

Tűzkő Tamás (Csörög):
Kevés jeggyel sok értelmet
avagy a több ezer éves ősi magyar írás

BOldoGaSZszóNY

A Rakamazon talált honfoglalás-kori hajfonatkorong képe, röviden „a rakamazi turul”

A szerző neve összerovással, mintegy „tamgája”

Bevezetés

Mivel azt látom, hogy manapság egyre több embert érdekel a magyar nép gyökere, a magyarság őstörténete és ősi írása, ezért úgy gondoltam, hogy álljon itt a „rovás” ABC, a hozzá tartozó szabályokkal.

Aki elolvassa, nem csak a régi feliratok megfejtéséhez kapja meg a kulcsot, hanem egyedül is készíthet feliratokat, szövegeket. Mivel e mű nem kifejezetten írástankönyv, ezért próbáltam néhány – remélhetőleg használható – adalékkal is szolgálni és egy kicsit szélesebb látásmódot biztosítani a tisztelt olvasónak erről a gyönyörű nyelvről, annak szellemiségéről és ezek tükrében erről az ősi írásról.

Kívánok mindenkinek jó tanulást, szórakozást!

Az „5960. év” Napisten havában (2011. június)

Áldás a szerzőtől

ΛζΥΞ||ΞΜΞΧ

ዝህድግጽ ጸጸቶን ያዘቱን ለባለባባዮቻቸው ቻላታል ዝባል ለእኛም
 ለን ያህድግጽ ዝህድግጽ ለባለባባዮቻቸው ቻላታል ዝባል ለእኛም
 ”ለባለባባዮቻቸው ቻላታል ዝባል ለእኛም
 ተለጽጎ . ለባለባባዮቻቸው ቻላታል ዝባል ለእኛም
 ተለጽጎ ባለባባዮቻቸው ቻላታል ዝባል ለእኛም
 ቻላታል ዝባል ለእኛም ባለባባዮቻቸው ቻላታል ዝባል ለእኛም
 ወይን ለእኛም . ለባለባባዮቻቸው ቻላታል ዝባል ለእኛም
 — ወይንን ባለባባዮቻቸው ዝባል ለእኛም . ለባለባባዮቻቸው ቻላታል ዝባል ለእኛም
 ቻላታል ለን ተለጽጎ ለን ለባለባባዮቻቸው ቻላታል ዝባል ለእኛም
 ባለባባዮቻቸው ዝባል ለእኛም ባለባባዮቻቸው ቻላታል ዝባል ለእኛም
 ባለባባዮቻቸው ለን ለባለባባዮቻቸው ዝባል ለእኛም
 . ለባለባባዮቻቸው ቻላታል ዝባል ለእኛም
 ! ለባለባባዮቻቸው ቻላታል ዝባል ለእኛም

MS .VV*IV 4
 24X9M4X 23YAt34D
 (AMt>M1 .IX*II)

ለጥቅም ላይ የዋለው

I. Az írás rövid története

Az evolúció során a kommunikáció egyre bonyolultabbá válása szükségessé tette, hogy kialakuljon a beszéd. A beszéd, viszont maga után vonta az írás igényét is. „A szó elszáll, az írás megmarad” emlegetjük és pontosan ez az írás jelentősége – megszünteti a távolságot és az időt, lehetővé téve a tudás átörökítését a későbbi nemzedékek számára.

Az újkőkor (neolitikum) vége felé jelentek meg az első írott emlékek, amik tulajdonképpen piktogramok voltak. Ezekben az írásokban a „képek” konkrét tárgyakat jelöltek. A stilizált jelek egy-egy szót, néha egész mondatot takartak, de nem volt hangértékük! Tehát nem volt nyelvhez kötve, bárki el tudta olvasni és értelmezni a saját nyelvén. Ha úgy vesszük, ez az írás teljesen nemzetközi volt.

Az idő haladtával az emberiség rájött, hogy ha nem találunk ki valamit, akkor egész életünkben tanulhatják a szaporodó jeleket csak azért, hogy meg tudják írni a végrendeletüket. Ezért a jeleket elkezdtek az elsődleges jelentésén túl más összefüggésben is használni. Például a Nap jele, már nemcsak az égítést jelölte, hanem a meleget, a hőséget, a forróságot is. A láb már nem csak a végtagot jelentette, hanem a járást, a menetelést és a futást is. És már meg is érkeztünk az ideográfiához. A fogalomírásnál sincs konkrét hangértéke a jeleknek, sőt még csak nem is kapcsolódnak egy-egy szóhoz. Például a ház jelét használják a kajiba, a viskó, a kunyhó, a lakás, az épület, a csűr, a pajta, sőt még a palota kifejezésére is. Ennek ellenére a jelek értelmezése már egy bizonyos fokú társadalmi közmegegyezést enged sejtetni

Nap, láb, ház

De a fejlődést nem lehet megállítani! A gyakori használat során egyes jelek összeforrtak egy szóval a jelentéskörükből. „E fejlődési folyamat végül arra vezetett, hogy a képírás vagy a fogalomírás jelei bizonyos idő múltán már nemcsak a szavak értelméhez kapcsolódtak, hanem a szavak hangalakjával is szorosan összefonódtak. A jelek tehát egy-egy hosszabb-rövidebb hangsort, hangzócsoporthoz képviseltek. Így jutott el a fejlődés a szóíráshoz.”³ Tehát egy jel, egy meghatározott hangsort takart, de egy kívülálló számára még így is értelmezhető volt bizonyos fokig az előtte fekvő szöveg. Az írásjelek sorában megjelentek a determinatívumok, hogy pontosítani lehessen a szó értelmét. Ezek az értelmező jelek önmaguk is megfeleltek a szóírás „követelményeinek”, sőt az írás fejlődésével is tovább éltek. Például a 𐎧 (dingir) a sumér nyelvben istent jelölt mind a szó-, mind a szótagírás idején.

Ahogy a jelekhez konkrét hangsorok kezdtek tartozni, az egyszótagú szavak lehetővé tették a szótagírás kialakulását. Ekkor az egytagú szavak már nem a jelentésük, hanem a hangértékük alapján szerepeltek egyes szóösszetételekben. Mintha a „fűrész” szavunkat úgy írnánk le, hogy egymás mellé rajzolnánk a „fű” és a „rész” piktogramját. Kialakulnak a prefixumok és a ragok is. Egyes népek csak az előljárószókat, mások inkább a ragokat, megint mások mind a kettőt használják írásukban.

Az egyik legszebb példa erre a japánok két írása; a kínai fű-írásból, a VIII.-IX. sz.-ban kifejlesztett hiragana és a normál kínaiból, a XI. sz.-ban kifejlesztett kissé szögletesebb katakana (lásd az alábbi ábrát).

³ Kéki Béla: Az írás története 20. old.

HIRAGANA					KATAKANA				
a	i	u	e	o	a	i	u	e	o
あ	い	う	え	お	ア	イ	ウ	エ	オ
ka	ki	ku	ke	ko	ka	ki	ku	ke	ko
か	き	く	け	こ	カ	キ	ク	ケ	コ
sa	si	su	se	so	sa	si	su	se	so
さ	し	す	せ	そ	サ	シ	ス	セ	ソ
ta	ti	tu	te	to	ta	ti	tu	te	to
た	ち	つ	て	と	タ	チ	ツ	テ	ト
na	ni	nu	ne	no	na	ni	nu	ne	no
な	に	ぬ	ね	の	ナ	ニ	ヌ	ネ	ノ
ha	hi	fu	he	ho	ha	hi	fu	he	ho
は	ひ	ふ	へ	ほ	ハ	ヒ	フ	ヘ	ホ
ma	mi	mu	me	mo	ma	mi	mu	me	mo
ま	み	む	め	も	マ	ミ	ム	メ	モ
ja		ju		jo	ja		ju		jo
や		ゆ		よ	ヤ		ユ		ヨ
ra	ri	ru	re	ro	ra	ri	ru	re	ro
ら	り	る	れ	ろ	ラ	リ	ル	レ	ロ
va		o		N	va		o		N
わ		を		ん	ワ		ヲ		ン
ga	gi	gu	ge	go	ga	gi	gu	ge	go
が	ぎ	ぐ	げ	ご	ガ	ギ	グ	ゲ	ゴ
dza	dzsi	dzu	dze	dzo	dza	dzsi	dzu	dze	dzo
ざ	じ	ず	ぜ	ぞ	ザ	ジ	ズ	ゼ	ゾ
da	dzsi	dzu	de	do	da	dzsi	dzu	de	do
だ	ぢ	づ	で	ど	ダ	ヂ	ヅ	デ	ド

*A teljes japán jelkészlet (a hiragana, a katakana, az 5 magánhangzó és a szóvégi „n”)
Jamadzsi Maszamori alapján*

a „nigori”: "

és

a „maru”: °

HIRAGANA

KATAKANA

ba bi bu be bo	ba bi bu be bo
ば び ぶ べ ぼ	バ ビ ブ ベ ボ
pa pi pu pe po	pa pi pu pe po
ぱ ぴ ぷ ぺ ぽ	パ ピ プ ペ ポ
kja kju kjo	kja kju kjo
きゃ きゅ きょ	キャ キュ キョ
sa su so	sa su so
しゃ しゅ しょ	シャ シュ ショ
dzsa dzsu dzso	dzsa dzsu dzso
じゃ じゅ じょ	ジャ ジュ ジョ
csa csu cso	csa csu cso
ちゃ ちゅ ちょ	チャ チュ チョ
dzsa dzsu dzso	dzsa dzsu dzso
ぢゃ ぢゅ ぢょ	ヂャ ヅ ヅ ヅ
nja nju njo	nja nju njo
にゃ にゅ にょ	ニャ ニュ ニョ
hja hju hjo	hja hju hjo
ひゃ ひゅ ひょ	ヒャ ヒュ ヒョ
bja bju bjo	bja bju bjo
びゃ びゅ びょ	ビャ ビュ ビョ
pja pju pjo	pja pju pjo
ぴゃ ぴゅ ぴょ	ピャ ピュ ピョ
mja mju mjo	mja mju mjo
みゃ みゅ みょ	ミャ ミュ ミョ
rja rju rjo	rja rju rjo
りゃ りゅ りょ	リャ リュ リョ

A diakritikus jelek és az általuk módosított szótagok

Japánban ezeket a jeleket évszázadok óta Kobo Daishi, buddhista pap 900 körül írt híres verse segítségével tanulják. Az „Iro ha” kezdetű – ősi formákat őrző – vers 47 alapszótagból áll és egyetlen szótag sem ismétlődik benne.

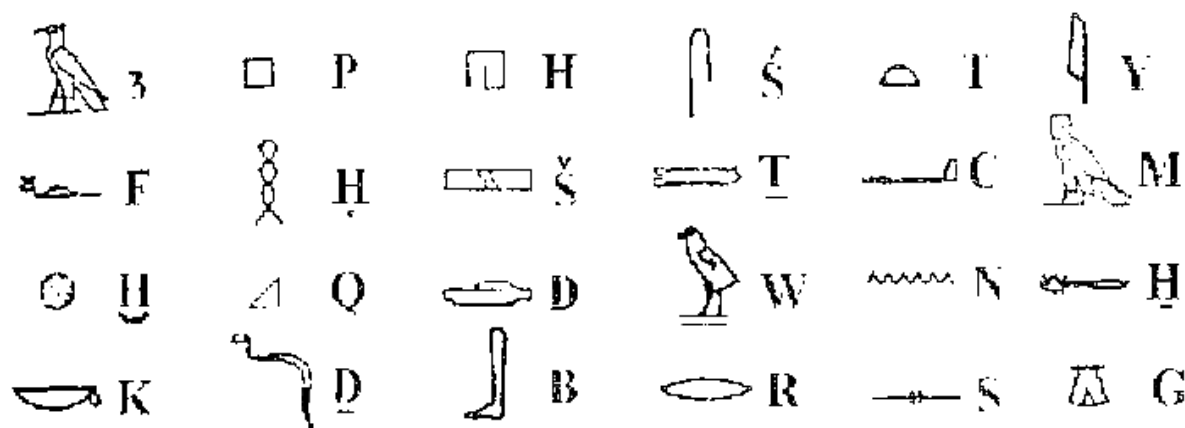
A következő képen, az észak-amerikai kri indiánok szótagírása látható – tökéletes a felépítése.

	-e	-i	-o	-a	önálló mássalhangzó	
önálló magánhangzó	▽	△	▷	◁		
p-	∇	∧	>	<	<	
t-	U	∩	)	(	c	/
c-	∩	∪	∪	∩	∩	—
k-	q	p	d	b	b	\
m-	┐	┌	└	┘	└	c
n-	σ	σ	ρ	ρ	ρ	∪
l-	∩	∩	∩	∩	∩	{
s-	∩	∩	∩	∩	∩	∩
ʃ-	2	S	2	S	S	
y-	∩	∩	∩	∩	o	•
r-	∩	∩	∩	∩	∩	}

A kri indiánok szótagírásának rendszere.

A hosszú magánhangzót a jel fölé tett ponttal jelölik

A szavak hangokból állnak és ezzel már a paleolitikum embere is tisztában volt. De eljött az idő, amikor az írás fejlődése is megkövetelte a különböző beszédhangok, külön-külön írásjellel való jelölését. Egyre több jelet kellett kitalálni az újonnan felfedezett földrajzi helyek, növények, állatok vagy újabb uralkodócsaládok, népek, esetleg eszközök megnevezésére. Az elmélet szerint, először a meglevő szójeleket használták fel úgy, hogy azokat egymás mellé írták, de csak a kezdő hangokat vették figyelembe – ezt hívjuk akrofóniának. Az akrofónia legszebb példája az egyiptomi hieroglif írás.

Az egyiptomi hieroglif ABC alapjelei

Kleopátra és Ramses neve hieroglifákkal írva

Később a jelek tovább egyszerűsítésével kialakultak az első ABC-k. Az első – már hangokat jelölő – ABC-nek a föníciait tartják. Ezzel egyidőben – ha nem előbb – más semita népek is megalkották saját ABC-jüket. A protosínai írás 32 egyiptomi hieroglifát használt az akrofónia elve alapján – 1904-ben találta meg William Flinders Petrie, a Serabit el-Khadim fennsík réz-, türkiz és malachitbányáinál.

het h udvar	waw w horog	haw h éljenzés	d ?	digg d hal	gaml g sarok?	bet b ház	'alp ' ökör
'en ' szem	šamk š sarló?	naḥš n kígyó	mem m víz	lamd l ösztöke	kap k kéz	yad y elágazás	ḥa ḥ fonal
taw t tulajdon-jegy	šimš š nap	tann š/t ij	ra's r fej	qup q majom	šad š növény	pi't p hajítófa (bumeráng?)	ga g ?

A protosínai ABC

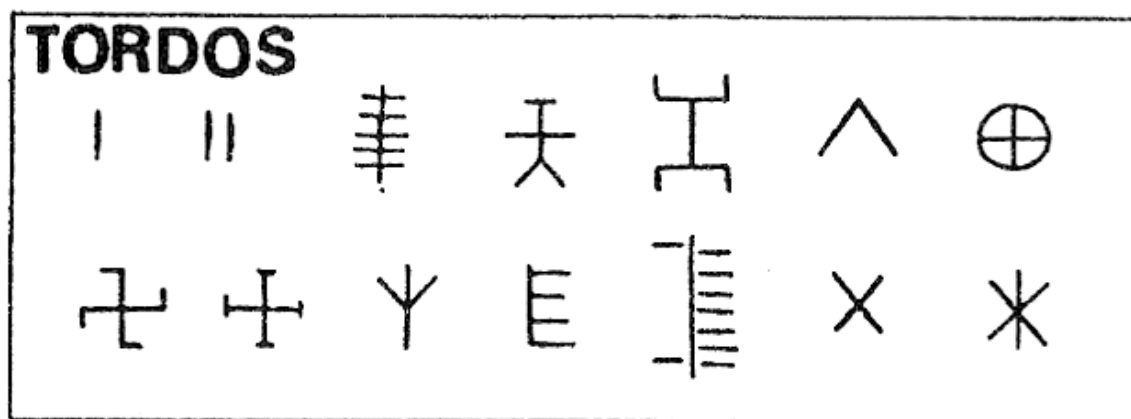
Az ugariti írás 30 ékjelet használt és feltűnően hasonlít a föníciaira – 1930-ban ásták ki francia régészek, a szíriai Ras Samra-ban. A későbbiekben ennek az ékírásnak a változatait találhatjuk meg a Folyamközben és környékén élő népeknél, majd pedig azok utódnépeinél.

Bár a betűk már hangokat jelölnek, az ősi ABC-k megtartották azok szó jelentését is. (Lásd „Az ABC betűinek jelentése” c. részben.)

										
alpha 'a	beta b	gamla g	ha h	delta d	ho h	wo w	zeta z	hota h	tet t	
										
yod y	kaf k	šin š	lamda l	mem m	dal d	n nun	zu z	samka s	ain '	
										
pu p	šade s	qopa q	rasha r	taana t	gain g	to t	i 'i	u 'u	s2u s2	word divider

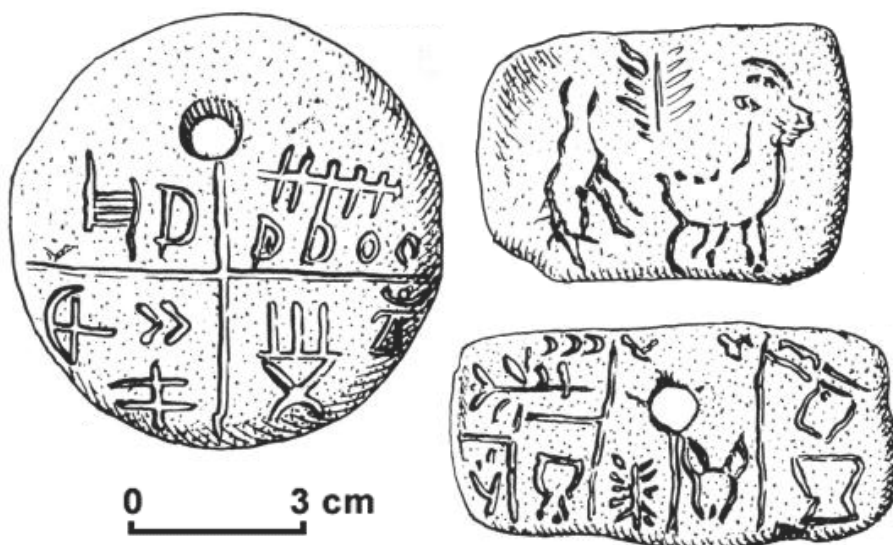
Az ugariti ABC

Tehát egyes tudósok álláspontja szerint az írás Mezopotámiából a sumérektől származik. A legrégebbi sumér képirásos jelek Kr. e. 3400-ból származnak.

Csak hogy a képen látható Tordoson (Fehér megye) – az első magyar régész, Torma Zsófia által – talált jelek, Kr. e. 5500-ból származnak, innen a Kárpát-medencéből! 1875-ben a Maros leomló falából akkor 11.000 darab cseréptöredék és korong került elő. Egyes kutatók szerint ezek írástató korongok, esetleg egy hasonló célt szolgáló játék részei lehetnek.

1961-ben, – 20 km-re Tordostól – a Maros-menti Alsó-tatárlakán (most Alsó-csóra község, Fehér megye) 3-4 méteres mélységből olyan maradványok kerültek elő, amik szintén képirásos jegyeket tartalmaznak. Záhonyi András szerint a Tartariai-táblák – a rajtuk szereplő csillagegyüttállás szerint – Kr. e. 5000-4500-ban keletkeztek, tehát nagyjából 7000 évesek. Mindezt igazolni látszik a Hans E. Suess által, a San Diegoi Egyetemen végzett rádiokarbon vizsgálat, ami Kr. e. 5500-ra keltezi a táblákat.

Amint látható, a táblákon nem csak piktogramok, de írásjelek, sőt ligatúrák is találhatók. Bár nagyon sok megfejtésük létezik, sajnos pontos jelentésük a mai napig sem tisztázott.

Mint ahogy az sem tisztázott, hogyha a két lyukas táblát egymásra helyezzük, miért pontosan a vonalig ér a téglalap alakú és hogy ennek milyen funkciója van.⁴

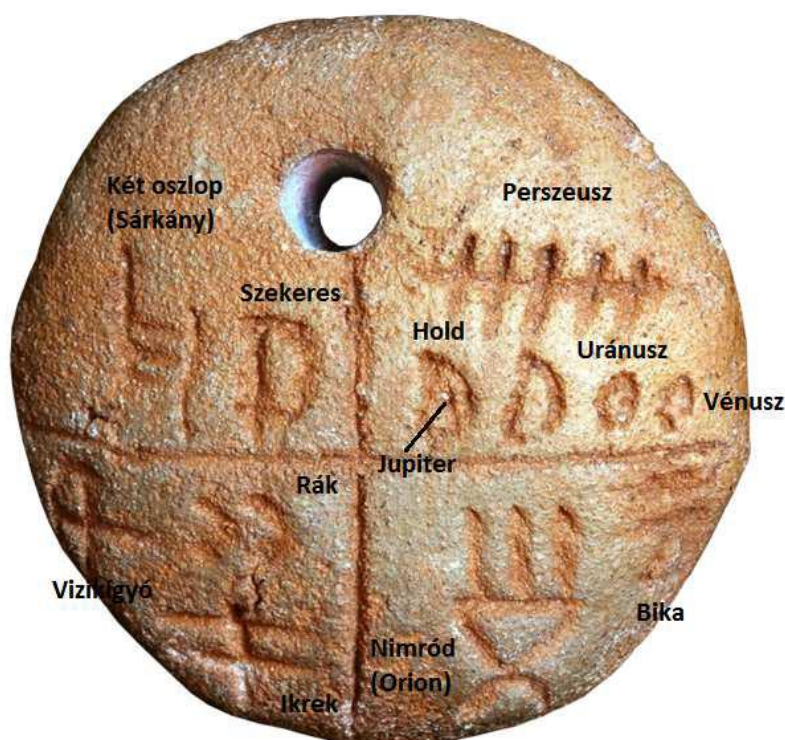
Antal Csaba kutatásai szerint is, a piktogramok csillag-képeket takarnak, amiből kiszámítható a pontos dátum, méghozzá egy bizonyos együttállást jelölnek – a téli napfordulót. A kutató szerint a táblákon szereplő csillagállás Kr. e. 2103. január 3-án, a sötétség teljes beállta után 17 óra 10(?) perckor volt látható, így ez lehetett az az év, amikor a táblácskák készültek. (Bővebben: <https://csabavezir.blog.hu/api/trackback/id/5794598>.)

Makkay János professzor is a Kr. e. III. évezredet jelölte meg a táblák korának, de akkor miért ez a nagy eltérés a kormeghatározásban. Sajnos a hanyag kezelés! Állítólag a táblákat megtalálásuk után – rossz állapotokra hivatkozva – kiégették és így már érthető a rádiokarbonos mérés pontatlansága.

⁴ De igen, azóta megjelent itt, a ZMTE-kiadványában: Lippai Bertalan: Tatárlaka üzenete. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 35/1. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00060/01445_acta_hungarica_2020_pp.301-322.

A táblácska csillagjegyei

A korong csillagjegyei

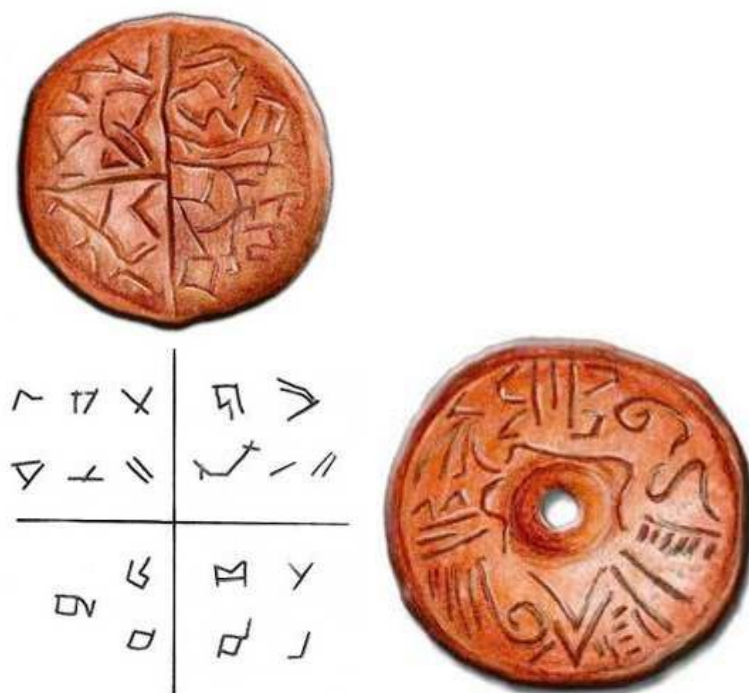
Ha viszont mégiscsak írásjelek, akkor az is érdekes, hogy ezek a Kárpát-medencében használt jelek, csak mintegy 2000 év múlva jelennek meg Sumeriában.⁵

⁵ Záhonyi András „bilingvisként” értelmezi a korongot és a téglalap alakú táblát. Az egyik nyelv a sumer, a másik pedig a csillagászaté, ugyanis a tatárlakai leleteken égi csillagtérképként égi alakzatokat (is) megfigyel, amelyek sumer nevei sumer piktogramokból kiolvashatók. Szerinte általános probléma, hogy a kutatók a mezopotámiai városok, istenségek, csillagképnevek esetében gyakran azok későbbi akkád (babiloni, asszír) nevét adják meg sumerként. Lásd: https://hu.wikipedia.org/wiki/Tat%C3%A1rlakai_lelet#Forr%C3%A1sok, <https://www.youtube.com/watch?v=XB2mcUIWjL0>, https://szkitiagyor.hu/web/shop/tatarlaka_tordos_mandics_zahonyi/, <https://docplayer.hu/5565256-Zahonyi-andras-a-tatarlakai-csillagora.html> (Ebben több helyen is Kr. e. 7000 szerepel Kr. e. 5000 helyett, de javítására nincs mód.) – A szerk.

A Vincsa-i képirásos jelek

A harmadik jelentős lelet a Duna-menti Vincsa-ból (Szerbia) került elő 1908-ban, ami 169 (!) képirásos jelet tartalmazott, kora pedig Kr. e. 4000-re tehető (de ma már a VI. évezred sem kizárható!).

Az Olt völgyében (Karanovó) talált korong és jelei, valamint a sitovói korong

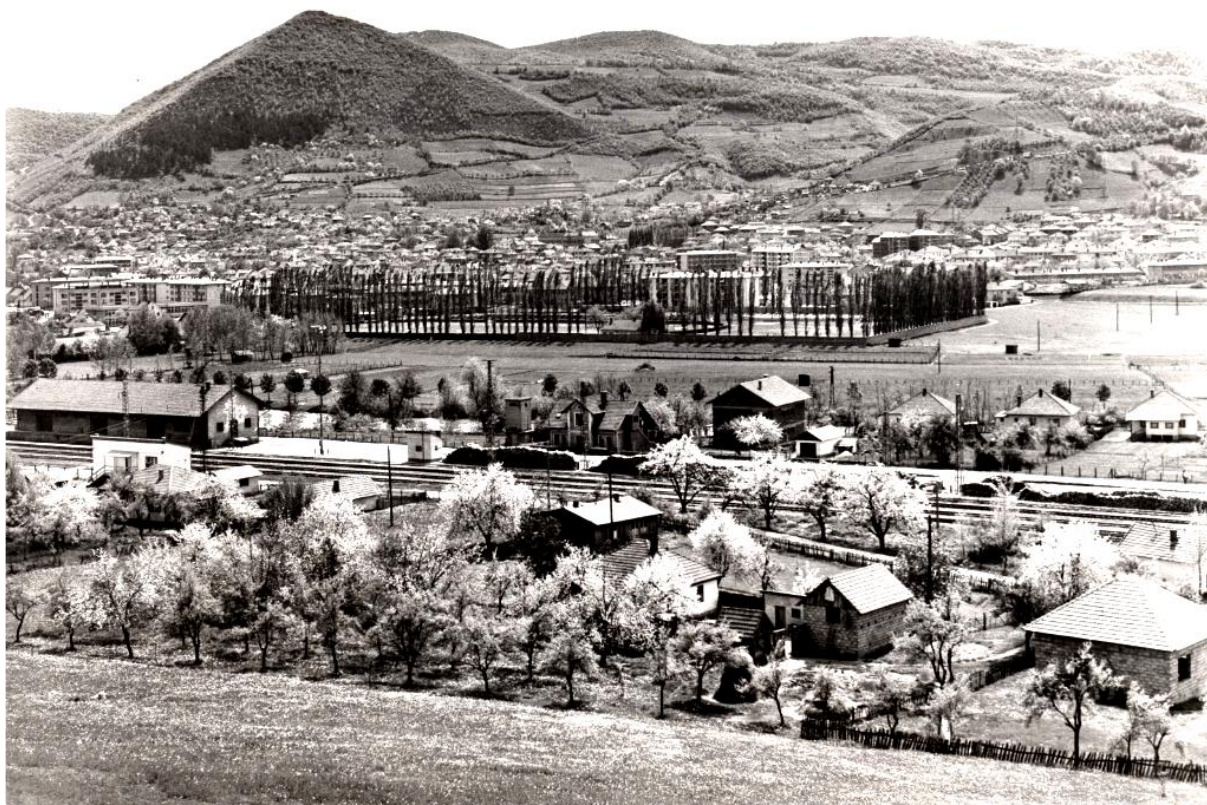
Az eddig felsorolt ősi jelek egy részét mutatja be a következő oldalon látható összehasonlító-táblázat, amit Jovan Todorovics horvát kutató állított össze. (V. ö. Fehérné: Az

ékírástól a rovásírásig, 36. oldal) A táblázathoz tartozik még egy térkép is, amit majd alább oldalon mutatok be.

Kreta- Mesopot.	Karanovó	Tatárlak	Sitovo	Vinča	Tordos

Ezek a piktogramok még fel fognak tűnni Antonov „őseurópai” jelei között.

2005 áprilisában kezdték el feltárni a Visoko-ban (Bosznia-Hercegovina) talált piramisokat, ahol Szakács Gábor és Friedrich Klára 21 székely-magyar rovásjelet azonosított. A piramisok kora nem tisztázott, egyes becslések szerint 25-35.000 évesek.

A hegy 1973-as fényképe

A piramis bejáratának vésetei

Ha valaha bizonyosságot nyernének az Arvisura „aranylemezekre rótt” hun-magyar eredetmondái, akkor teljesen megváltozhatna a kép. Az Arvisura leírja, hogy Abaga fősámán Kr. e. 4040-ben megreformálta az addigi képirásos(!) jeleket és egy új írást, a rovásírást vezette be. Továbbá kötelezővé tette a 24 Hun Törzsszövetség történetének leírását. Az időszámítás is megváltozott a szövetséget megpecsételő medvetor emlékére – ezért tartunk most a 6055. medvetoros évben.

Joggal kérdezhető, hogy előtte mi volt?

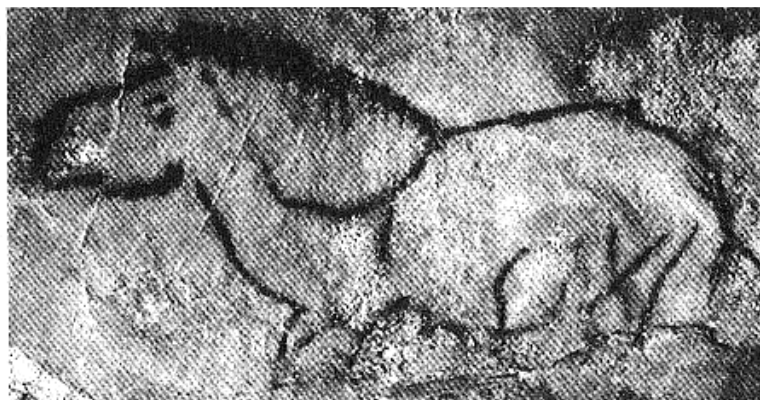
A képírás, ami a legenda szerint eredetileg Ataiszból(!) származott, ami a szövetségkötés előtt 12.968 évvel pusztult el úgy, hogy hirtelen elsüllyedt a tengerben! Tehát Ataisz pusztulása után 19.019-et írunk. De ez még mindig semmi, mert az első telepések az utolsó olvadás előtt 35.000 évvel kerekedtek fel és alapították meg Uruk városát – tehát a sumérok első képírása is Ataiszból származott.

Egy 1811-ben kiadott kalendáriumban a megjelenés dátumaként 5760 szerepel, a teremtés kezdete óta.

De hagyjuk a legendákat!

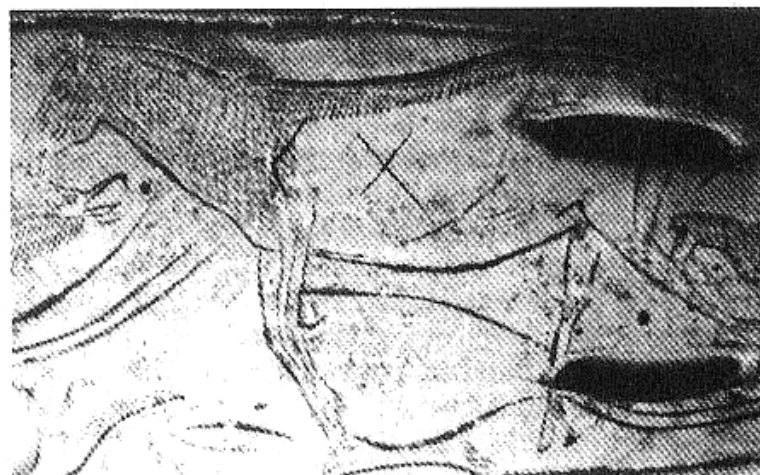
Mint azt a „viszokói piramisban” lévő feluratról is láthatjuk, ABC-nk még akár kb. 30.000 éves is lehet, és ez alatt az idő alatt csak nagyon keveset változott. A kalendárium és az Arvisura, tehát téved, amikor írásunkat kb. 6000 évesnek állítja be.

A következő oldalon látható képek Varga Csaba: Idő és ABC c. munkájában találhatók. A felső festmény Grotte Cosquer (Franciaország) barlangjában, az alsó pedig Les Eyzies-ben (Franciaország) található. Mindkettőn ősi jelek találhatók, de még nem sikerült értelmezni őket. Nagy valószínűség szerint számokat takarnak. Mindenesetre roppantmód érdekesek.

29-19.000 évvel ezelőtti

<X/

14.000 évvel ezelőtti

<X/

Tehát – amint látható – egyre több lelet kerül elő és bizonyítja a „magyar” nyelv több tízezer éves mivoltát.

Miért mondom ezt? Mert ezt a betűkészletet már csak mi használjuk és értjük. Ha egy betűkészlet évezredekken keresztül megőrződik egy népnél, akkor az azt jelenti, hogy az adott nép nyelvéhez tökéletesen passzol. A csorba vagy hiányos ABC egy nép azon törekvését

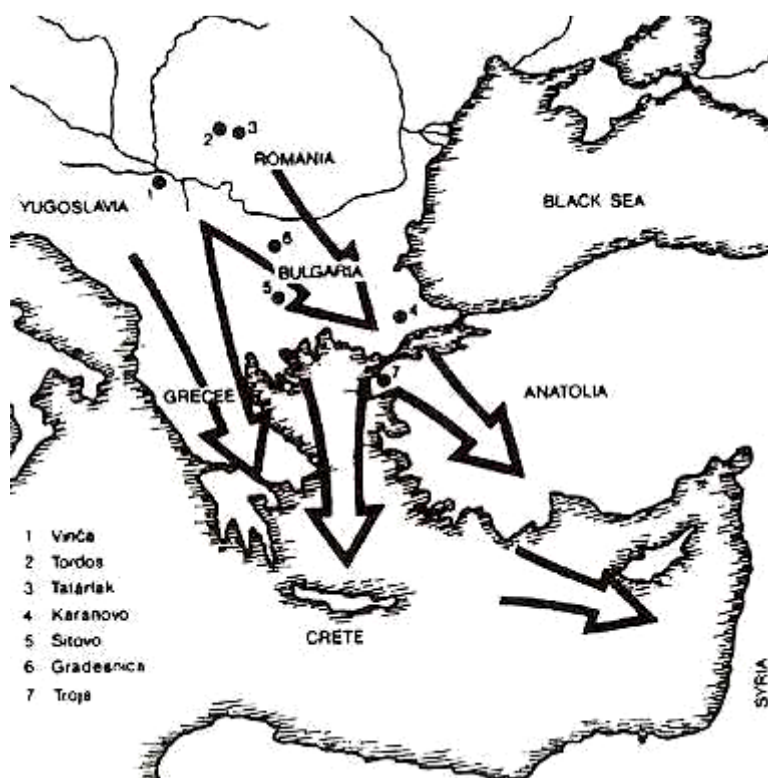
hirdeti, hogy azt a nyelvéhez próbálja formálni.

Nem véletlenül tettem idézőjelbe a „magyar” kifejezést az előbb. Nem tudjuk, hogy akkoriban hogyan nevezték ezt a nyelvet, de egy biztos, hogy minimális eltéréssel, ugyanúgy hangzott, mint most! Miért is fontos ez? Mert ez is azt mutatja, hogy egy megállapodott ősi nyelvet beszélünk. (Az angolok nem értik Shakespeare nyelvét, pedig csak 400 év telt el azóta! Egy orosz barátom nem tudta lefordítani a Kijevi Krónikát, mert egyes részeit már nem érti.)

Vannak, akik a szittyáktól (szkítáktól) származtatják a magyarokat. Több ókori forrás is említi, hogy a szkíták találták fel a nyomtatást. Etruria nagyhercegének „Laurenzia” könyvtárában sokáig őriztek egy szkíta kódexet, amit Szamosközi István – az 1590-es évek elején – még a saját szemével látott. Az értékes könyv később, a Világháborúban sajnos elpusztult – vagy nem! A szkíták faragott betűket, kormot és olajat használtak a nyomtatásához. (Tehát Guttenberg csak elővett egy régi találmányt!) És hogy ez mennyire igaz, az a mai napig tükröződik a nyomdaiparban. Minden könyv jobb oldalon kezdődik, jobbról-balra nyílik, mint ahogy ősi írásunk is jobb oldalon kezdődik. Van egy régi mondókánk is, ami erre emlékeztet:

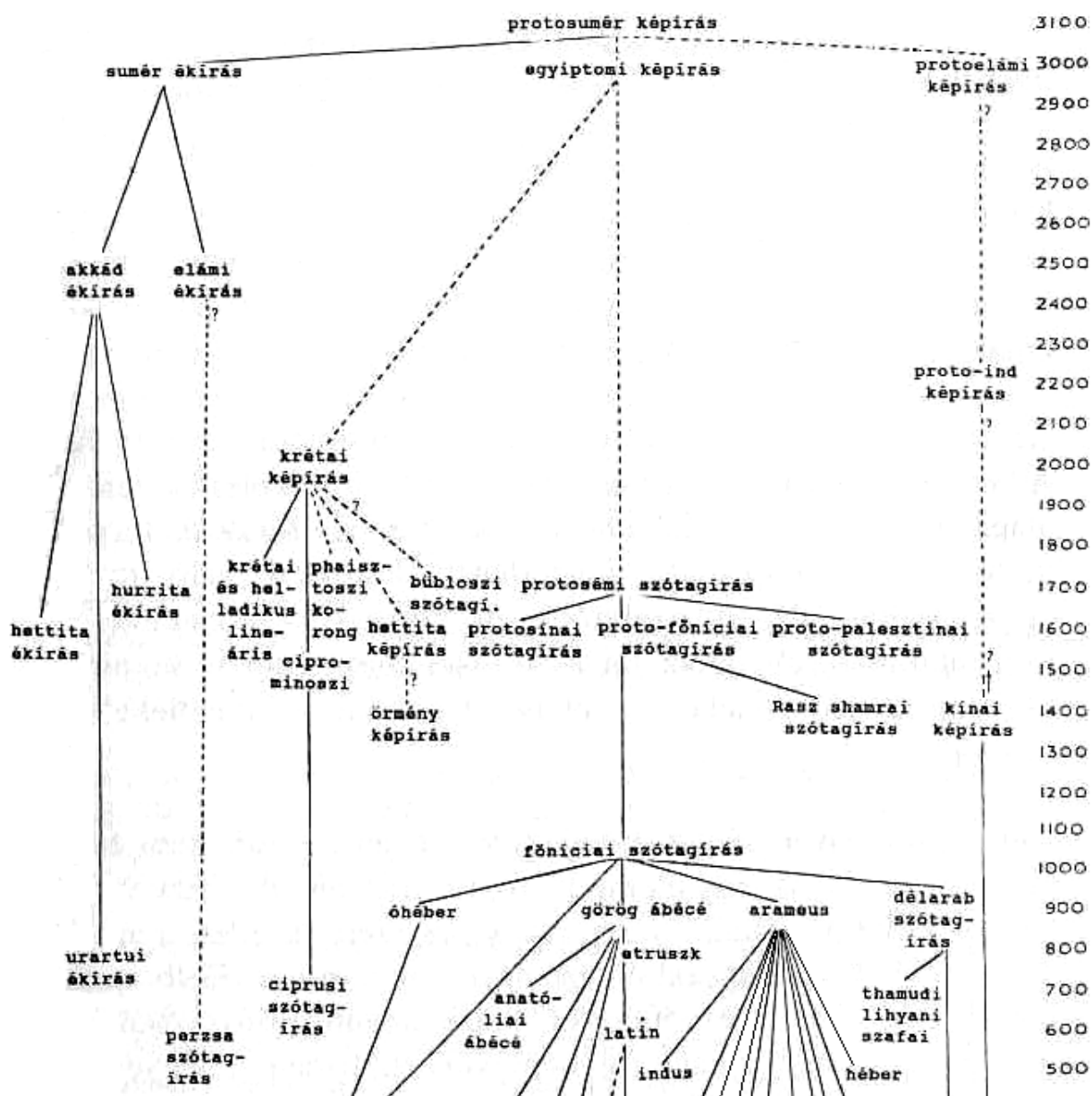
Elöttem van Észak,
Hátam mögött Dél.
Balról a Nap nyugszik,
Jobbról pedig kél.

És hogy miért pont így szól ez a versike? Őseink hite szerint a Világfa messze Északon található. Ez az összeköttetés a Föld és az Ég között. Teteje az Esthajnal csillagig (Vénusz) ér. Ennek a legfelső szintjén lakik a Teremtő Isten és a magyar ember, arccal az Isten felé él! (Tisztán, őszintén!) Így adódik az is, hogy a Nap jobbról-balra halad az égen. Tehát az égtájak meghatározása is ezen tájolás alapján történik. (Csak halkán jegyzem meg, hogy a házszámok kiosztása is így működik.) Tehát semmi köze sincs ahhoz, hogy jobb- vagy balkezesek vagyunk-e – mint ahogy azt néhányan állítják. Az emberiségnek csak 9%-a balkezes.

Jovan Todorovics horvát kutató szerint az írás elterjedésének iránya látható a fenti, általa készített térképen. A tudós álláspontját a régészeti leletek időrendi sorrendje is alátámasztja. Mario Alinei olasz nyelvész szerint, az etruszkok, a magyar egyik változatát – ha úgy tetszik dialektusát – beszélték. Írásuk és nyelvük több mint egy évtizedig tartó beható tanulmányozása után jutott erre az eredményre. Tehát a Kr. e. 2000 környékén felbukkant nép, aki másfél ezer éven át uralta és meghatározta Itália kultúráját, megalapította és felépítette Rómát, hasonló nyelven írt és beszélt, mint mi!

A következő ábra az írás kialakulását és fejlődését mutatja Ignace J. Gelb szerint. Ha hozzávesszük a tatárlakai és a tordosi jelekkel kapcsolatos tényeket, akkor minden a helyére kerül, térben és időben.

II. Az ómagyar írás kapcsolatai

A tudósok egyik „kedvenc időtöltése” a különböző nyelvek egyezésének százalékos kimutatása. Viszont a modern nyelvészet már azt is „elismerte”, hogy bármelyik két nyelv között kimutatható min. 8%-os egyezés, köszönhetően az interkulturális kapcsolatoknak. Nézzük ezt meg egy kicsit részletesebben:

Az ómagyar betűk (40 jel) a türk jelekkel (51 jel) 28,6%-os; az etruszkkal (52 jel) már 43,4%-os; a föníciaival (28 jel) már 50%-os egyezést mutatnak! Viszont az egyiptomi demotikus írás 37 jelével az ómagyar jelkészlet gyakorlatilag teljesen megegyezik! (A tudósok a mai napig nem tudják, hogyan hangzott az egyiptomi nyelv...) Amint látjuk nem csak mi használtunk „rovást”, viszont csak a magyar – meg az egyiptomi – írás ismeri a ligatúrát.⁶

A Sorbonne egyetem (Párizs) nyelvészei pár éve számítógéppel összehasonlították a világ összes élő és holt nyelvét. Azt akarták megtudni, hogy melyik nyelv őrzött meg legtöbbet az ősetimonokból. A vizsgálat eredménye megdöbbentette a tudósokat: az angol nyelv 4%, a latin 5%, a héber szintén 5%, az indiai 9%, a tibeti és szanszkrit 12%, az őstörök (türk) 26%, a magyar nyelv pedig 68% (!) ősetimont tartalmaz! (Ebben a témában Fejes Pál írt egy kitűnő könyvet. Lásd az „Irodalom” c. jegyzéket.)

A 20 kötetes Oxford English Dictionary 2. (1989-es) kiadásának terjedelme (a definiált szóalakok száma) 615.100!

A magyar nyelv nagyszótára – ami az 1772 és 2000 között publikált művek szókészletére alapul – 750-800 ezer szót tartalmaz.

Ha figyelembe vesszük az összes lexémát – az elavult, nem használt, feledésbe merült, speciális és tájszavakat is – akkor a magyar nyelv kb. 1 millió(!) szóból áll.

De ez még mind semmi! A magyar webportálok 1,48 milliárd szövegszót vagy szóelőfordulást tartalmazó állományából kiszűrte, 4%-os hibatűrésű metszetéből nyert szókincs mérete – kézi ellenőrzés nélkül – 7,2 millió!!!

Ez a magyar kultúra és nyelv ősiségének bizonyítéka, amiről Sir John Bowring nyelvész, utazó és politikus így ír egyik könyvében: „A magyar nyelv eredete nagyon messzire nyúlik vissza. Rendkívül különleges módon fejlődött és struktúrája visszanyúlik arra az időre, amikor még a jelenleg Európában beszélt más nyelvek nem léteztek...”

Létezik egy olyan segédtudomány, amely a nagyvilágban fennmaradt ősi földrajzi elnevezéseket gyűjti, vizsgálja, és veti össze a Kárpát-medencében előforduló település-, hegy-, tó-, és folyónevekkel. Ez a tudomány a Tamana – ami Dr. Vámos-Tóth Bátor magyar kutató nevéhez fűződik és – amelynek művelői, több mint negyvenmillió(!) földrajzi adatot dolgoztak fel az elmúlt években. A vizsgálatok eredménye ebben az esetben is megdöbbentő, hiszen az adatok szerint Földünkön Afrikától-Japánig, Ázsiától-Amerikáig mindenütt szinte hemzsegek a magyar nyelvű földrajzi elnevezések. Ez is igazolja – mint annyi más tudományos felfedezés – Vere Gordon Childe elméletét. Childe azt mondta, hogy létezett valamikor „egy nagy nép, egy azonos nyelvvel” (egyébként ezt Herodotos is így tudta!).

Így már talán érthető, hogy miért beszélnek magyarul dél-amerikai indiánok (a cayapak, a salasaca, a cahari, a mochica és a puruha törzsek Ecuadorban), az etruszkat és a pelazgot miért tudjuk elolvasni és hogy az eurázsiai nyelvek miért vannak tele kölcsönvett magyar szavakkal – és nem fordítva! Ezt támasztja alá az is, ahogyan a külföldi egyetemek – már hosszú évek óta – tanítják a nyelvek kialakulását. Ezt példázza az alábbi grafikon.

⁶ Azóta itt a ZMTE-kiadványaként megjelent egy tanulmány, amelynek elmélete szerint az etruszok is használták a ligatúrát, és éppen emiatt lehet az etruszk feliratokat gyakorlatilag magyarul olvasni. Lásd Faragó Károly: Az etruszk nyelvi rejtély kulcsa. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 31. évfolyam 1. szám. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00015/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_pp.33-60. – A szerk.

Az első és – szerintem – a legfontosabb táblázat Varga Csaba: IDŐ és ABC c. munkájának 46. oldalán található.

szkíta-magyar ABC	IT+≡⊕108^λλΔΔXZY↑4KN/M1◊W)5)DQ⊙⊙⊕⊗X≡B																															
egyipt. démotikus ABC	IT+≡⊕10E^λλΔΔXζY↑4KN/M1<W)5)DQ⊙⊙⊕⊕X≡B																															
arámi	I⊕108^ΛΔX Y 4KN M W)5 O ⊙⊕ 5																															
latin	IT ≡ 1 8^FFX Y↓4KN M1Q C5 D ⊙																															
athéni	IT 108ΔX Y 4 N M1 5 ⊙ P																															
krétai	T I 178^1Δ Y 4KN M W 5 ⊙⊕⊕ B																															
therai	≡ 7 Δ Y↑ 4 M1 DO ⊕																															
korzikai	T 178^1 Y 4KN M1 5 DO ⊕ B																															
naxosi	IT 1 8^ΔX Y 4XN 1Q ζ DO ⊕																															
boeotiai	I 17 V Δ Y↑ 4 N M 5 O																															
dél-arábiai	10 ^ X Y↑ N ◊W) O ⊙ ⊗X≡B																															
etruszk	IT I 1 8^1ΔX Y↑ 4KN M1QW) D ⊕⊕																															
föníciai	+I⊕1 8^ΛΔ Y↑ 4KN M1 W) ⊙⊕⊕ B																															

Úgy gondolom, tisztán látszik a kialakulási sorrend. A lecsökkent jelkészletek a nyelvek kezdetleges voltának tudhatók be.

I. AXIÓMA: Mindegyik jelkészlet: találmány.

III. AXIÓMA: Ha $a=b$ és $b=c$, akkor $a=c$ (Matematikai alaptétel!)

V. AXIÓMA: Ha két ABC-t azonosnak látunk, akkor nem két ABC-t, hanem egyetlenegy ABC-t látunk két példányban leírva.

VI. AXIÓMA: Minden a legegyszerűbb állapotból fejlődik ki.

VII. (azaz a Mars-lakó) AXIÓMA: A múltban történtek megismerését célzó kutatás eredménytelensége semmit sem igazol. (Általánosan: a jelen idejű megfigyelés eredményét nem vetíthetjük ki a múltba.)

VIII. AXIÓMA: Aki ír, az számokat is ír. (Lásd *Ősi írás könyve*, 10. oldal.)

תשרק צפעסנמלכ יטח זוהדגבא
 פ ש ר ת ו נ מ ל כ י ט ח ז ו ה ד ג ב א
 א ב ג ד ה ו ז ח ט ק ל מ נ ס ע פ צ
 א ב ג ד ה ו ז ח ט ק ל מ נ ס ע פ צ
 א ב ג ד ה ו ז ח ט ק ל מ נ ס ע פ צ

133

Fölfelé haladva nyomon követhető az ősi magyar betűk „kvadráttá” (héberré) alakulása. A második sor a föníciai, a harmadik az arámi ABC. A negyedik sor pedig a 900-as években a Tiberias-tó vidékén megszilárdult kvadrát.

A következő képen a föníciai ABC látható – egy másik forrás szerint –, de itt már nagyban, a jelek nevével. Alattuk látható, hogy szintén van a betűknek önálló jelentése is. (Lásd. „Az írás rövid története” c. fejezetet, ill. „Az ABC betűinek jelentése” c. fejezetet.)

Z Zayin Fegyver	W Waw Kampó	H He Ablak	D Daleth Ajtó	G Gimel Teve	B Beth Ház	' Aleph Ökör
N Nun Hal	M Mem Víz	L Lamedh Ősztöke	K Kaph Tenyér	Y Yodh Kéz	T Teth ?	H Heth Kerítés
T Taw Jel	SH Shin Fog	R Resh Fej	Q Qoph Majom	S Sadhe Horog	P Peh Száj	' Ayin Szem
						S Samekh Támogatás

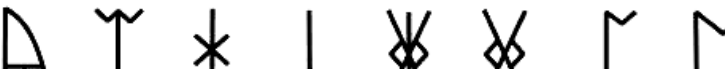
Ha megnézzük a betűk alakját, több egyezést is találunk, és – többek között – ez is alátámasztja a II. Axiómát (lásd előző oldal). A betűk jelentései egytől-egyig a letelepedett életmódú állattenyésztésről árulkodnak, amit kiegészítettek a természet ajándékaival (halászat, vadászat), hogy változatosabb étrendet tudjanak biztosítani. Nagyrészt ezek a kifejezések találhatók meg a magyar betűk jelentéseiben is. Ha ezt figyelembe vesszük és hozzáadjuk még a nagyfokú hasonlóságot is, akkor talán megfejtethető a „Teth” jelentése is: Föld.

Forrai Sándor, kiváló rovásszakértőnk úgy vélte, hogy a föníciai írásjeleket öt alapjelre lehet levezetni:

Hangterek	Török csoport		Runa	Középtenger-melleki csoport				Phöníciai - semi csoport		
	Magyar	Ó-török		Ó-görög	Latin	Etrusk	Pelasg	Moabi	Sidon	Arami
1 a.a	𐀀𐀀	𐤀𐤁	𐀀𐀀	ΑΑ	AA	𐀀𐀀	𐀀	𐤀	𐤁	𐤂
2 b	𐀁	𐤂𐤃	𐀁𐀁	ΒΒ	BB	𐀁𐀁		𐤂	𐤃	𐤄
3 cz	𐀂		𐀂𐀂		𐀂𐀂	𐀂𐀂				
4 cs	𐀃	𐤄𐤅								
5 d	𐀄	𐤆𐤇	𐀄𐀄	ΔΔ	DD	𐀄𐀄		𐤆𐤇	𐤈𐤉	𐤊𐤋
6 e.e	𐀅	𐤌𐤍	𐀅𐀅	ΕΕ	EE	𐀅𐀅	𐀅	𐤌𐤍	𐤎𐤏	
7 f.	𐀆𐀆			ΦΦ	FF	𐀆𐀆	𐀆𐀆			
v.l			𐀇𐀇	𐀇𐀇	𐀇𐀇	𐀇𐀇	𐀇	𐤐𐤑	𐤒𐤓	
8 g	𐀇	𐤔𐤕	𐀇𐀇	ΓΓ	GG	𐀇𐀇		𐤔𐤕	𐤖𐤗	𐤘𐤙
9 gy	𐀈𐀈									
10 h	𐀉𐀉		𐀉𐀉	ΗΗ	HH	𐀉𐀉	𐀉	𐤉𐤊	𐤋𐤌	𐤍𐤎
11 i	𐀊𐀊	𐤐𐤑	𐀊𐀊	ΙΙ	II	𐀊𐀊	𐀊			
12 j	𐀋	𐤒𐤓	𐀋𐀋					𐤒𐤓	𐤔𐤕	𐤖𐤗
13 ly	𐀌𐀌	𐤔𐤕								
14 -k-	𐀍	𐤖𐤗	𐀍𐀍	ΚΚ	KK	𐀍𐀍	𐀍	𐤖𐤗	𐤘𐤙	𐤚𐤛
15 k-k	𐀎	𐤘𐤙								
				Χ+Ψ	↓Υ	↓Υ	Υ			𐤜𐤝
16 l	𐀏	𐤞𐤟	𐀏𐀏	ΛΛ	LL	𐀏𐀏	𐀏	𐤞𐤟	𐤠𐤡	𐤣𐤤
17 m	𐀐	𐤠𐤡	𐀐𐀐	ΜΜ	MM	𐀐𐀐	𐀐	𐤠𐤡	𐤣𐤤	𐤦𐤧
18 n	𐀑	𐤢𐤣	𐀑𐀑	ΝΝ	NN	𐀑𐀑	𐀑	𐤢𐤣	𐤥𐤦	𐤨𐤩
19 ny	𐀒									
20 o	𐀓𐀓	𐤤𐤥	𐀓𐀓	ΟΟ	OO	𐀓𐀓	𐀓𐀓	𐀓	𐤤𐤥	
21 ó	𐀔𐀔	𐤧𐤨								
22 p	𐀕𐀕	𐀕	𐀕𐀕	ΠΠ	PP	𐀕𐀕	𐀕	𐀕	𐤩𐤪	𐤬𐤭
23 r	𐀖𐀖	𐤫𐤬	𐀖𐀖	ΡΡ	RR	𐀖𐀖	𐀖	𐀕	𐤯𐤰	𐤲𐤳
24 s	𐀗	𐤭𐤮	𐀗𐀗	ΣΣ	SS	𐀗𐀗	𐀗	𐤭𐤮	𐤴𐤵	𐤸𐤹
25 sz	𐀘	𐤯𐤰								𐤺𐤻
26 t	𐀙	𐤱𐤲	𐀙𐀙	ΤΤ	TT	𐀙𐀙	𐀙	𐀙	𐤳𐤴	𐤶𐤷
27 ty	𐀚𐀚									
			𐀛𐀛	Θ	Θ	𐀛𐀛	𐀛𐀛	𐀛𐀛	𐀛	
28 u	𐀜	𐤵𐤶	𐀜𐀜	ΟΟ	V	V		𐀛	𐀜	𐀜
29 ü	𐀝𐀝	𐤷𐤸		VY						
30 v	𐀞		𐀞𐀞		V	V		𐀛	𐀜	𐀜
31 z	𐀟	𐤹𐤺	𐀟𐀟	ΖΖ	ZZ	𐀟𐀟	𐀟	𐤹𐤺	𐤻𐤼	𐤾𐤿
32 zs	𐀠									
				ΥΥ						

Már a Sebestyén Gyula féle összehasonlító táblázat is (előző oldal) sokat sejtet, amiben a Földközi-tenger térségében előforduló „rovásírásokat” hasonlítja össze. Bár séminek veszi a moábit, a szidonit és az arámit, ez most minket ne zavarjon! Viszont, ha megnézzük a szász népek „rúnáit”, akkor lepődik csak meg igazán az ember:

					
f - fehu vayon, marha	u - üruz östulok	th - thurisaz Thor, óriás	a - ansuz egy Áz	r - raidö lovaglás, utazás	k - kenaz fáklya
g - gebö ajándék	w - wunjö öröm	h - hagalah jégeső	n - naudiz szükség	i - isaz jég	j - jera (jó) év, aratás
ae - eihwaz tisza	p - perth körtefa, vad?	z - algiz jávorszarvas	s - söwilö Nap	t - teiwaz Tyr	b - berkanan nyírfa
e - ehwaz ló	m - mannaz ember	l - laguz víz, tó	ŋ - ingwaz Yngvi	ö - öthila örökség, birtok	d - dagaz nap

Ha az ó-germán rovásokat nézzük, akkor a 24 betűből 16 nálunk is megtalálható és a maradék 8 is tipológiailag megfelel az ómagyarnak. A szász betűknél is hasonló a helyzet. Itt is 16 jel megegyezik – bár az egyik ligatúra –, a maradék 13 pedig nagy hasonlóságot mutat, talán csak az (y) lóg ki a sorból.

								
f, v - feoh vayon	u - ur östulok, marha	th - thorn tövis, tüske	ó - ós isten, száj	r - rad lovaglás, utazás	c - cen fáklya	g, j - gyfu ajándék	w - wynn öröm	h - haegl jégeső
								
n - nyd szükség, baj	i - is jég	j - jer év, aratás	eo - eoh tisza	p - peord vad	x - eolxeg jávorszarvas- sás	s, z - sigel Nap	t - Tyr	b - beorc nyír
								
e - eh ló	m - mann ember	l - laqu tó	ŋ - Yngvi	oe - édel birtok	d - daeg nap	a - ac tölgy	ae - aesc kőris	
								
y - yr íj	ea - ear halom, sír	ia, io - ior angolna	k - calc kehely	kk - calc	g - gar lándzsa	kw - cweord tűz	st - stan kő	

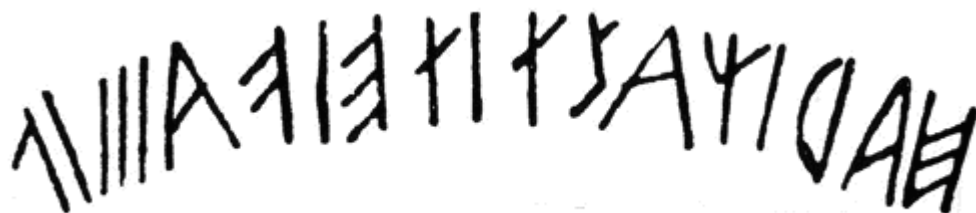
Az angolszász rúnák (azaz rovások!) Cotton alapján

„Ma a germán rúnákkal behatóan foglalkozó írástörténészek egyedül a svéd Marstrander 1929-ban nyilvánosságra hozott, nagy alaposággal kidolgozott álláspontját tartják hitelt érdemlőnek, aki a rúnákat az etruszk írás alpesi változatából vezeti le. Hammarström, az etruszk írás szakértője, 1929-ben tovább mélyítette Marstrander bizonyítását és Hans Jensen nagy írástörténeti munkájában mellettük foglalt állást.” (Kéki Béla: *Az írás története* 109. old.)

Ezt látszik alátámasztani az 1812-ben, Negau mellett kiásott bronzsisak, amin etruszk betűkkel, de germán nyelven a következő felirat állt: „Harigasti teiwai” – A hadak istenének.

A bronzsisak képe a felirattal

A sisak felirata Paul Reinecke nyomán

Igenám, csak hogy 1837-ben a Buzau melletti Pietroasele-n (ma Románia, Muntenia) szántóvető parasztok több aranykincsel együtt egy nyakperecet is kifordítottak a földből. Az ékszer felirata a következő: „Gutani o wi hailag” – A gótoké (vagyok), sérthetetlen vagyok.

A nyakpereg és a felirat elhelyezkedése

A nyakpereg írott része

Az ékszer minden bizonnyal Atanarich vizigót király kincstárából származik Kr. u. 370 tájáról, 1000 évvel az etruszkok hanyatlása után! A vizigótok kb. 200 évvel korábban vonultak keletre a Balti-tenger mellékéről, hogyan találkozhattak az etruszkokkal! Viszont átvonultak a Kárpát-medencén, ill. szomszédos területein valamint találkoztak, sőt együtt is éltek a hunokkal! Ez csak abban az esetben lehetséges, ha az etruszkok „visszatértek” Magyarországra! (Mario Alinei professzor azt állítja, hogy: „Etrusco, una forma arcaica di Ungherese” – Az etruszk, a magyar nyelv egy ősi alakja.

De térjünk még vissza egy kicsit az írás fejlődésére! Már a két szászjelsor (germán és angol) között is jól látszik, hogy a jelek a felmerülő hangtani igények szerint fejlődnek/változnak. A germán ABC 24 betűjéből így lett 30 óangol betű, holott a két jelsor között – adott esetben – csak néhány tíz vagy egy-két száz év a különbség. Ha ezt a „felfedezést” felhasználva – és figyelembe véve ősi írásunk ezeréves változatlanságát – elkezdjük kiszámolni nyelvünk korát, megintcsak több ezer évet kapunk.

Ennek öröme álljon itt még egynéhány germán nép betűsora Fischer Károly Antal könyvéből („A hun-magyar írás és annak fennmaradt emlékei” Budapest, 1889.):

Gót és mesogót rúnák

Az angolszász rúnák Fischer-féle változata

Északi (skandináv) rúnák

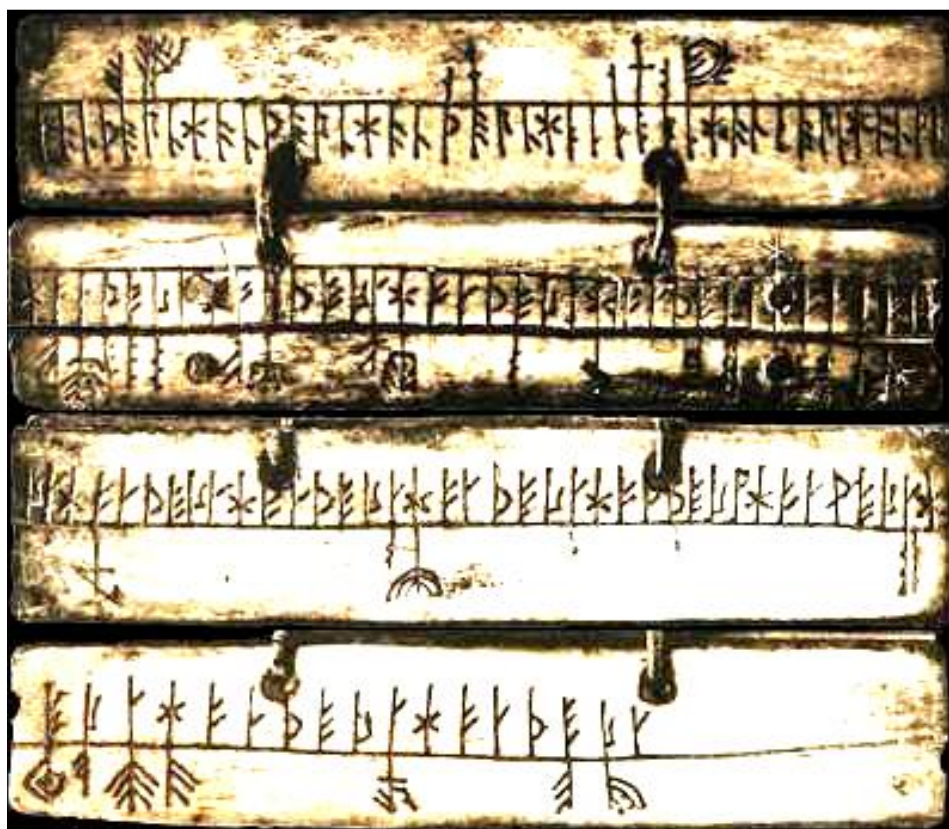
Markomann rúnák

Egy bővebb markomann rúnasor

140

Asch	À K K	a	His	I	i	Rehit	R H R	r
Birith	B B	b	Gilch	W N W	k	Suhil	Y I	s
Khen	P h	ch	Lagu	L	l	Tac	T	t
Thorn	D d H	p	Man	M	m	Hur	H A R	u
Eho	M	e	Not	N X	n	Helahe	H Y Y	x
Fehc	P P	f	Othil	R N	o	Huyri	P Y Y	y
Gibu	X X	g	Perch	R H L	p	Ziu	T Y	z
Hagale	X N X	h	Khon	Y	q			

És egy érdekesség:

Eiríkr Magnusson kalendáriuma (1877.)

Az ókori Itália északi mezsgyéjén is éltek ám germán népek. Az ő írásukat a következő táblázat mutatja be:

VENETIC Este	EAST RAETIC Magrè	WEST RAETIC Beltrane-Samone	CANUNIC Sondrio	LEPONTIC Lugano	
A A A	A A A A	A A A A	W A A	A A	a
			H		b
> (=d)		> (n)	> (=g)		c/g
			X (n)		d
			A A I		e
A	A	A	W		v
X (=d)	X (=d)	X X (n)	Y A	X	z
B A I	B A	B	H // III		h
⊙ (=v)			X :: :: O O	⊙	θ
I B	I	I	I /	I	i
X	X	X	// V I X	X	k
J I	I A	J	J I I I	J	l
M M	M	M	M M	M M	m
N H	N	N	N H M	N H	n
			V V Z ~ S O		o/u
O O			•	O O	o
Q I	Q I I	I	U C C I	I	p
M I	M M	M	S S	M M	s
Q Q	Q Q	Q Q Q	Q Q	Q	r
Z Z Z	Z Z	Z Z	Z V Z	S Z	s
X I	X I A	X	I I I I I I	X	t
V A	A	V	V A Y K	V	u
Φ (=b)	I Φ Φ	I Φ Φ	Φ		φ
			X X X		ts/bp
			I A I		p
Ψ (=g)	Y V	Y V		V	x
B I I I A					f
	I I I I I				t'

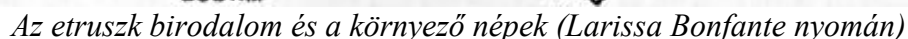
De Fischer a germán népek betűin túl feljegyezte más, hozzánk közelebb álló népekét is:

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v z
 λ.Β.Λ.β.θ.ϕ.ϕ.Ι.Γ.Ϟ.Α.Β.Υ.Ρ.Γ.Υ.Λ.Φ

Szkíta írásjelek

A masszázsták betűsora

Igen jelentős a róluk őrzött leletanyag. Fejlett kultúrával és művészettel rendelkeztek az ókori Itália közép-nyugati részén, a Tirrén-tenger partján. Ők alapították Rómát is – birodalmukat a szomszédságukban letelepedő latinok és a keletről (Pannóniából) érkezett kelták pusztították el. Díszítőművészetük alapja az írásuk volt, így gyakorlatilag az összes etruszk emlék őriz feliratot. (Lásd jelen kötetben a lásd „Külföldi rovásírásos emlékek” c. írásom.) Az írástudomány jelenlegi álláspontja szerint nagy hatással voltak a környező népek kultúrájára, így írásuk – némileg átalakulva – az ógörögön keresztül, a latinban él tovább.

Az előző oldalon az Appennini-félsziget térképe látható a benne élő népekkel és az etruszk városokkal. Nagyjából a Kr. e. 500. év állapotát tükrözve.

Felhívnam a kedves olvasó figyelmét az etruszkoktól délkeletre elhelyezkedő sabellic–sabine (szabír) népre. A szabírok a kis-ázsiai részekről vándoroltak be a Kárpát-medencébe, több hullámban. Egyes kutatók őket tartják az „ősmagyarság” egyik törzsének. Érdekes, hogy pont az etruszkok mellett ütöttek tanyát, majd a „nagytestvér” leigázása után elmenekültek, visszatértek a Kárpát-medencei Savaria-ba (Szombathely), ahol a környező testvérnépekkel együtt annyira megerősödtek, hogy a római invázió sem tudta kisöpörni őket Pannonia Primából. Olyannyira nem, hogy később püspököt adtak Pannóniának, akinek a neve a Szent Márton-hegy nevében őrződött meg – azon áll a Pannonhalmi Apátság.

A másik szomszédok, akik Szardínián élnek – ne felejtjük el, Korzika ekkor etruszk terület – nem mások, mint a föníciaiak. Ők is fontos szerepet játszottak az írás kialakulásában.

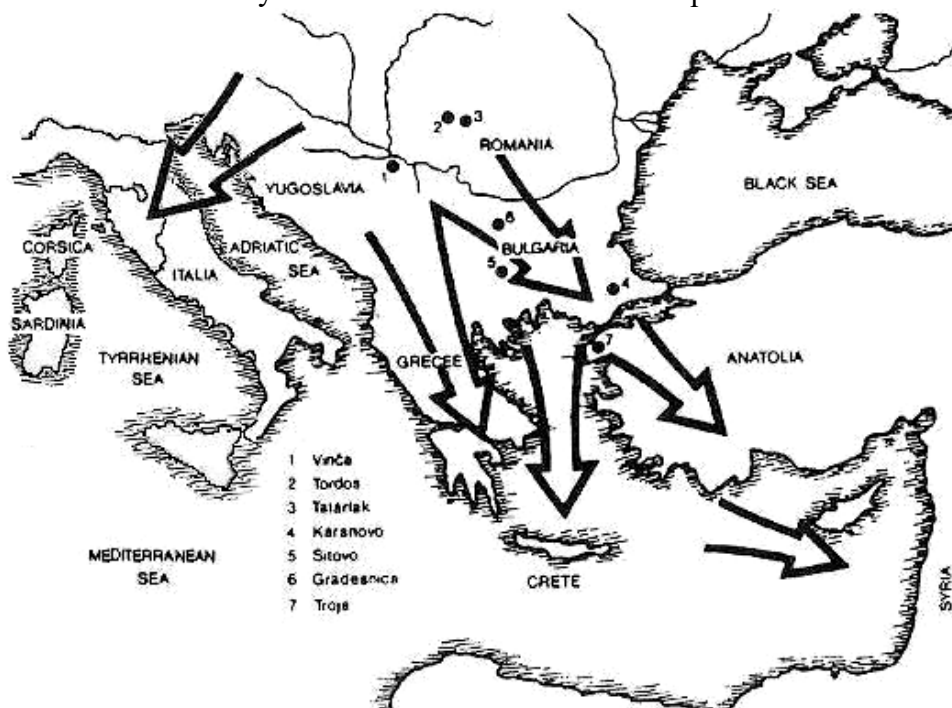
Szintén érdekesség a Szicíliában található sikel (más forrásokban sicul, tsz. siculi) nép. Nem szeretnék semmit belemagyarázni, de számomra furcsa, hogy két ősmagyarnak tartott nép él szorosan egymás mellett az ókorban, az Appennini-félszigeten – a legveszélyesebb, a legnehezebben védhető déli határt meg egy sikel nevű nép őrzi...

„A történeti adatok az itáliai szekulokat, akik ott kezdetben a később keletkezett Róma vidékén éltek, SZIKEL, vagy SZIKUL néven említik, de nevezik őket „ABORIGENS”, azaz őslakó néven is. Később a latinok uralma elől Calabriába, majd Szicília szigetére szorultak, amely e nevet is róluk kapta (azelőtt Trinacria volt a neve). Itt azonban, végülis római uralom alá kerülve, ellatinosodtak.” (Magyar Adorján: *Ősmagyar rovásírás* 25. oldal)

De haladjunk tovább!

Úgy gondolom, az, hogy ennyi minden egybevig, nem lehet véletlen. Megint csak Jovan Todorovics, horvát kutatóra szeretnék hivatkozni és úgy gondolom, hogy itt az ideje, hogy megint elővegyük az általa rajzolt, az írás terjedését bemutató térképet – egy kicsit kibővítve.

Amint írtam, a Kr. e. VII. évezredben kezdődött meg a kivándorlás a Kárpát-medencéből. Ez természetesen nem egyszeri alkalom volt, hanem egy folyamat kezdete. Kr. e. 2000 környékén az etruszkok jelentek meg Itáliában, de a képen látható nyíl a későbbi kelta kivándorlásra is vonatkozik, akik valamiért éppen az etruszkok szomszédságában telepedtek le. Másik részük a délre mutató nyilakat követve Kis-Ázsiában telepedett le.

A következő táblázat – eme kis kitérő után – már az etruszk írással foglalkozik. Amint láthatjuk, az etruszk jelek is öt csoportba sorolhatók. A hasonlóság itt is szembeötlő, de ezen már meg sem lepődünk!

I	I	∨	1	1	1	†	†	I	1	K	Z	Y	W	1	Y												
	i	l	l	p	l	t	t	z	v	k	s	n	m	e	x												
II	M	∅	田																								
	s	h	s																								
X	X																										
	s																										
W	V	W	Y	◇	◇	Λ	Λ																				
	u	ch	u	o	ph	u.s.i	a																				
)	>	○	●	○	⊖	⊗	⊖	⊗	⊖	⊗	⊖	⊗	⊖	⊗	⊖												
	c	o	th	q	ph	th	d	b	l																		

Forrai Sándor nyomán (Vass Nóra rajza)

Természetesen az etruszkok írása sem egyik pillanatról a másikra alakult ki. Bár az „alapokat” magukkal hozták, de a végleges írásforma, mintegy 400 év alatt alakult ki. Bár a jelenlegi írástudomány 13 etruszk ABC-t ismer, az eltérések minimálisak, mondhatnánk „tájszólás-jellegűek”. Az etruszkok magasfokú műveltségére jellemző, hogy létrehoztak egy tulajdonképpen „nyelvtankönyvet”, amit Scriverere Etrusco néven ismerünk és ami segít eligazodni az etruszk írás rejtelmeiben. Ernst Doblhofer professzor a következő táblázatban mutatja be a fejlődés folyamatát.

Ha jobban megnézzük a formákat, a változás nem igazán számottevő, úgyszólván inkább csak finomításról beszélhetünk.

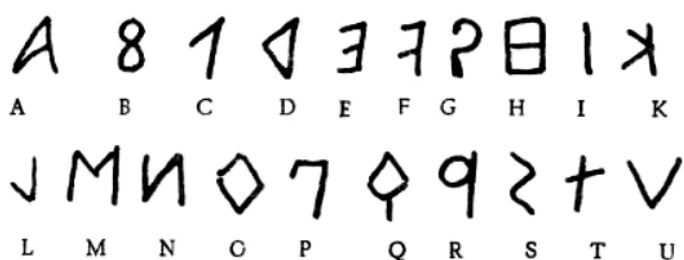
Normális formák	Korai formák (i.e.VII-V.sz.)	Késői formák (i.e.IV-I.sz.)	Hangérték	Normális formák	Korai formák (i.e.VII-V.sz.)	Késői formák (i.e.IV-I.sz.)	Hangérték
A	A	A	a	𐌂			(s)
B			(b)	𐌋	𐌋		(o)
𐌄	𐌄	𐌄	c(k)	𐌌	𐌌	𐌌	p
𐌅	𐌅		(d)	𐌍	𐌍	𐌍	ś
𐌆	𐌆	𐌆	e	𐌎	𐌎		q
𐌇	𐌇	𐌇	v	𐌏	𐌏	𐌏	r
𐌈	𐌈	𐌈	z	𐌐	𐌐	𐌐	s
𐌉	𐌉	𐌉	h	𐌑	𐌑	𐌑	t
𐌊	𐌊	𐌊	θ (th)	𐌒	𐌒	𐌒	u
𐌋	𐌋	𐌋	i	𐌓	𐌓, +		ś
𐌌	𐌌		k	𐌔		𐌔	φ (ph)
𐌍	𐌍	𐌍	l	𐌕		𐌕	χ (ch)
𐌎	𐌎	𐌎	m	𐌖	𐌖	𐌖	f
𐌏	𐌏	𐌏	n			𐌗	g

(E. Doblhofer: *Jelek és csodák*, 319. oldal).

De az Etruszk Birodalom összeomlásával nem ért véget ez a folyamat! Biztos maradtak néptörzsek, akik Itáliában maradtak és idővel ellatinosodtak – viszont a Kárpát-medencébe is jelentős néptömegek tértek vissza, követve sabellic-sabine-szabír testvéreiket! Nemcsak a Pannon részeken, hanem az Alföld északi részén és a Dunakanyarban is letelepedtek és igazolhatóan legalább a Kr. u. IV. századig ott is éltek. Észak-Alföldön elkeveredtek a szarmata-hun lakossággal és részt vettek a Csörsz-árok mentén kialakított, külső római védelmi rendszer építésében. Az erőrendszer folytatása Dunakeszin és Bócsa-Újtelepen keresztül halad észak felé. Az ezen a hatalmas területen fellelt téglajegyek alapján megállapítható a kései etruszkok jelenléte Hazánkban.

A témában sok magyar kutató vette ki a részét. Sajnos itt csak egy rövid felsorolásnak jut hely: Gabler Dénes, Patay Pál, Soproni Sándor, Szepessy Géza, Szilágyi János György.

Szepessy, aki a várpalotai múzeum szervezője volt, még a korszak ABC-jét is összeállította, a Tokod vidéki leletek alapján.

A pannóniai téglajegyekből összeállított etruszk ABC Szepessy Géza nyomán

De térjünk vissza az Appennini-félszigetre!

De térjünk vissza az Appennini-félszigetre!

Az eddigiek során foglalkoztunk – többek közt – az ókori Itália népeivel is. Most bemutatom írásukat, a hangértékek felsorolása nélkül.

Görög	Etruszk	Venét	Rhaeto	Leponti	Gall	Oszk	Umbriai	Közép-Adnai	Messapic	Latin
ΑΑ	ΑΑΑ	ΑΑ	ΑΑ	ΑΑ	Α	ΑΑ	Α	ΑΑ	ΑΑΑ	ΑΑΑ
ΒΒΒ	Β					Β	Β	Β	Β	ΒΒΒ
	Γ	>	>			>			Γ	<<
ΔΔ	Δ					Δ			ΔΔ	ΔΔΔ
ΕΕΕ	ΕΕ	Ε	ΕΕ	Ε	Ε	Ε	Ε	ΕΕ	ΕΕ	ΕΕΕ
ΦΦΦ	ΦΦ	Φ	Φ	Φ		Φ	Φ		ΦΦ	ΦΦΦ
ΙΙ	ΙΙ	Ι	Ι	Ι		Ι	Ι		Ι	ΙΙΙ
ΘΘ	ΘΘ	Θ	Θ	Θ		Θ	Θ	ΘΘ	ΘΘ	ΘΘΘ
ΚΚ	ΚΚ	Κ	Κ	Κ	Κ	Κ	Κ	Κ	Κ	ΚΚΚ
ΛΛ	ΛΛ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	ΛΛΛ
ΜΜΜ	Μ	Μ	Μ	Μ		Μ	Μ	Μ	Μ	ΜΜΜ
ΝΝΝ	ΝΝ	Ν	Ν	Ν	Ν	Ν	Ν	Ν	Ν	ΝΝΝ
ΞΞΞ	ΞΞ	Ξ	Ξ	Ξ	Ξ	Ξ	Ξ	Ξ	Ξ	ΞΞΞ
ΟΟΟ	ΟΟ	Ο	Ο	Ο	Ο	Ο	Ο	Ο	Ο	ΟΟΟ
ΠΠΠ	ΠΠ	Π	Π	Π	Π	Π	Π	Π	Π	ΠΠΠ
ΦΦ	ΦΦ	Φ	Φ	Φ		Φ	Φ	Φ	Φ	ΦΦΦ
ΡΡΡ	ΡΡ	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ	Ρ	ΡΡ	ΡΡΡ
ΣΣΣ	ΣΣ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	ΣΣ	ΣΣΣ
ΤΤΤ	ΤΤ	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ	ΤΤ	ΤΤΤ
ΥΥΥ	ΥΥ	Υ	Υ	Υ	Υ	Υ	Υ	Υ	Υ	ΥΥΥ
ΦΦΦ		Φ	Φ							
Χ+Ψ	Χ	Ψ	Ψ	Ψ					Υ	Υ
			↑						Ψ	
						8	8			88
						↑	↑	↑		
						↓	↓	↓		

(Varga Csaba: Jel, Jel, Jel c. munkája 414. old. nyomán)

Haladjunk hát tovább nyugat felé a Földközi-tenger mentén. A következő állomás a későbbi Gallia. Erről a hatalmas területről is rengeteg rovott emlék került elő, ezek közül is talán Glozel (Franciaország) és környéke a legismertebb. A kötet további részeiben még fogunk találkozni az innen származó leletek egynémelyikével.

Mielőtt megnéznénk írásukat, szeretnék tisztázni egy dolgot. A kelta és a gall nép ugyanaz! Keltáknak a görögök nevezték őket, galloknak pedig a rómaiak.

Most pedig nézzünk meg két kelta ABC-t, egy angol nyelvész tollából:

1	2	3	4	5	6	7	8	9
𐌰	B	Boibel	𐌱	B	Beith	𐌲	𐌲	𐌲
𐌱	L	Loth	𐌲	L	Luis	𐌳	𐌳	𐌳
𐌲	F	Foran	𐌳	N	Nuin	𐌴	𐌴	𐌴
𐌳	S	Salia	𐌴	F	Fearan	𐌵	𐌵	𐌵
𐌴	N	Nesigadon	𐌵	S	Suil	𐌶	𐌶	𐌶
𐌵	D	Daibhoith	𐌶	D	Duir	𐌷	𐌷	𐌷
𐌶	T	Teilmon	𐌷	T	Tinne	𐌸	𐌸	𐌸
𐌷	C	Casi	𐌸	C	Coll	𐌹	𐌹	𐌹
𐌸	M	Moiria	𐌹	M	Muin	𐌺	𐌺	𐌺
𐌹	G	Gath	𐌺	G	Gort	𐌻	𐌻	𐌻
𐌺	P		𐌻	P	Poth	𐌼	𐌼	𐌼
𐌻	R	Ruibe	𐌼	R	Ruis	𐌽	𐌽	𐌽
𐌼	A	Acab	𐌽	A	Ailim	𐌾	𐌾	𐌾
𐌽	O	Ose	𐌾	O	On	𐌿	𐌿	𐌿
𐌿	U	Ura	𐌿	U	Ux	𐍀	𐍀	𐍀
𐍀	E	Esu	𐍀	E	Eactha			
𐍁	J	Jaichim	𐍁	J	Jodha			

Godfrey Higgins kelta ABC-i

Az utolsó három oszlop jelein már érződik a latin hatás, maga a jelkészlet is megcsappant – látszik rajta a hasonulási kényszer a „műveltebb” kultúrához.

Ezek után, nézzük meg egy másik nézőpont szerint a Glozelben és környékén talált tárgyak jeleit.

	GLOZEL	MAGYAR	NIKOLSBURGI	HUN
A		4	4	
B	X	X	X	XΠ
C		↑	↑	
CS	H	H	H	Hρ□
D	Δ	†	†	Δ+
E		3x	3	Eεϑ
F	⊗	⊗	⊗	⊕Fϑ
G		Λ	Λ	ΛΓΓ
GY		‡		‡δ\$
EGY				
H	χ	χχχ	χ	
I	1	††	†	†1
J	100	10	10	119J
K	>O	◊4	◊1	◊<~KN
L		Λ	Λ	Λ1h
EL	O			Oε
M	W	B	B	BβΠ
N	C	C	C	C
NY		D	D	Dζ
O		o o o	o	o o
Ö		εf	z	
P	Γ	εE	ε	εΠ
R	H/P	H/	H	H/H/P
S	Λλ	Λλ	Λ	Λ
SZ	l	l	l	l
T	T	Y	Y	λYX+
TY		X	X*	
U	Y	⌘	⌘	
Ü		44	⌘	
V	V	M	M	MVτ
Z	H	H	H	H↓↓
ZS		Y	Y	Y
US			O	
UNK			∞	

Dél felé folytatva utazásunkat, meg is érkezünk az ősi Hispániába, a mai Spanyolország területére. Az ibérek is nagy vándorló nép, mint a kelták – eredetileg a Fekete-tenger vidékén éltek, a Kaukázus déli lejtőin, az albánok és az örmények szomszédságában, majd hosszú vándorlás után telepedtek le – a róluk elnevezett – Ibériai-félszigeten.

<i>Iberian</i>		<i>Bastulo-Turdetan</i>	<i>Phoenicia</i>	<i>Greek</i>	<i>Iberian</i>		<i>Bastulo-Turdetan</i>	<i>Phoenicia</i>	<i>Greek</i>
R P P P	a	A A	K K	9 A	P P	bi	7	7 7	7 P
E E E	e	F F (E A)	3	3	X X X	bo	W W X		
M M	i	W W (M)	2	2 I	□	bu	□ (E)		
H H	o	O O P	O	O	X	ta	+ X +	+ X +	T t
Λ Λ ↑	u	4 ↑ 4?	Y Y	Y V	Θ Θ Θ Θ	te	Θ Θ Θ Θ	Θ A	Θ A
Λ Λ Λ	l	1	Λ	1 J	Υ Υ Υ Υ	ti	W W W W	W A	W h
O P P O P P	r	9 9 Q	4	9 9	v w w	to	3 3 E		
M M	s	M M M	w h	M	Θ Δ Δ Δ	tu	Δ Δ V (A A)	Δ A	Δ A
3 3 3	s	F F (E A)	F	F λ	A A A	ca	Λ (Θ)	1 9	1 A 9
Y Y V Y Y	m	3 3	3 Y	Y	< G G <	ke	X X D O G (C	Y t	Y k
N M	n	Y Y Y (W M)	Y	Y	f H V J	ki	1 1 (2 N)		
I	ba	i			X	co	W X		
R U Q R	be	T T X			◇ ◇	cu	Φ Φ (Φ	Φ 4	Φ 9

Mint azt láthatjuk a képen, az összehasonlítás alapja a föníciai és az ógörög jelkészlet. A táblázat fölött azt írtam, hogy az ibérek a föníciaiak közeléből indultak el Kis-Ázsiából, tehát egyértelmű a hasonlóság az írásuk között. A föníciaiak írásával már foglalkoztam, úgyhogy térjünk rá az ógörögre.

Megérkeztünk a görög szigetvilágba, a Peloponnészoszi-félsziget környékére. A szigetvilág hemzseg a törpeállamoktól – ami a későbbiekben is sok gondot okoz majd Hellásznak –, de magas kulturális fokon állnak, éppen a nehéz megközelíthetőség miatt. Ebben a miliőben alakul ki mindkét lineáris írás, az A és a B, valamint a mykenei, a minószi és a kyproszi kultúra.

Kezdjük a kontinensen.

Basic values								Homophones			
a	𐀀	e	𐀁	i	𐀂	o	𐀃	u	𐀄	a ₂ (ha)	𐀅
da	𐀆	de	𐀇	di	𐀈	do	𐀉	du	𐀊	ai	𐀋
ja	𐀌	je	𐀍	—		jo	𐀎	ju		ai ₂ ?	𐀏
ka	𐀐	ke	𐀑	ki	𐀒	ko	𐀓	ku	𐀔	ai ₃ ?	𐀕
ma	𐀖	me	𐀗	mi	𐀘	mo	𐀙	mu?	𐀚	*87 (kwe?)	𐀛
na	𐀜	ne	𐀝	ni	𐀞	no	𐀟	nu	𐀠	nwa	𐀡
pa	𐀢	pe	𐀣	pi	𐀤	po	𐀥	pu	𐀦	pa ₂	𐀧
—		qe	𐀨	qi	𐀩	qo	𐀪	—		pa ₃ ?	𐀫
ra	𐀬	re	𐀭	ri	𐀮	ro	𐀯	ru	𐀰	pte	𐀱
sa	𐀲	se	𐀳	si	𐀴	so	𐀵	su	𐀶	pu ₂ ?	𐀷
ta	𐀸	te	𐀹	ti	𐀺	to	𐀻	tu	𐀼	ra ₂ (ri-ja)	𐀽
wa	𐀾	we	𐀿	wi	𐁀	wo	𐁁	—		ra ₃ (rai)	𐁂
za	𐁄	ze	𐁅	zi		zo	𐁇	zu?	𐁈	ro ₂ (ri-jo)	𐁉
*22	𐁊	*47	𐁋	*49	𐁌	*63	𐁍	*64	𐁎	*85 (si-ja?)	𐁏
*65	𐁐	*71	𐁑	*82	𐁒	*83	𐁓	*86	𐁔	ta ₂ (ti-ja)	𐁕

A mykenei kultúra írásjelei

Ezt az írást a lineáris B csoportba(!) sorolják. Ha megvizsgáljuk a táblázatot, akkor láthatjuk, hogy a két írásnak vajmi kevés köze van egymáshoz. Látható, amint a zárttömbű népszerű jelkészlete önmagából táplálkozik, az önálló betűk pedig magánhangzók.

Minósi jelek		Kyprosi jelek		Föníciai betűk		Görög betűk	
𐀀 𐀁 𐀂 𐀃 𐀄	a			𐤀	𐤁	Α	α
𐀅 𐀆 𐀇 𐀈	ba, pá			𐤂	𐤃	Β	β
𐀉 𐀊 𐀋 𐀌	go, ko	𐀍 𐀎 𐀏	ko	𐤄	𐤅	Γ	γ
𐀐 𐀑 𐀒	tá, da			𐤆	𐤇	Δ	δ
𐀓 𐀔	[h]e	𐀕	e	𐤈	𐤉	Ε	ε
𐀖 𐀗	wa[u]	𐀘 𐀙 𐀚	u	𐤊	𐤋	Υ	υ
𐀛 𐀜	zo	𐀝	zo	𐤌	𐤍	Ζ	ζ
𐀞 𐀟 𐀠 𐀡	ho			𐤎	𐤏	Η	η
𐀣	θe			𐤐	𐤑	Θ	θ
𐀥 𐀦	je	𐀧	je	𐤒	𐤓	Ι	ι
𐀩 𐀪	ka	𐀫	ka	𐤔	𐤕	Κ	κ
𐀬 𐀭	la	𐀮	la	𐤖	𐤗	Λ	λ
𐀰 𐀱 𐀲	mi	𐀳 𐀴 𐀵	mi	𐤙	𐤚	Μ	μ
𐀷 𐀸	nà			𐤛	𐤜	Ν	ν
𐀺 𐀻 𐀼 ; 𐀽	sa; ze			𐤞	𐤟	Ξ	ξ
𐀿 𐁀 𐁁	o			𐤠	𐤡	Ο	ο
𐁃 𐁄 𐁅 𐁆	pe	𐁇 𐁈	pe	𐤣	𐤤	Ρ	ρ
𐁊 ; 𐁋 𐁌	se; sa	𐁍 𐁎 ; 𐁏	se; sa	𐤦	𐤧	Σ	σ
𐁑 𐁒	qu			𐤩	𐤪	Τ	τ
𐁔 𐁕 ; 𐁖 ; 𐁗	ra; re; ra	𐁘 𐁙 ; 𐁚	ra; ra	𐤬	𐤭	Ρ	ρ
𐁛 ; 𐁜 𐁝	si?; se	𐁞		𐤯	𐤰	Σ	σ
𐁟 𐁠 ; 𐁡 𐁢	ta; tá	𐁣	to	𐤱	𐤲	Τ	τ

A Georgiev-féle összehasonlító táblázat

Az előző táblán a minószi, a ciprusi, a föníciai és az ógörög betűk összehasonlítását láthatjuk Georgiev professzor tollából. Jól látható, hogy a minószi és a ciprusi írás is szótagírás volt. Ugyanúgy megjelennek önálló betűk – mint a lineáris B-ben –, de ezek is mind magánhangzók.

Fussuk át a felsorolt jeleket és sok „ismerőssel” fogunk találkozni. Egy-két helyen meglepő összefüggésekre is bukkanhat az alaposabban szemlélődő emberfia.

Lineáris írások

A B		A B		A B		A B		A B	
a	*	e	*	i	*	o	υ	u	υ
ga	γ								
ja	ο					jo	ω		
ka	ι	ka	κ	ki	ι	ko	κ	ku	*
la	λ	le	λ	li	λ	lo	λ	lu	λ
ma	μ	me	μ	mi	μ	mo	μ	mu	μ
na	ν	ne	ν	ni	ν	no	ν	nu	ν
pa	π	pe	π	pi	π	po	π	pu	π
ra	ρ	re	ρ	ri	ρ	ro	ρ	ru	ρ
sa	σ	se	σ	si	σ	so	σ	su	σ
ta	τ	te	τ	ti	τ	to	τ	tu	τ
wa	ω	we	ω	wi	ω	wo	ω		
za	ζ					zo	ζ		
xa	χ	xe	χ						

A lineáris A és B íráson is látszódik az elszeparálódás hatása, a jelek külső hatás nélkül nem nagyon változnak. A szókincs bővülése miatt újabb jelekre van szükség, amit az eddigi jelek alapján hoznak létre. Gyakorlatilag a lineáris B, az A továbbfejlődött, kibővült változata.

Mindezek ellenére még így is tettenérhetők az ősi formák. Kicsit cifrábbak a jelek, de ne feledjük, ez még szótagírás!

A '90-es évek végén Herbert Zebitsch osztrák mérnök – egy általa kidolgozott számítógépes eljárás segítségével – megfejtette a jeleket és a következőket állapította meg:

„... ugyanazon a nyelven készültek, mely nem a görög nyelv, hanem egy eddig ismeretlen és egyelőre pelazgnak nevezett nyelv, mely az agglutináló nyelvek típusába tartozik. A jelek szótagokat jelölnek. A szótagok többségükben magánhangzóra végződnek, a ragozás pedig kizárólag elő-, utó- vagy szóközi ragokkal történik. A ragok mindig önálló szótagok.”

A pelazgok, Kaukázusi típusúak (tehát nem barna bőrű, göndör hajúak) voltak és megteremtették a görög kultúra alapjait. Az ő kultúrájukat – az akkor még mindig nem egyesült – Hellász területére betörő dór törzsek pusztították el, szó szerint durungokkal. Ezek után – egyes kutatók szerint – a pelazgok az etruszkokhoz menekültek. (Ennek a nyomai találhatók meg Trója történetében, amit Homeros az „Ilias”, Vergilius pedig az „Æneis” c. művében örökített meg.)

De lehet, hogy egyes csoportok dél felé menekültek? Ennek az elméletnek is vannak követői.

Ceram, hosszú évek kutatásai alapján a pelazgokat azonosítja a zsidók ősi ellenségeivel, a filiszteusokkal és közli, hogy Palesztina róluk van elnevezve.

	Iónia	Athén	Korinthosz	Argosz	Euboea	Égei térsg	Boeotia	Pelopon- nézszosz	Athéni kolóniák	Modern	AV	MV
alfa	ΑΑ	ΑΑ	Α	ΑΑ	ΑΑΑ	ΑΑ	ΑΑΑΑ	ΑΑΑ	ΑΑ	Α α	[a]	[a]
beta	Β	ΒΒ	ΥΙ'Β	Β	ΒΒ	ΥΙ	ΒΒ	Β	Β	Β β	[b]	[v]
gama	Γ	ΛΛ	<C	Γ	ΛΓ<C	ΓΛ	ΛΓ	<CΓ	Ι	Γ γ	[g]	[y]
delta	Δ	ΔΔ	ΔΔ	Δ	ΔΔΔ	Δ	ΔΔΔ	ΔΔΔ	ΔΔΔ	Δ δ	[d]	[ð]
epsilon	ΕΕ	ΕΕ	ΒΒΕ	ΕΕ	ΕΕ	ΕΕ	ΕΕ	ΕΕ	ΕΕ	Ε ε	[e]	[e]
digama		Ϝ	Ϝ	Ϝ	Ϝ		Ϝ	Ϝ	Ϝ		[w]	
dzéta	Ζ	Ζ	Ζ	Ζ	Ζ		Ζ	Ζ	Ζ	Ζ ζ	[zd]	[z]
éta	ΗΗ									Η η	[e:]	[i]
héta		ΗΗ	Η	Η	ΗΗ	Η	ΗΗ	ΗΗ	Η		[h]	
théta	Θ⊗⊙	Θ⊙	Θ⊗	⊗	Θ⊙	Θ⊙	⊗Θ⊙	Θ⊗	⊗⊙⊙	Θ θ	[tʰ]	[θ]
ióta	Ι	Ι	ΣΙ	Ι	Ι	Ι	Ι	Ι	ΣΙ	Ι ι	[i]	[i]
kappa	Κ	Κ	Κ	Κ	Κ	ΚΚ	Κ	Κ	Κ	Κ κ	[k]	[k]
lambda	ΛΛ	Λ	ΛΛ	Λ	Λ	ΛΛΛ	Λ	ΛΛ	ΛΛ	Λ λ	[l]	[l]
mi	ΜΜ	Μ	ΥΜ	Μ	ΜΜ	ΜΜ	ΜΜ	Μ	Μ	Μ μ	[m]	[m]
ny	ΝΝ	Ν	Ν	ΝΝ	ΝΝ	ΝΝ	ΝΝ	ΝΝ	Ν	Ν ν	[n]	[n]
ksi	Ξ		Ξ	Η	Χ+		+	Χ+	+	Ξ ξ	[ks]	[ks]
omikron	Ο	Ο	Ο	ΟΟ	Ο	ΟΟΩ	ΟΟ	Ο	Ο	Ο ο	[o]	[o]
pi	Π	Π	Π	Π	ΠΠ	Π	Π	Π	ΠΠ	Π π	[p]	[p]
san			Μ	Μ	Μ						[s]	
koppa	Ϟ	Ϟ	Ϟ	Ϟ	Ϟ	Ϟ		Ϟ	Ϟ		[q]	
ró	ΡΔ	ΡΡ	ΥΡΡ	ΥΡ	ΥΡΡ	ΥΡΡ	ΥΥΡΡ	ΥΥΡΡ	ΥΡ	Ρ ρ	[r]	[r]
sigma	Σ	Σ	ΞΜ	ΣΜ	ΣΣΜ	ΣΞΜ	ΣΞ	ΣΞΞ	Μ	Σ σς	[s]	[s]
tau	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ	Τ τ	[t]	[t]
psilon	ΥΥ	Υ	ΥΥ	Υ	ΥΥ	ΥΥΥ	ΥΥ	ΥΥ	ΥΥΥ	Υ υ	[u]	[i]
fi	Φ	Φ⊙	Φ⊙⊙	⊙	Φ⊙	Φ⊙	Φ⊙	⊙	⊙	Φ φ	[pʰ]	[f]
chi	Χ	Χ	Χ	Χ+	ΥΨ	Χ	ΥΨ	Ψ	↓Ψ	Χ χ	[kʰ]	[x]
psi	ΥΨ		ΥΨ	Ψ						Ψ ψ	[ps]	[ps]
omega	Ω					ΩΩ				Ω ω	[o:]	[o]

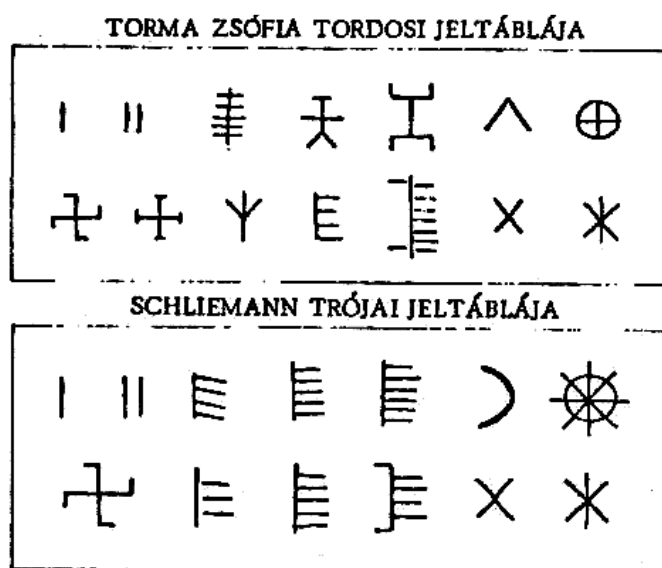
Tehát – mondjuk úgy az egyszerűség kedvéért – eljutottunk az első egységes görög ABC-hez, ami a kultúra őrzője lett évszázadokon át. „De semmi sem tart örökké” – tartja a mondás és megjelentek a megerősödött latinok – mostmár „római” álnév alatt – és bekebelezték ezt a virágzó kultúrát is.

Az volt a taktikájuk, hogy nem csak a kulturális és ipari vívmányokat vették át a leigázott népektől, hanem írásukat és isteneiket is.

Viszont mivel a térség írásai nagyon hasonlóak voltak, ez ebben a formában nem is volt nehéz. Görögország bekebelezése után, a hellének – hogy megmutassák különállásukat – lassanként kezdték megváltoztatni betűiket. Cserébe a rómaiak is változtatásokat eszközöltek, és ennek az elkülönülési folyamatnak köszönhetjük, a mára már teljesen különböző két ABC-t. (És az 1054-ben bekövetkezett egyházszakadást is!)

A fejezet végén be fogom mutatni, a jelenleg is használt latin betűk kialakulásának egyik

elméletét, a Pallas Lexikon táblázatának segítségével. De térjünk vissza Hellászhoz!

Badiny Jós Ferenc nyomán

Heinrich Schliemann a Kelet-Mediterrán térségben jelentős kutatásokat végzett 1870-84 között. Trójai (1870-82), mykénei (1874), orkhomenoszi (1880) és tirynszi (1884) ásatásai jelentős lelet és tudásanyaggal gazdagították az emberiséget.

Munkája során arra a következtetésre jutott, hogy az írás elterjedése/kifejlődése észak-dél-kelet irányban történt, és nem a föníciaiak annak „feltalálói”. Az általa trójaiként azonosított jeleket hasonlítottuk össze a fenti képen Torma Zsófia tordosi jeleivel.

A térség két másik nagy központjának összehasonlítása is hasonló eredményekhez vezet:

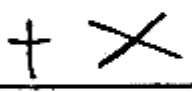
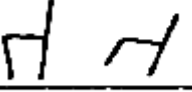
Dzsemet Nasr	Knossos	Tatárlaka
⊕ D	⊕	⊕ p
≡ D •	≡ ○	≡ DD oo
⊕ ≠ ◻	⊕ ≠ ◻	⊕ ≠ >>
≡ d	⊗ (	≡ ~

M. S. F. Hood nyomán

Sinclair Hood sokat foglalkozott a Körösi kultúrával, azon belül is nagyrészt Tatárlakát kutatta. Egyéb irányú kutatásai viszont a görög szigetvilággal – főleg Krétával – illetve a Djemet Nasr kultúrával foglalkoztak. Tehát nem véletlen a táblázatban szereplő oszlopok elnevezése, hiszen Hood mindhárom területet behatóan ismerte. De mit szól ezekhez a felfedezésekhez Nicolae Vlassa román régész? Ő jelen volt az ásatásokon és roppant tárgyilagosan nyilatkozott minden kutatásról.

Természetesen Vlassa is végzett összehasonlításokat, de ő az ún. „Blau-táblák” jeleit

részesítette előnyben. A táblák szintén a Djemet Nasr – protosumérnek, ósumérnek tartott – kultúrkörébe tartoznak. Vlassa mindezzel tisztában volt. Nos, lássuk mire jutott!

Jel sz.	TORDOSI JELEK	TATÁRLAKI JELEK	BLAU TÁBLA
1			
2			<i>idem</i>
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			

A „Blau-táblák” kék lazuritból készültek és Uruk környékén kerültek elő. (Lásd jelen

köteti „Külföldi rovásírásos emlékek” c. írásom, 131. o.) 1886-ban dr. Blau megvásárolta őket, innen kapták a nevüket. Évtizedekig vitatták valóságukat, de mivel az időközben megtalált, ún. „Uruki vázán” levő alakok kiképzése, megformálása ugyanolyan, mint a Blau-táblákon levőké, végülis kénytelenek voltak eredetinek elfogadni. Korát Kr. e. 3100-ra teszik, ami több mint ezer évvel fiatalabb a Tartariai-tábláknál. Ez a tény is alátámasztja Todorovics elméletét, amivel Schliemann és Sayous megállapításai is megegyeznek.

És ha már Kis-Ázsiában vagyunk, nézzük meg a – később itt egyeduralmat kialakító – törökök őseinek, az ótörköknek jelkészletét. Ezek az írásjegyek is öt alapjelre vezethetők vissza.

I	I	J	1	↑	↑	Y	Y	+	↑	Y	4	h	M	D	H	F
	sz	i	p	í/y	k (o,u)	ng	cs	d (e,i,ö,u)	a	k (e,i)	r (a,o,u)	t (e,i,ö,u)	o:ü	k (y)	n	k (ö,u)
II	N	M	□													
	k (a)	ld,lt	sz													
>	>	3	3	X	X	X										
	o:u	ncs	a (a,o,u,y)	d (e,i,ö,u)	r	m										
Λ	Λ	◇	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y
	(a,o,u)	s	(e,i,ö,u)	s	s	(e,i,ö,u)	(e,i,ö,u)	(a,o,u)	s							
)	)	J	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
	n (a,o,u)	b (a,o,u)	b	j (e,i,ö,u)	b (a,o,u)	i	b (e,i,ö,u)	g (a,o,u)	j (e,i,ö,u)	j (a,o,u)	k (ö,u)	g (e,i,ö,u)	s (a,o,u)	nd,nt		
vegyes csoport	Y	H	{	Y	◇											
	a,u	z	ncs	s (a,o,u)	nd,nt											

Forrai Sándor nyomán (Vass Nóra rajza alapján)

Szibériai írás			Arsakida pehlevi írás		Szibériai írás			Arsakida pehlevi írás	
Jeniszjeji	Orchoni	Hangérték	Jel	Hangérték	Jeniszjeji	Orchoni	Hangérték	Jel	Hangérték
𐰢𐰣𐰤	𐰢	a, ä	𐰢𐰣𐰤	a	𐰢𐰣	𐰢	l e, i, ä, ö, ü előtt vagy után		
𐰢𐰣𐰤	𐰣	b a, o, u, y előtt vagy után	𐰣	b	𐰢𐰣𐰤	𐰢𐰣	m	𐰢𐰣𐰤	m
𐰢𐰣𐰤	𐰣	ng	𐰢𐰣	g	𐰢	𐰢	n a, o, u, y előtt vagy után	𐰢𐰣𐰤	ñ
𐰢𐰣𐰤	𐰣	d a, o, u, y előtt vagy után	𐰢𐰣	d	𐰢𐰣𐰤	𐰢𐰣	n e, i, ä, ö, ü előtt vagy után		
𐰢𐰣𐰤	𐰣	g a, o, u, y előtt vagy után	𐰢𐰣	h	𐰢𐰣𐰤	𐰢𐰣	z	𐰢𐰣𐰤	s
𐰢𐰣𐰤	𐰣	g e, i, ä, ö, ü előtt vagy után	𐰢𐰣	h	𐰢𐰣𐰤		š		
𐰢𐰣𐰤	𐰣	o, u	𐰢𐰣	w	𐰢𐰣	𐰢	p	𐰢𐰣	p, f
𐰢	𐰢	s e, i, ä, ö, ü előtt vagy után	𐰢	z	𐰢𐰣𐰤	𐰢𐰣	b e, i, ä, ö, ü előtt vagy után		
𐰢𐰣𐰤	𐰢	k a előtt vagy után	𐰢𐰣𐰤	h	𐰢𐰣	𐰢	s a, o, u, y előtt vagy után	𐰢	č, ġ
𐰢𐰣𐰤	𐰢	t a, o, u, y előtt vagy után	𐰢𐰣𐰤	t	𐰢𐰣	𐰢	k o, u, előtt vagy után	𐰢	q
𐰢𐰣𐰤	𐰢	nd, nt			𐰢	𐰢	k y előtt vagy után		
𐰢𐰣𐰤	𐰢	i, y	𐰢𐰣𐰤	j	𐰢𐰣𐰤	𐰢	r a, o, u, y előtt vagy után	𐰢𐰣𐰤	r
𐰢𐰣𐰤	𐰢	j e, i, ä, ö, ü előtt vagy után			𐰢𐰣	𐰢	r e, i, ä, ö, ü előtt vagy után		
𐰢𐰣𐰤	𐰢	j a, o, u, y előtt vagy után			𐰢𐰣𐰤	𐰢	š	𐰢	š
𐰢	𐰢				𐰢𐰣	𐰢𐰣	č		
𐰢𐰣𐰤	𐰢𐰣	ö, ü			𐰢𐰣𐰤	𐰢	nč		
𐰢𐰣𐰤	𐰢	k e, i, ä előtt vagy után	𐰢𐰣𐰤	k	𐰢𐰣𐰤	𐰢	t e, i, ä, ö, ü előtt vagy után	𐰢𐰣𐰤	t
𐰢𐰣	𐰢	k ö, ü előtt vagy után			𐰢𐰣	𐰢	d e, i, ä, ö, ü előtt vagy után		
𐰢𐰣	𐰢	l a, o, u, y előtt vagy után	𐰢𐰣	l, r	𐰢		ld, lt		

Doblhofer táblázata az ótürk írásokról

Az ősi formák itt is megvannak, csak a képzésük módja más. A táblázat első fele – amint az jól látható – a szibériai írásjelekkel foglalkozik. Az első oszlopban a Szibériát kettészelő Jenyiszej melletti jelek láthatók, míg a másodikban már, a Dél-Szibériai Orchon környéki települések betűi láthatók. Ezek az írásjegyek századokon át használatban voltak, bizonyítják ezt a nagyszámban megtalált emlékoszlopok. (Ezekből hármat jelen kötet „Külföldi rovásírásos emlékek” c. írásom 128-130. oldalán be is mutatok.)

A következő „állomás” a mai Irán és Irak területén egykor létezett, Arsakida pártus birodalom északi része, Pehlevi. Az itt talált nyelvemlékek alapján nevezik a Kr. e. VII.–Kr. u. III. század között használt, ún. középperzsát „pehlevinek”. Parthia a Kr. e. III. század közepén

vált függetlenné a Perzsa Birodalomtól, hogy alig 500 év tündöklés után ismét részévé váljon annak.

𐰇	𐰆	𐰅	𐰄	𐰃	𐰂	𐰁	𐰀	𐰐	𐰏	𐰎
[k, g]	[y, ě, ů]	[t]	[h, x]	[z, ž]	[w, ō, ű]	[h]	[d, ḍ]	[g, γ]	[b, w]	[a, ā]
𐰍	𐰌	𐰋	𐰊	𐰉	𐰈	𐰇	𐰆	𐰅	𐰄	𐰃
[t, d]	[š, ž]	[r]	[q]	[č]	[p, b]	[r]	[s]	[n]	[m]	[l]

A párthus ABC

Ez a felsorolás is híven tükrözi a türk népek vonulási útvonalát, ahogy eljutottak Kis-Ázsiába.

De ez csak a „déli útvonal” – hogy úgy mondjam, – hiszen a türk népek áradatának nem tudott gátat szabni se hegy, se sivatag, se tó – még az akkoriban jóval nagyobb Aral- vagy Kaszpi-tó sem! Az Orchontól délre eljutottak még Mongóliába és Kínába is, ahol dinasztiát alapítottak (hunok), őket csak az elkészült Nagy Fal tudta megállítani.

Az „északi útvonalat” egy másik türk nép, a bolgárok vándorlásán és írásán keresztül szeretném bemutatni.

Az ősidőkben a Hindukus és a Pamír lábainál éltek, a Szir-Darja és az Amu-Darja folyók közén. Innen a Volga–Don–Kubán–Tyerek által határolt négyszögbe költöztek.

Kuvrati Bulgária	Murfatlar & Pliska	Imeon	Murfatlar & Pliska
𐰇	𐰇	𐰇	𐰇
𐰆, 𐰅	𐰆, 𐰅	𐰆	𐰆
𐰄, 𐰃	𐰄, 𐰃	𐰄	𐰄
𐰂, 𐰁	𐰂	𐰂	𐰂
𐰐	𐰐	𐰐	𐰐
𐰏	𐰏	𐰏	𐰏
𐰎	𐰎	𐰎	𐰎
𐰍	𐰍	𐰍	𐰍
𐰌	𐰌	𐰌	𐰌
𐰋	𐰋	𐰋	𐰋
𐰊	𐰊	𐰊	𐰊
𐰉	𐰉	𐰉	𐰉
𐰈	𐰈	𐰈	𐰈
𐰇	𐰇	𐰇	𐰇
𐰆	𐰆	𐰆	𐰆
𐰅	𐰅	𐰅	𐰅
𐰄	𐰄	𐰄	𐰄
𐰃	𐰃	𐰃	𐰃
𐰂	𐰂	𐰂	𐰂
𐰁	𐰁	𐰁	𐰁
𐰐	𐰐	𐰐	𐰐
𐰏	𐰏	𐰏	𐰏
𐰎	𐰎	𐰎	𐰎
𐰍	𐰍	𐰍	𐰍
𐰌	𐰌	𐰌	𐰌
𐰋	𐰋	𐰋	𐰋
𐰊	𐰊	𐰊	𐰊
𐰉	𐰉	𐰉	𐰉
𐰈	𐰈	𐰈	𐰈
𐰇	𐰇	𐰇	𐰇
𐰆	𐰆	𐰆	𐰆
𐰅	𐰅	𐰅	𐰅
𐰄	𐰄	𐰄	𐰄
𐰃	𐰃	𐰃	𐰃
𐰂	𐰂	𐰂	𐰂
𐰁	𐰁	𐰁	𐰁
𐰐	𐰐	𐰐	𐰐
𐰏	𐰏	𐰏	𐰏
𐰎	𐰎	𐰎	𐰎
𐰍	𐰍	𐰍	𐰍
𐰌	𐰌	𐰌	𐰌
𐰋	𐰋	𐰋	𐰋
𐰊	𐰊	𐰊	𐰊
𐰉	𐰉	𐰉	𐰉
𐰈	𐰈	𐰈	𐰈
𐰇	𐰇	𐰇	𐰇
𐰆	𐰆	𐰆	𐰆
𐰅	𐰅	𐰅	𐰅
𐰄	𐰄	𐰄	𐰄
𐰃	𐰃	𐰃	𐰃
𐰂	𐰂	𐰂	𐰂
𐰁	𐰁	𐰁	𐰁
𐰐	𐰐	𐰐	𐰐
𐰏	𐰏	𐰏	𐰏
𐰎	𐰎	𐰎	𐰎
𐰍	𐰍	𐰍	𐰍
𐰌	𐰌	𐰌	𐰌
𐰋	𐰋	𐰋	𐰋
𐰊	𐰊	𐰊	𐰊
𐰉	𐰉	𐰉	𐰉
𐰈	𐰈	𐰈	𐰈
𐰇	𐰇	𐰇	𐰇
𐰆	𐰆	𐰆	𐰆
𐰅	𐰅	𐰅	𐰅
𐰄	𐰄	𐰄	𐰄
𐰃	𐰃	𐰃	𐰃
𐰂	𐰂	𐰂	𐰂
𐰁	𐰁	𐰁	𐰁
𐰐	𐰐	𐰐	𐰐
𐰏	𐰏	𐰏	𐰏
𐰎	𐰎	𐰎	𐰎
𐰍	𐰍	𐰍	𐰍
𐰌	𐰌	𐰌	𐰌
𐰋	𐰋	𐰋	𐰋
𐰊	𐰊	𐰊	𐰊
𐰉	𐰉	𐰉	𐰉
𐰈	𐰈	𐰈	𐰈
𐰇	𐰇	𐰇	𐰇
𐰆	𐰆	𐰆	𐰆
𐰅	𐰅	𐰅	𐰅
𐰄	𐰄	𐰄	𐰄
𐰃	𐰃	𐰃	𐰃
𐰂	𐰂	𐰂	𐰂
𐰁	𐰁	𐰁	𐰁
𐰐	𐰐	𐰐	𐰐
𐰏	𐰏	𐰏	𐰏
𐰎	𐰎	𐰎	𐰎
𐰍	𐰍	𐰍	𐰍
𐰌	𐰌	𐰌	𐰌
𐰋	𐰋	𐰋	𐰋
𐰊	𐰊	𐰊	𐰊
𐰉	𐰉	𐰉	𐰉
𐰈	𐰈	𐰈	𐰈
𐰇	𐰇	𐰇	𐰇
𐰆	𐰆	𐰆	𐰆
𐰅	𐰅	𐰅	𐰅
𐰄	𐰄	𐰄	𐰄
𐰃	𐰃	𐰃	𐰃
𐰂	𐰂	𐰂	𐰂
𐰁	𐰁	𐰁	𐰁
𐰐	𐰐	𐰐	𐰐
𐰏	𐰏	𐰏	𐰏
𐰎	𐰎	𐰎	𐰎
𐰍	𐰍	𐰍	𐰍
𐰌	𐰌	𐰌	𐰌
𐰋	𐰋	𐰋	𐰋
𐰊	𐰊	𐰊	𐰊
𐰉	𐰉	𐰉	𐰉
𐰈	𐰈	𐰈	𐰈
𐰇	𐰇	𐰇	𐰇
𐰆	𐰆	𐰆	𐰆
𐰅	𐰅	𐰅	𐰅
𐰄	𐰄	𐰄	𐰄
𐰃	𐰃	𐰃	𐰃
𐰂	𐰂	𐰂	𐰂
𐰁	𐰁	𐰁	𐰁
𐰐	𐰐	𐰐	𐰐
𐰏	𐰏	𐰏	𐰏
𐰎	𐰎	𐰎	𐰎
𐰍	𐰍	𐰍	𐰍
𐰌	𐰌	𐰌	𐰌
𐰋	𐰋	𐰋	𐰋
𐰊	𐰊	𐰊	𐰊
𐰉	𐰉	𐰉	𐰉
𐰈	𐰈	𐰈	𐰈
𐰇	𐰇	𐰇	𐰇
𐰆	𐰆	𐰆	𐰆
𐰅	𐰅	𐰅	𐰅
𐰄	𐰄	𐰄	𐰄
𐰃	𐰃	𐰃	𐰃
𐰂	𐰂	𐰂	𐰂
𐰁	𐰁	𐰁	𐰁
𐰐	𐰐	𐰐	𐰐
𐰏	𐰏	𐰏	𐰏
𐰎	𐰎	𐰎	𐰎
𐰍	𐰍	𐰍	𐰍
𐰌	𐰌	𐰌	𐰌
𐰋	𐰋	𐰋	𐰋
𐰊	𐰊	𐰊	𐰊
𐰉	𐰉	𐰉	𐰉
𐰈	𐰈	𐰈	𐰈
𐰇	𐰇	𐰇	𐰇
𐰆	𐰆	𐰆	𐰆
𐰅	𐰅	𐰅	𐰅
𐰄	𐰄	𐰄	𐰄
𐰃	𐰃	𐰃	𐰃
𐰂	𐰂	𐰂	𐰂
𐰁	𐰁	𐰁	𐰁
𐰐	𐰐	𐰐	𐰐
𐰏	𐰏	𐰏	𐰏
𐰎	𐰎	𐰎	𐰎
𐰍	𐰍	𐰍	𐰍
𐰌	𐰌	𐰌	𐰌
𐰋	𐰋	𐰋	𐰋
𐰊	𐰊	𐰊	𐰊
𐰉	𐰉	𐰉	𐰉
𐰈	𐰈	𐰈	𐰈
𐰇	𐰇	𐰇	𐰇
𐰆	𐰆	𐰆	𐰆
𐰅	𐰅	𐰅	𐰅
𐰄	𐰄	𐰄	𐰄
𐰃	𐰃	𐰃	𐰃
𐰂	𐰂	𐰂	𐰂
𐰁	𐰁	𐰁	𐰁
𐰐	𐰐	𐰐	𐰐
𐰏	𐰏	𐰏	𐰏
𐰎	𐰎	𐰎	𐰎
𐰍	𐰍	𐰍	𐰍
𐰌	𐰌	𐰌	𐰌
𐰋	𐰋	𐰋	𐰋
𐰊	𐰊	𐰊	𐰊
𐰉	𐰉	𐰉	𐰉
𐰈	𐰈	𐰈	𐰈
𐰇	𐰇	𐰇	𐰇
𐰆	𐰆	𐰆	𐰆
𐰅	𐰅	𐰅	𐰅
𐰄	𐰄	𐰄	𐰄
𐰃	𐰃	𐰃	𐰃
𐰂	𐰂	𐰂	𐰂
𐰁	𐰁	𐰁	𐰁
𐰐	𐰐	𐰐	𐰐
𐰏	𐰏	𐰏	𐰏
𐰎	𐰎	𐰎	𐰎
𐰍	𐰍	𐰍	𐰍
𐰌	𐰌	𐰌	𐰌
𐰋	𐰋	𐰋	𐰋
𐰊	𐰊	𐰊	𐰊
𐰉	𐰉	𐰉	𐰉
𐰈	𐰈	𐰈	𐰈
𐰇	𐰇	𐰇	𐰇
𐰆	𐰆	𐰆	𐰆
𐰅	𐰅	𐰅	𐰅
𐰄	𐰄	𐰄	𐰄
𐰃	𐰃	𐰃	𐰃
𐰂	𐰂	𐰂	𐰂
𐰁	𐰁	𐰁	𐰁
𐰐	𐰐	𐰐	𐰐
𐰏	𐰏	𐰏	𐰏
𐰎	𐰎	𐰎	𐰎
𐰍	𐰍	𐰍	𐰍
𐰌	𐰌	𐰌	𐰌
𐰋	𐰋	𐰋	𐰋
𐰊	𐰊	𐰊	𐰊
𐰉	𐰉	𐰉	𐰉
𐰈	𐰈	𐰈	𐰈
𐰇	𐰇	𐰇	𐰇
𐰆	𐰆	𐰆	𐰆
𐰅	𐰅	𐰅	𐰅
𐰄	𐰄	𐰄	𐰄
𐰃	𐰃	𐰃	𐰃
𐰂	𐰂	𐰂	𐰂
𐰁	𐰁	𐰁	𐰁
𐰐	𐰐	𐰐	𐰐
𐰏	𐰏	𐰏	𐰏
𐰎	𐰎	𐰎	𐰎
𐰍	𐰍	𐰍	𐰍
𐰌	𐰌	𐰌	𐰌
𐰋	𐰋	𐰋	𐰋
𐰊	𐰊	𐰊	𐰊
𐰉	𐰉	𐰉	𐰉
𐰈	𐰈	𐰈	𐰈
𐰇	𐰇	𐰇	𐰇
𐰆	𐰆	𐰆	𐰆
𐰅	𐰅	𐰅	𐰅
𐰄	𐰄	𐰄	𐰄
𐰃	𐰃	𐰃	𐰃
𐰂	𐰂	𐰂	𐰂
𐰁	𐰁	𐰁	𐰁
𐰐	𐰐	𐰐	𐰐
𐰏	𐰏	𐰏	𐰏
𐰎	𐰎	𐰎	𐰎
𐰍	𐰍	𐰍	𐰍
𐰌	𐰌	𐰌	𐰌
𐰋	𐰋	𐰋	𐰋
𐰊	𐰊	𐰊	𐰊
𐰉	𐰉	𐰉	𐰉
𐰈	𐰈	𐰈	𐰈
𐰇	𐰇	𐰇	𐰇
𐰆	𐰆	𐰆	𐰆
𐰅	𐰅	𐰅	𐰅
𐰄	𐰄	𐰄	𐰄
𐰃	𐰃	𐰃	𐰃
𐰂	𐰂	𐰂	𐰂
𐰁	𐰁	𐰁	𐰁
𐰐	𐰐	𐰐	𐰐
𐰏	𐰏	𐰏	𐰏
𐰎	𐰎	𐰎	𐰎
𐰍	𐰍	𐰍	𐰍
𐰌	𐰌	𐰌	𐰌
𐰋	𐰋	𐰋	𐰋
𐰊	𐰊	𐰊	𐰊
𐰉	𐰉	𐰉	𐰉
𐰈	𐰈	𐰈	𐰈
𐰇	𐰇	𐰇	𐰇
𐰆	𐰆	𐰆	𐰆
𐰅	𐰅	𐰅	𐰅
𐰄	𐰄	𐰄	𐰄
𐰃	𐰃	𐰃	𐰃
𐰂	𐰂	𐰂	𐰂
𐰁	𐰁	𐰁	𐰁
𐰐	𐰐	𐰐	𐰐
𐰏	𐰏	𐰏	𐰏
𐰎	𐰎	𐰎	𐰎
𐰍	𐰍	𐰍	𐰍
𐰌	𐰌	𐰌	𐰌
𐰋	𐰋	𐰋	𐰋
𐰊	𐰊	𐰊	𐰊
𐰉	𐰉	𐰉	𐰉
𐰈	𐰈	𐰈	𐰈
𐰇	𐰇	𐰇	𐰇
𐰆	𐰆	𐰆	𐰆
𐰅	𐰅	𐰅	𐰅
𐰄	𐰄	𐰄	𐰄
𐰃	𐰃	𐰃	𐰃
𐰂	𐰂	𐰂	𐰂
𐰁	𐰁	𐰁	𐰁
𐰐	𐰐	𐰐	𐰐
𐰏	𐰏	𐰏	𐰏
𐰎	𐰎	𐰎	𐰎
𐰍	𐰍	𐰍	𐰍
𐰌	𐰌	𐰌	𐰌
𐰋	𐰋	𐰋	𐰋
𐰊	𐰊	𐰊	𐰊
𐰉	𐰉	𐰉	𐰉
𐰈	𐰈	𐰈	𐰈
𐰇	𐰇	𐰇	𐰇
𐰆	𐰆	𐰆	𐰆
𐰅	𐰅	𐰅	𐰅
𐰄	𐰄	𐰄	𐰄
𐰃	𐰃	𐰃	𐰃
𐰂	𐰂	𐰂	𐰂
𐰁	𐰁	𐰁	𐰁
𐰐	𐰐	𐰐	𐰐
𐰏	𐰏	𐰏	𐰏
𐰎	𐰎	𐰎	𐰎
𐰍	𐰍	𐰍	𐰍
𐰌	𐰌	𐰌	𐰌
𐰋	𐰋	𐰋	𐰋
𐰊	𐰊	𐰊	𐰊
𐰉	𐰉	𐰉	𐰉
𐰈	𐰈	𐰈	𐰈
𐰇	𐰇	𐰇	𐰇
𐰆	𐰆	𐰆	𐰆
𐰅	𐰅	𐰅	𐰅
𐰄	𐰄	𐰄	𐰄
𐰃	𐰃	𐰃	𐰃
𐰂	𐰂	𐰂	𐰂
𐰁	𐰁</		

A törzsszövetség négy részre szakadása után, egyik részük Örményföldre indult, a Kura-folyó vidékére, a másik a Volga–Káma vidékére – ahonnan a manapság is használatos nevüket kapták (volgár-bolgár=volgai). Harmadik részük a Fekete-tenger partján vándorolva eljutott jelenlegi hazájukba, az Al-Duna és a Duna-delta vidékére. Negyedik részük a Kárpát-medencében telepedett le a Duna balpartján.

A (An)	ⱦ Ⱨ ⱨ Ⱪ ⱪ ⱬ	KX (Kh)	Υ Ψ (etruszkban Kh)	Φ (F)	Φ
Б (B)	Ɑ Ɱ Ɐ	ГХ (Gh)	Ɑ	Х (H)	Ɑ
В (V)	Ɱ Ɐ	Л (L)	Ɑ	Ц (C)	Ɑ
В̃ (W)	Ɱ	М (M)	Ɑ Ɱ Ɐ Ɒ ⱱ	Ч (Cs)	Ɑ Ɱ
Г (G)	Ɱ Ɐ	Н (N)	Ɱ Ɐ Ɒ (az Avesztákban Ng)	Ш (S)	Ɱ Ɐ Ɒ
Д (D)	Ɱ Ɐ	О (O)	Ɱ Ɐ Ɒ	Щ (Scs)	Ɱ Ɐ Ɒ
Е дълго	Ɱ	П (P)	Ɱ	ОН (On)	Ɱ Ɐ Ɒ ⱱ Ⱳ
Е (E)	Ɱ	Р (R)	Ɱ Ɐ	Ъ (lágýjel)	Ɱ
Ж (Zs)	Ɱ Ɐ Ɒ ⱱ Ⱳ	С (Sz)	Ɱ	Ђ (kemény-jel)	Ɱ
З (Z)	Ɱ	С'	Ɱ	ЇО (Jo)	Ɱ
И (I)	Ɱ Ɐ Ɒ	Т (T)	Ɱ	О дълго	Ɱ
К (K)	Ɱ	У (Y)	Ɱ Ɐ Ɒ ⱱ Ⱳ		

Prebolgár és alán (jász) írásjelek a III.-IX. század közötti időszakból, G. I. Turcsaninov és P. Dobrev szerint

A Duna-Tisza közén elterülő birodalmukat Árpád hadai szüntették meg, így kénytelenek voltak a másik, a szomszédos al-dunai birodalmukba menekülni. Az évszázadok alatt, a Balkánon élő szlávok hatására nyelvük megváltozott, így alakult ki a jelenleg is beszélt bolgár nyelv.

	Ó-egiptomi		Fünicial	Ó-heber	Görög		Latinban			Gutenberg-nél 15. század	Modern német írás
	Nero- glifok	híres írás kora			régibb forma	későbbi forma	a római korból	Németországban 8. és 7. század	12. és 13. század		
1			ⲕ ⲛ	כ (Spiritus lenis)	Α	Αα	Αα	Αα	ΑΑαα	ΑΑα	Ua
2			ⲑ ⲑ	ך	Β	Ββ	Ββ	Ββ	ΒΒββ	Ββ	Ub
3			Ⲓ Ⲓ	ל	Γ	Γγ	Γγ	Γγ	ΓΓΓΓ	Γγ	Uc
4			ⲓ ⲓ	מ	Δ	Δδ	Δδ	ΔΔ	ΔΔΔΔ	ΔΔ	Ud
5			Ⲕ (ⲙ)	נ	Ε	Εε	Εε	Εε	Εε	Εε	Ue
6			ⲕ (ν)	ס	Ϝ	Ϝϝ	Ϝϝ	Ϝϝ	ϜϜϜϜ	Ϝϝ	Uf
7	mint a 3.sor.	mint a 3.sor.	mint a 3.sor.	mint a 3.sor.	mint a 3.sor.	mint a 3.sor.	G ² g	Çç	Ḡḡ	Ḡḡ	Ug
8			ⲕ (ch)	ח	Η	Ηη	Ηη	Ηη	ΗΗΗΗ	Ηη	Uh
9			ⲕ		Θ	Θθ					
10			ⲕ (i)	צ	Ι	Ιι	Ιι	Ιι	ΙΙΙΙ	Ιι	Uj
11			ⲕ	ק	Κ	Κκ	Κκ		Κκ	Κκ	Uk
12			ⲕ	ל	Λ	Λλ	Λλ	Λλ	ΛΛΛΛ	Λλ	Ul
13			ⲕ	מ	Μ	Μμ	Μμ	Μμ	ΜΜΜΜ	Μμ	Um
14			ⲕ	נ	Ν	Νν	Νν	Νν	ΝΝΝΝ	Νν	Un
15			ⲕ (gh)	ו	Ο	Ωω ²	Οο	Οο	Οο	Οο	Uo
16			ⲕ	ז	Π	Ππ	Ππ	Ππ	ΠΠΠΠ	Ππ	Up
17			ⲕ	פ	Ρ	Ρρ	Ρρ	Ρρ	ΡΡΡΡ	Ρρ	Ur
18			ⲕ	ק	Ρ	Ρρ	Ρρ	Ρρ	ΡΡΡΡ	Ρρ	Us
19			ⲕ (s)	ש	Σ	Σσ	Σσ	Σσ	ΣΣΣΣ	Σσ	Ut
20			ⲕ	ת	Τ	Ττ	Ττ	Ττ	ΤΤΤΤ	Ττ	Uv
21					Υ	Υυ ²	Υυ	Υυ	Υυ	Υυ	Uu
22									Υυ	Υυ	Uv
23									Υυ ²	Υυ	Uw
24			ⲕ		Ϝ	Ϝϝ	Ϝϝ	Ϝϝ	ϜϜϜϜ	Ϝϝ	Ux
25					Υ	Υ	ΥΥ	Υ	ΥΥ	Υ	Uh
26			Ζ		Ζ	Ζζ	Ζζ	Ζζ	ΖΖ	Ζζ	Uz

¹ Gyöngye hehezethangok, azért alkalmazták a görögök magánhangzókul. — ² Később alkotott betűk. —
³ A C-ből alkotva. — ⁴ A görög ábécének utolsó betűi, Φ, Χ, Ψ, Ω, melyeket a görögök maguk alkottak, nem mentek át a latin ábécébe. A magyar írást l. **Ábécé** I. köt.

A latin írás kialakulása a Pallas Lexikon szerint

Hát körbeértünk! Hiszen jelenleg Magyarországon a latin ABC a hivatalos (még!).

Tehát 1000-től fogva az Árpád-házi királyok a latin betűs írást tették kötelezővé a magyar nép számára. Igenám, de a latin ABC-ben nincs annyi betű, mint ahány a magyarban! De ez a nép, a Tudás Népe!⁷ Nem adta fel és ugyanazt csinálta, mint ősi írásában – diakritikus jelekkel és ligatúrákkal kialakította a nyelvének megfelelő betűkészletet. Igen-igen! Máris mutatom a betűpárokat:

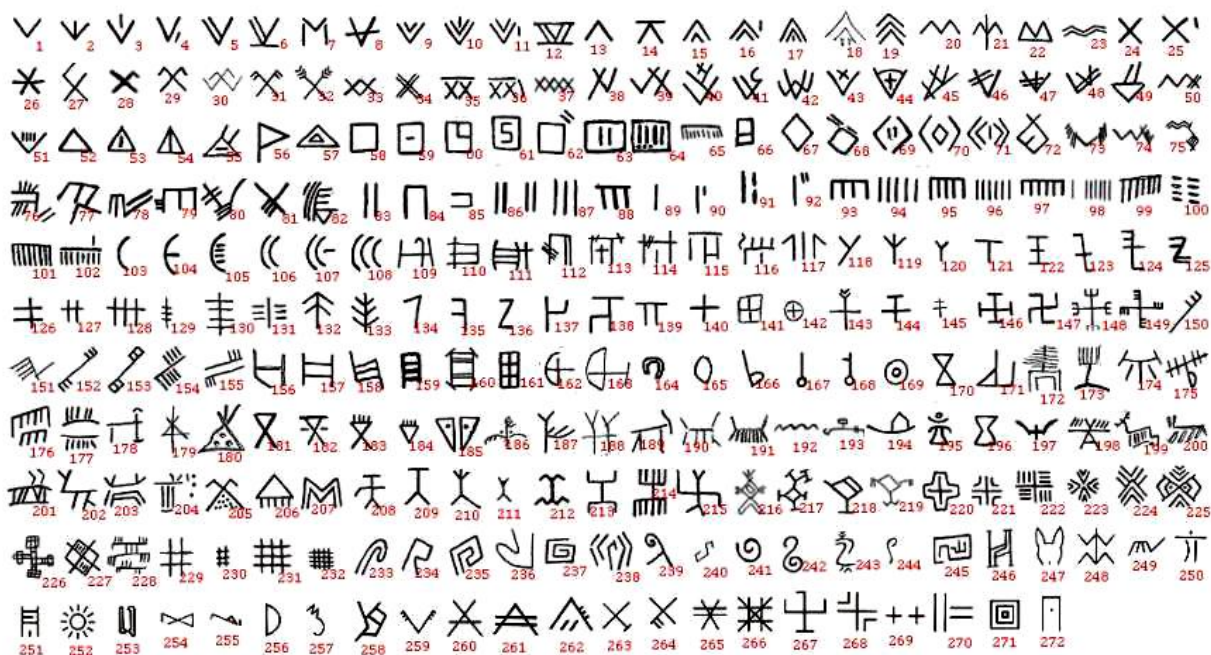
A-Á, E-É, I-Í, O-Ó-Ö-Ő, U-Ú-Ü-Ű.

Amint látható, az „O”-nál és az „U”-nál még fokozni is tudtuk. És akkor most nézzük meg a ligatúrákat is! Nem olyan szépek, mint az ómagyar betűk, de ezek is magyarok!

CS, DZ, DZS, GY, LY, NY, SZ, TY, ZS

Mindezek után, térjünk még ki a másik „ág”-ra, a türk vonalra is. Miért is mondom ezt? Mert egyes tudósok a türk írásjelekből származtatják írásunkat. Ha megnézzük a türk népek régi írásait, ugyanazt tapasztalhatjuk, mint eddig – mindegyik az ősi jelek továbbélése. Csakhogy, – amint azt majd alább bemutatom – a türk nyelvek, csak mintegy 3000 éve alakultak ki! Miért is gondolhatnánk azt, hogy több ezer éven keresztül várokoztunk arra, hogy majd jön egy nép, aki megtanítja nekünk, hogyan írjuk le, több mint 10.000 éves nyelvünk gondolatait. Miközben évezredekig keresztül, a Kárpát-medencébe érkező népek, nyelvünk egy darabjával vonultak tovább, hogy megkeressék leendő hazájukat. Ez nonszensz!

Mindenesetre ennek az elméletnek is vannak hívei.

A képen a Duna-völgyi és az „őseurópai írásjelek” összefoglalását láthatjuk Ljudmil Antonovtól. Ha jobban megnézik a jeleket, rengeteg ligatúrát fedezhettek fel benne.

⁷ Lásd a Kárpát-medencei Szkitia és az itteni scita vagy szkita nép bemutatását (a latin scita= tudás miatt rövid az i a szkita szóban.) Fábíán Sándor: Történelmi „szürrelál”. Az Igazság Kálváriája című művében: *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 36/1. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00061/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2021/1.sz.pp.105-106,231,362,416,593-595.

A következő táblázatban az „ősnyelv” írásjegyeit vehetjük számba, szintén Antonov tollából.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
𐀀	𐀁	𐀂	𐀃	𐀄	𐀅	𐀆	𐀇	𐀈	𐀉	𐀊	𐀋	𐀌	𐀍	𐀎
А	А	Б	В	В	Г	Г	Д	Д	Д	Е	Е	Е	ИЕ	Ж
16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
𐀏	𐀐	𐀑	𐀒	𐀓	𐀔	𐀕	𐀖	𐀗	𐀘	𐀙	𐀚	𐀛	𐀜	𐀝
З	ДЗ	И	И	КХ	К	К	К	Л	Л	Л	М	М	М	Н
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45
𐀞	𐀟	𐀠	𐀡	𐀢	𐀣	𐀤	𐀥	𐀦	𐀧	𐀨	𐀩	𐀪	𐀫	𐀬
Н	Н	О	О	О	О	П	Р	Р	С	С	С	С	Т	Т
46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
𐀭	𐀮	𐀯	𐀰	𐀱	𐀲	𐀳	𐀴	𐀵	𐀶	𐀷	𐀸	𐀹	𐀺	𐀻
У	У	Ф	Х	Х	Х	ТХ	Ц	Ц	Ч	Ш	Ш	Щ	Ъ	Ъ
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75
𐀼	𐀽	𐀾	𐀿	𐁀	𐁁	𐁂	𐁃	𐁄	𐁅	𐁆	𐁇	𐁈	𐁉	𐁊
АЕ	Ю	Ю	АН	АН	АН	АН	ЪА	УЪ	УЪ	Ъ	УА	СИ	ИШ	АН
76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
𐁋	𐁌	𐁍	𐁎	𐁏	𐁐	𐁑	𐁒	𐁓	𐁔	𐁕	𐁖	𐁗	𐁘	𐁙
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102	103	104	105
𐁚	𐁛	𐁜	𐁝	𐁞	𐁟	𐁠	𐁡	𐁢	𐁣	𐁤	𐁥	𐁦	𐁧	𐁨
106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120
𐁩	𐁪	𐁫	𐁬	𐁭	𐁮	𐁯	𐁰	𐁱	𐁲	𐁳	𐁴	𐁵	𐁶	𐁷
121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132			
𐁸	𐁹	𐁺	𐁻	𐁼	𐁽	𐁾	𐁿	𐂀	𐂁	𐂂	𐂃			

III. A magyar nyelv rendszere

Nyelvünket az agglutináló nyelvek csoportjába sorolják. Ez a besorolás csak részben igaz, hogy miért, azt az alábbiakban mutatom be röviden.

A magyar nyelv alapja az ún. gyökrendszer. Minden szavunk gyökök (etimonok) láncolatából épül fel, amihez a végén különböző ragokat illesztünk. Az első gyökszó meghatározza a szó jelentését, az utána következők már csak pontosítják azt. Ezt a rendszert már a XIX. században felismerték, de az akkori Habsburg elnyomás ezt teljesen elvetette. Az első „gyökszótárát” Kresznerics Ferenc – filológus, a szombathelyi líceum tanára – adta ki 1831-ben. 1834-ben az MTA kiírt egy pályázatot a Gyökszótár létrehozására, amit Nagy János – a keleti nyelvek szakértője és szintén a szombathelyi líceum tanára – 1838-as és Engel József – marosvásárhelyi orvos és gyógyszerész – 1839-es tanulmánya nyert meg. Amint látjuk a Felvilágosodás idején többen is foglalkoztak a magyar nyelv felépítésével. Mégis, amit a közvélemény talán a legjobban ismer, az egy jóval későbbi mű.

1844-ben végre a magyar lett a hivatalos nyelv a Magyar Királyságban és még ebben az évben meg is kezdte hatalmas munkáját két kitűnő tudós. Végül is 1862-ben adta ki az MTA Czuczor Gergely és Fogarasi János nagyszótárát, aminek 63–118. oldalai tartalmazzák az ún. „gyökszótárát”. (1874-ig folytatásokban jelent meg és Fogarasi fejezte be, az ezért a börtönt is megjárt Czuczor halála után. Lásd e kötetben a „Czuczor–Fogarasi gyökszótár” c. írásomat.)

Rizzolatti és Arbib azt állítja, hogy a törzsfelföldés során a nyelv kialakulása csakis belső építkezés alapján történhetett. A már használt indulat, hangulat és hangutánzó szavakból épült fel a nyelv, a taglejtések alátámasztására. Így néhány alapszóra, ősgyökre támaszkodva jött létre a jelrendszer, a hangok változtatásával és toldásával.⁸

Nyelvünk szóbokrai úgy alakultak ki, hogy a hasonló dolgokat hasonló hangzású szavakkal – ugyanabból a gyökből képezve – fejezték ki. Ha pontosítani/finomítani akartak a szó jelentésén, akkor egy másik – nagyon hasonló hangzású – gyökkel képezték az új szót, esetleg megfordították az alapgyököt. Ezzel, gyakorlatilag elraktározták a nyelvben a folyamatosan bővülő tudást!

1842-ben Bolyai János mindezt felismerte és le is vezette matematikai alapon. De úgy tűnik, hogy nem csak vázolta nyelvünk matematikai felépítését, hanem ki is dolgozta a gyökrendszeren alapuló nyelvtant is – bár eredetileg egy „tökéletes nemzetközi nyelvet” szeretett volna megalkotni a magyar segítségével.

Szerinte az „ősnyelv” egyszerű és egyértelmű, ami csak az irodalmárok csúrés-csavarása miatt torzult el. Saját ABC-t alkotott, ahol „minden betű egyetlen hangot képvisel, és minden hangot egyetlen betű ad vissza” – mint ősi ABC-nk. Ehhez felhasználta apja, 1830-as, *Az aritmetika elejében* javasolt ábécéjét. Ebben a „tökélyes magyar betűtárban”-ban, nincsenek összetett írásjelek vagy ékezetek, mindez „az egyszerűség, a könnyebbség és az esztétikum” érdekében. Abból indult ki, hogy a gyökszavak segítségével, matematikai alapon meg tud alkotni egy nagyon kevés gyökszóból álló nyelvet. Bolyai átvette Nagy János elképzelését, miszerint a magyar gyökszavak legfeljebb három hangból állnak, egyszótagúak és nincs bennük mássalhangzó-torlódás vagy kettős betű. Ezen elvek alapján át akarta dolgozni Czuczor és Fogarasi készülő Akadémiai Nagyszótárát, de 1860-ban bekövetkezett halála megakadályozta ebben. Szerinte az a nyelv a legrégebbi és egyben legtermészetesebb, melynek

⁸ Ellenben néhai Varga Csaba felfedezte, hogy a magyar nyelv mesterséges alkotás lehet: tökéletes teremtő szerkezetét a világmindenség lényegének legmélyebb megértése alapján korábbi nyelven beszélő kiváló koponyák alkották meg (esetleg unalmukban, amikor fél évig ették az elejtett mamut húsának jégveremből elővett adagjait – tesszem hozzá) feltehetően 20 képi alapgyök sokszorozódására épülöként. (Lásd rövidebb kifejtését Varga Csaba: A magyar nyelv eredete. *Ökotáj* 33-34. szám. 2004. pp. 28-44. https://epa.oszk.hu/00000/00005/00022/ot33-04.htm?fbclid=IwAR1woC_cmeaSENiDd0954vzOKDUyS8x-uvSZ0fyzt2L95GjIxxD5Gb1ZEI.) – A szerk.

gyökei és szabályai a legegyszerűbbek. Azt a nézetét, hogy a magyar egy primigena nyelv, ami önmagából keletkezett és aminek gyökszavai nem vezethetők le tovább, Vörösmarty Mihály és Arany János is osztották. (Természetesen ezirányú munkássága a mai napig agyon van hallgatva.)

Mint azt Bolyai János is bizonyította, nyelvünk felépítése logikus, összefüggései tiszták, ezért könnyű számtani alapon modellezni. Ezért könnyebb magyarul a matematika és éppen ezért Neumann János a számítástechnika egyik atyja! És ezért tudjuk „érthetetlen egyiptomi szövegek”-ről első pillantásra megállapítani, hogy azok mértant és számtant oktató papiruszok!

Nagyon sok gyök nem is létezik önálló szóként, mégis viszonyai miatt, a belőlük képzett szavak tökéletesen érthetők. A nem gyökrendszerre épülő nyelvekben a szavak elvont fogalmakat jelölnek, melyek csak kifejezésekben kapnak valós tartalmat. Ezekben a nyelvekben, értelmüket csak a szótár más szavaival lehet meghatározni. Ez egy zárt, rendszer, ami erősen korlátozza a kialakítható szavak – és vele együtt a kifejezhető dolgok – számát. A gyökrendszer ennél jóval szélesebb mozgásteret biztosít és ezzel utat enged – a betűk változtatásával – apró, leheletnyi különbségek létrehozására.⁹ (Itt utalnék Bernard Shaw kijelentésére alább.)

Éppen ezért szavaink két szinten értelmezhetők:

- az alapgyök, a szó mélyebb értelmét határozza meg
- a belőle képzett szó, a felszíni értelmét, jelentését

Éppen ezért szavaink hangsúlya mindig az első szógyökön (alapgyök) van – ezt a módszert a mondatok képzésében is módszeresen tartjuk.

Hogy miről is van szó?

A gyökök (etimonok) közül a KÖR szót választottam ki, hogy bemutassam a rendszert, ugyanis ennek a legnagyobb a szóbokra.¹⁰ Lehetséges hangtani változatai, módosulatai szinte mind megszülettek és azóta is használjuk őket nyelvünkben. Nézzük:

KÖR, KOR, KER, KAR, KÜR, GIR, GUR, GÖR, GUR, GYOR, GYÖR GYÜR, FIR, FOR, FUR, PER, POR, PÖR, BAR, BER, BOR, BUR, BÜR, HOR, HUR

BARka, BARack, BARkóca (gyümölcs), BÁRka (ívelt fenekű hajó), BÁRca (körbiléta)

BERek, BERkenye (gyümölcs), BIRs, BIRka (göndör szőrű jószág), biBIRcsók (köralakú bőr kitüremkedés)

BORda, BORs, BORsó, BORóka, BORoszlán (bogyós cserje), BORona, buBORék, BÖR, BÖRönd

BURok, BÚRa, BÜRök (mérgező növény), BÜRge (birka)

FIRkál, FIRigla (furulya)

FORdul, FORog, FORgatag, FORr (körhullámokat vet)

FURat, FÚRó, FURunkulus (kelés)

GIRbe-GURba, GIRizd (gerezd-körcikk)

GÖRbe, GÖRdül, GÖRöngy, GÖRgeteg, GÖRnyed, GURul, GURba, GURguláz (bugyborékoló hangot ad)

bonGYOR-bönGYÖR-gönd(GY)ÖR

GYÚRú, GYÜRke (kenyérvég)

HORDó, HORog, HORgony, HORpadás

⁹ Varga Csaba: „A kőkor szava: kép. ...minden egyes szavunk: kép. ...a régiségben mindent, de mindent annak látványa alapján neveztek meg. (Ha szavakról beszélünk: már maga a 'kiejtés' kifejezés is kép: kiejtjük a szót a szánkából, mint kezünkéből a bögrét.) Ezzel ... ez a szent hármasság jött létre: 1. a szó mindenkor hangzása (változó), 2. a szó leírt alakja (változó), 3. a szó által megadott kép (örök érvényű).” (Az előző lábjegyzetben idézett írásából.) – A szerk.

¹⁰ Ám Varga Csaba szerint „mindegyik gyök hasonlatos terebélyű, mint a kör (és nincs okunk nem ezt feltételezni, mert miért lennének kivételezett gyökök?).” (Az előző lábjegyzetben idézett írásából.) – A szerk.

HURok, HURka, HURkol.
 KARol, KARika, KARima, KARéj, KARám
 KERt, KERék, KERít, KERge (jurtafal), KERül, KEReplő, KERengő (körfolyosó),
 KERingő, teKER
 KORong, KORona, KORnyad, KORc (szoknyaredő), KORpa, KORmány, KORlát,
 kunKOR, boKOR, KOtoRék
 KÖRnyék, KÖRös, KÖRöz, KÖRöm, KÖRet, KÖRzet, KÖRönd (körsétány), KÖvéR,
 (K)Örvény
 KÜRtő, KÜRet (körbe kaparás), KÜRt (kör alakú hangszer)
 PERem, PERdület, PERec (kör alakra hajtott péksütemény)
 PORond, PORong (kerek zátony), PÓRus
 PÖRög, PÖRgettyű, PÖRge (fölfelé kunkorodó), PÖRöly, PÖRsenés

Mint említettem, a magyar nyelv egyik jellegzetessége az is, hogy néha megfordítja/tükrözi a gyököt és úgy képez új szavakat! Hát lássunk erre is példákat, még mindig a „KÖR” fogalomkörénél maradva:

GÖR – RÖG, süRÖG-foROG, göRÖG, pöRÖG, moROG (gurgulázó hangot ad).
 GUR – RUGó
 GYÜR – RÜGY, miRIGy
 HUR – RUHa
 KER – REKeszt (kerít), REKettye (barkás, tojásdad levelű növény), beREK
 KOR – ROKolya (szoknya), ROKka (fonószék több forgó alkatrésszel), ROKon (családi kör)
 KÖR – buROK, büRÖK (mérgező növény)

Arról, hogy a miRIGy és RÜGY miért került egymás mellé, a későbbiekben lesz még szó (az I és az Ü viszonya). Viszont a felsorolásban több olyan szó is szerepel, ami két „KÖR” értelmű szóból van összerakva: BÜR-RÖK! A szó kettőzése régen a középfok jele volt, tehát már a név felhívja a figyelmet a növény veszélyes voltára. És akkor a többi „fokozott” szó: BUR-ROK, GÖR-RÖG, FOR-ROG, PÖR-RÖG, BER-REK, BU(R)-BOR-ék.

Ide tartozik még a JURta megnevezése, valamint GUR, GYÖR és a -GYÖRk végű városnevek is.

A gyökrendszer teljes bemutatásához tartoznának még a rokonértelmű szavak is, de azokat kihagytam az egyszerűbb érthetőség kedvéért. Viszont, ha már megemlítettem őket, felsorolok néhányat, hogy lássuk miről is van szó: GUMó, MAG, MEGGY, BOGYó, GOLYó, MÁK, KÁVA, KÉVE, KANYar, KONYul, GÖMböc, PÖDör, SODor, FODrozódik. És ezekkel a rokonértelmű szavakkal mindjárt újabb szóbokrokat képeztünk.

Az előbbi néhány példából is jól látszik, hogy a gyökrendszer nagyszerűen működik. Az egész úgy néz ki, mint egy hópihe (fraktál). A fraktál közepén a kezdő gyök található és minden elágazás egy újabb gyök hozzáadását jelenti, így alakul ki a fenti alakzat.¹¹

A „rendszer” szépsége az, hogy bármelyik szóból visszafejthető az eredeti gyök is. És ezért van az, hogy a magyar embernek jobban vág az agya, mert beszéd közben – ahogy meghallunk egy gyökszót – az agyunk máris lefuttatja a hozzá tartozó szóbokrot. Tehát, ha akarnánk, sem tudnánk olyan lassan gondolkodni, mint a „művelt nyugat”.

Nyelvünkben a gondolatmenet változása a lényeges, nem pedig a tér/időbeli elmozdulás (cselekvés). Ezért értelmes egy magyar mondat ige nélkül is:

Ez egy nyelvtani szempontból nagyon fontos megfigyelés.

Ez – mutató névmás

egy – határozatlan névmás

nyelvtani – jelző

szempontból – határozó

nagyon – fokozó szó

fontos – jelző

megfigyelés – alany ige/állítmány nincs!

A szavak értelmét a gyökök viszonya és összefüggése határozza meg. Ezeket a szabályokat szüleink beszédét utánozva tanuljuk meg. A megtanult szavakban észrevesszük a szabályosan ismétlődő szerkezeti sémákat és megpróbálunk mi magunk is szavakat képezni. A felnőttek sokat mulatnak a gyermekek néha furára sikerült szavain – de megértik, sőt, ki is javítja nyelvi botladozásait. Mindezek ellenére minden magyar nyelvet használó egyént megillet egy bizonyos nyelvtani szabadság, aminek eredményeként manapság is sok új szó képződik.

A gyökrendszernek – és agyműködésünknek – köszönhetően beszéd közben is tudunk új és újabb szavakat, szóösszetételeket képezni, amiket első hallásra is mindenki megért. Erre a legjobb példák a kormányzati- és sportnyilatkozatok. De haladjunk tovább!

Ha jobban megnézzük, a kör fogalmát az „R” hang hordozza, hiszen az mindegyik gyökváltozatban megtalálható. Magyar Adorján és Kiss Dénes ismerte fel azt, hogy szavainkban a jelentést a mássalhangzók hordozzák. És hogy ez mennyire így van, álljon itt két filmcím példaként:

A.brbr – Lgnd.a.szllmhrcsl

Vkngk.flmlkdse

Ugye, hogy el tudtátok olvasni! Most, hogy egyértelművé vált a mássalhangzók szerepe nyelvünkben, folytassuk tovább!

De akkor miről szólnak a magánhangzók?

A magánhangzók helyezik el a szót az időben és a térben! Hordozzák a mozgást, annak dinamikáját és a távolságot. Hogy is működik ez? Hát így:

I – Ü – E – A – O – Ö
←────────────────→
U

Mondjuk végig ebben a sorrendben a magánhangzókat és tökéletesen érzékeljük a folyamatos távolodást. Tehát a magánhangzók „osztják meg a teret”. (Nem véletlenül

¹¹ Varga Csaba: „Ha az angol szókinsz tartalmilag megfelelő részét vesszük számba, akkor viszont egy széttöredezt kép rajzolódik ki. ... Ám ... az angol szókinsz sem teljesen porrá hullott világ. Elszórtan kis hópihe töredékeket is tartalmaz. S ha figyelmesebbek vagyunk, felfedezzük: épp ezek az ősi magyar szókinszből átszármazott töredékek.” (Az előző lábjegyzetben idézett írásából.) – *A szerk.*

használtam csak rövid hangokat. A hosszú magánhangzók az adott „sávon” belül tovább nyújtják a távolságot.) Tegyük érthetőbbé azt, amiről beszélünk:

I – Itt (a középpont, pl. ahol állok, belül)
Ü – kÍvÜl (ami rajtam van, vagy ami a hely külső fele!)
E – tE, tÉR (közel vagy ugye?!, a közvetlen környezet)
A – Az, AmAz (a közvetlen környezet körül)
O – Ott, tÁvOl (a tág környezeten is túl)
Ö – Ő, Ők (a teljes messzeség, a „kívülállók”)

Most nézzük ezt folyamatában, először a folyamatos mozgást:

EltÁvOzÓ, tÁvOlOdÓ, vÁndOrló, InnEntÖl

Ugye érződik – hogy a fizika nyelvével éljek – a távolodó egyenletesen mozgás? A rövid magánhangzók kettőzése pedig egyenesen a látszólagos lassulást érezteti. tÁvOlOdÓ – szinte érezni, ahogy a messzeségben a mozgás egyre lassúbbnak tűnik.

Akkor most nézzük meg a dinamikát is:

kItÚnŐ, kItÉRŐ, cIkÁzÓ, vIlAnÓ, mEnydÖrgŐ

Észrevettétek a hirtelen változást a mozgásban? A kitérést, a semmiből való előtűnést, a meglepetést? És ez még nem minden! A magánhangzók méretet is közvetítenek:

kIcsI, kŰs (kis), AprÓ, csÖpp(nyi)

Az I – Ü páros nagyon közel áll egymáshoz. Vidéken még sok helyen most is felcserélik bizonyos szavakban, kifejezésekben. (De lásd pl. a rovásbotot, ahol többször is szerepel „felcserélve”. „nCa/ksWk” Küskarácson – jan. 1., „ts – lWs” Sülvester-est – dec. 31.)¹² Sőt – mint még lesz szó róla – a kettő között volt/van még egy hangunk!

I – Ü – E – A – O – Ö
←————→
U

Gondolom, mostanra észrevettétek, hogy az „U” betűről még nem esett szó. Az „U” önmagában is hordozza azt a mozgást, amit a nyíl fölött levő magánhangzók, folyamatában képviselnek.

Út, fUt, nyÚl, kÚsz(ik), hÚz, tŰr

Miért van ez? Mert ez a hangunk „fűyülő”-hang és már a képzés sajátossága magában hordozza ezt a tulajdonságát. Próbáljátok ki! Amikor fűtyültök, olyan mintha csak hosszú „U” hangokat mondogatnátok.

De nyelvünk rendszere ennél sokkal árnyaltabb.

Mássalhangzóink sem egyformán kemények, némelyek „sziszegnek”, mások „pattognak”, megint mások „susognak”, „zöngenek”. A folytonosság itt is megállapítható:

D – G – Gy – Dzs

T – P – B – V stb.

Ezért olyan kifejező nyelvünk, mert a mássalhangzók keményítésével/lágyításával valamint a magánhangzók változtatásával nagyon finom árnyalatokat is ki tudunk fejezni:

döng – bong – zeng – zsong – cseng

És még mindig nincs vége! De ne ijedjete meg, hiszen ezeket a dolgokat az anyatejjel szívátok magatokba – csak eddig még senki sem hívta fel rá a figyelmeteket! A beszédben a hangsúly változtatásával mutatjuk meg a fontossági sorrendet. Ha nagy ritkán idézőjelbe teszünk valamit, önkéntelenül is egy kicsit halkabban mondjuk. (Figyeljétek meg barátaitokon, ismerőseiteken.)

Mint már említettem, a hangtan fontos „tartozéka”, hogy nyelvünk mindig a legfontosabbat

¹² A Bolognai rovásbot naptárról van szó. Ismertette Forrai Sándor Forrai Sándor: *Küskarácsonról Sülvester estig. Egy botra rótt középkori székely kalendárium és egyéb rovásfeliratos emlékeink*. Múzsák Közművelődési Kiadó, Budapest, 1984.

hangsúlyozza, ezért általában a mondat elején van a hangsúly – bár a magyarban nincs kötött szórend (ide vág a Heidelberg-interjú, lásd a „Függelék”-ben), a szavak sorrendje hangulatot fejez ki. Ebből adódik az is, hogy „a magyart nem lehet rosszul beszélni”. Bárki, bármilyen furcsán is beszél – ha magyar szavakat használ – megértjük!

A kereszténység megjelenésével komoly problémák adódtak a magyar írásbeliségben. A kor szokásainak – és az Egyház igényeinek – megfelelően, jobbára csak a papok tudtak írni-olvasni. Az a néhány nemes és világi tudós, aki szintén birtokában volt ennek a tudásnak, nem igazán szeretett volna ujjat húzni a Vatikánnal. Ennek megfelelően kellett megváltoztatni Magyarország ilyen irányú berendezkedését, hogy az Egyház Hazánkban is felügyelni tudja a kultúrát, a művészetet és a tudományokat. Mint tudjuk, ebbéli igyekezetük nem bizonyult sikeresnek – bizonyítéka ennek (többek közt) a Bolognai naptárbot és még sok más írott emlék! De ne rohanjunk ennyire előre az időben!

I. István (akkor még Vajk), Kr. u. 1000. október 9-én kiadott rendeletében betiltotta az ómagyar írást valamint elrendelte az összes meglevő feljegyzés „tűzzel-vassal” történő elpusztítását. (Lásd „Ajánlott weboldalak” c. jegyzéket.) Ez minden bizonnyal az egyik feltétele volt annak, hogy visszakapja ősei elrabolt koronáját III. Ottó német-római császártól – és nem a pápától!

Ezzel nemcsak a hittérítőknek és a latin betűs írásnak adott szabad teret, hanem egy olyan grafémiai dilemmának is, amit a magyarságnak közel 1000 évig tartott leküzdenie! Ebből is látszik ennek a nyelvnek az ereje és ősisége, hogy felolvadás helyett, inkább a maga „képére” formálta az idegen írást. Itt is észrevehető a gyökerekhez való visszanyúlás, hiszen ugyanazt a képzési módszert alkalmaztuk: segédvonalakkal bővítettük a jelkészletet!

(Ha egy nyelvészeti szempontból „apróság” kijavításához, egy ilyen fejlett, stabil nyelvnek 1000(!) évre volt szüksége, akkor szerintetek mennyi ideig tartott, amíg kialakult...)

De a folyamatnak nincs még vége! A magyar nyelvben 28(!) magánhangzó van, amiből jelenleg, csak 14 hangra van betűnk – és sajnos már csak ennyit is használunk. A következő ábrán látható az összes magánhangzónk a – már fentebb említett – 1874-es Czuczor-Fogarasi Szótár jelölései alapján.

vastag	rövidek :	ĩ,	ě,	ě̇,	à,	a,	o,	u
—	hosszúk :	ĩ̇,	ě̇,	ě̇̇,	á,	á̇,	ó,	ú
vékony	rövidek :	i,	ï,	ĩ̇,	e,	ě,	ö,	ü
—	hosszúk :	í,	í̇,	ĩ̇̇,	é,	ě̇,	ő,	ű

És hogy ez mennyire így van, álljon itt egy pár példa – a teljesség igénye nélkül – az eredeti írásmóddal:

ĩ(y) – inneplések (2x), **ĩ**dvösséget (2x), földm**ĩ**velők (Horváth), zenth Marg**ĩ**yth, mynd, K**ĩ**s Azzon, Bal**ĩ**ynth, z**ĩ**ne változatja (Batthyany és Winkler kódex), p**ĩ**sp**ě**k (Winkler), p**ĩ**s**ě**k (Batthyany), Eg**ĩ**edf**ĩ**am**ĩ**klos**ě**w**ĩ**lde (1443-as oklevél), Marg**ĩ**t, **ĩ**rgalamt, m**ĩ**nth (Peer kódex)

ĩ̇–**ĩ̇̇** – tiszte szerént (9x), **ě̇**ránt (6x), szer**ě̇**nt (5x), eml**ě̇**tett (3x) (Horváth)

ě̇ – győz**ě̇**delem (4x), set**ě̇**tség (4x) (Horváth), Gerg**ě̇**r papa, zenth Bened**ě̇**k Appat, ez**ě̇**r (Winkler), **ě̇̇**rg (Müncheni kódex)

Az utóbbinak – szerintem – bizonyítékai még, az alábbi szópárok is:

Demeter-D**ě̇**m**ě̇**t**ě̇**ör, Gyergy-G**ě̇**y**ě̇**rgy, Erzsi-**ě̇**rzse, ser-s**ě̇**r, fedél-f**ě̇**dél, kereszt-k**ě̇**r**ě̇**szt, szeg-sz**ě̇**g, tejfel-tej**ě̇**l, kell-k**ě̇**ll, serte-s**ě̇**rte, cseng-cs**ě̇**ng, veres-v**ě̇**r**ě̇**s

Persze erre rögtön rá lehet vágni, hogy ez csak tájszólás! Igen, tudom. Csakhogy! A vidéki zárttömbbű közösségek sokkal jobban megőrzik egy nyelv régebbi állapotát, mint az ezernyi hatásnak kitett nagyvárosok és vonzáskörzetük. A régi Magyarországon négy nyelvjárás volt ismeretes: az „I”-ző, az „E”-ző, az „Ö”-ző és az „U”-zó. (Ebből az utolsó már megszűnt. De tanúja a Tihanyi Apátság alapítólevele, a Halotti Beszéd és néhány I. András korabeli ima is és ez mutatja a legtöbb hasonlóságot a sumér nyelvvel.) Az „Ö”-ző – tudjuk – a Dél-Alföld nyelvjárása, de szerintem nem véletlenül alakult ez így, hiszen helyettesíteni kellett az „*ē*” hangot valahogy úgy, ahogy az „E”-ző is tette.

A Szigetközben élők az „I”-ző nyelvjárást beszélik és nem is olyan régen, még „L”-nek ejtették az „LY”-t.

És ha már itt tartunk. Hatvan környékén (onnan származom) és a Palócföldön ismerik és használják az „A” és az „Á” közötti „Ä” hangot. A palócokkal és a matyókkal kapcsolatban szokták emlegetni az alma-óma szópárt, ahol az „Ó” erős túlzás, hiszen itt is az „A” és az „O” közötti „Ä” hangról van szó.

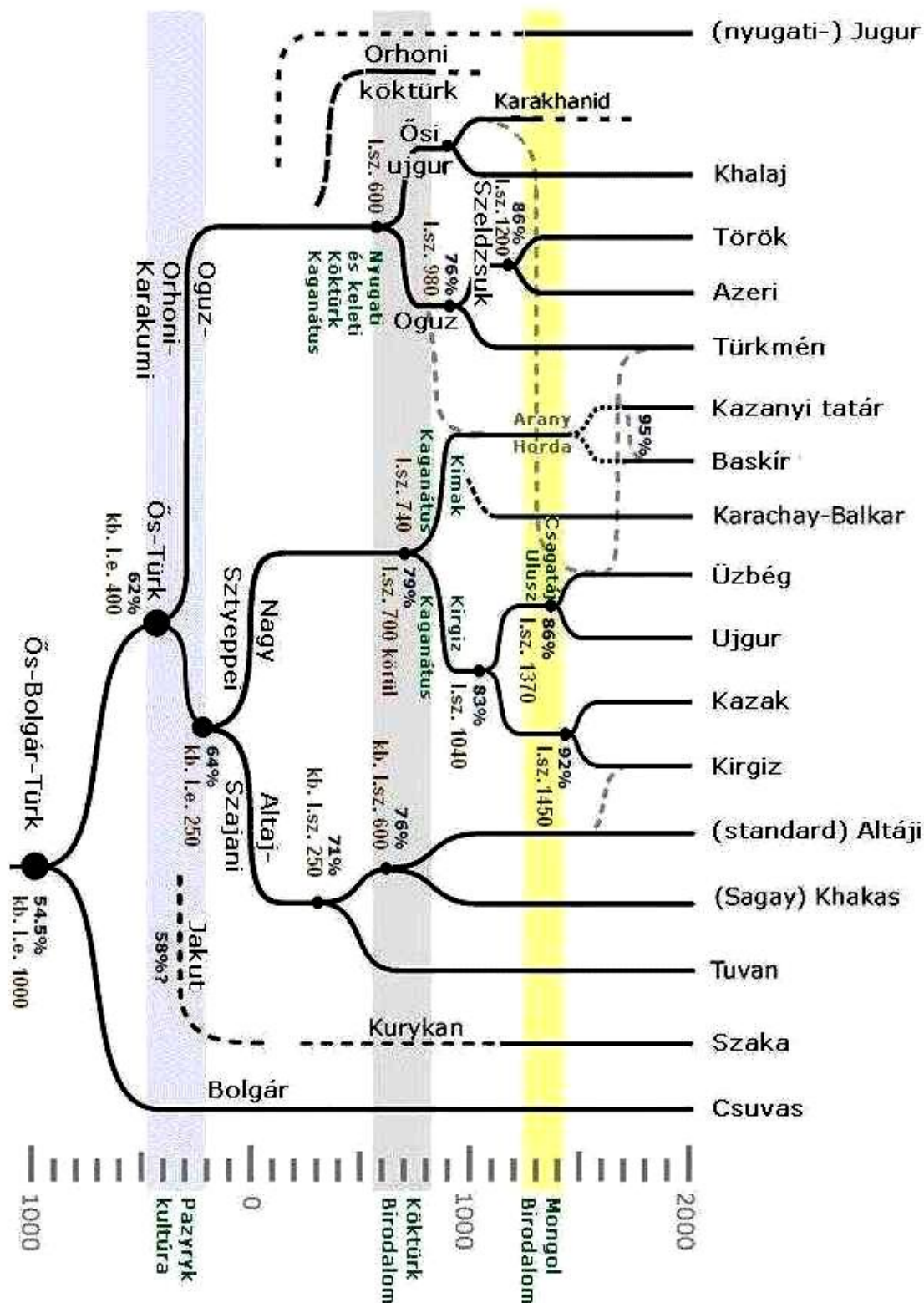
Különbség van a zárt és a nyílt (pl. „*ē*” és „*e*”) hangok között is, ugyanis ezek nem egyenértékűek. Példák:

Fáj a *fejem*.

Meg*fej*em a tehenet.

Ezek a különbségek lelhetők fel az ún. azonosalakú, de különböző jelentésű szavakban. Mindezekhez tegyük még hozzá a nyelv némi – esetlegesen az elmúlt évtizedekben kierőszakolt – változását és máris elvesztettünk jó néhány kapcsolatot! (De ha elolvassátok a Czuczor–Fogarasi Gyökszótárt, akkor az agyatokba kódolt több ezer éves tudás megvilágítja az összefüggéseket.) Mindezek ellenére az összes magyarajkú népcsoport tökéletesen megérti egymást – ez rajtunk kívül csak a türk nyelvekre jellemző. De a türk nyelvek csak 3000 éve kezdtek el kialakulni!

A türk nyelvek fejlődési diagramja

A látásmódunk is más a nyelv tükrében. A magyar tudniillik az analizáló nyelvek közé tartozik. A nagy, általánostól halad az egyértelmű felé, ellentétben más nyelvek személyközpontúságával. Nézzünk konkrét példákat:

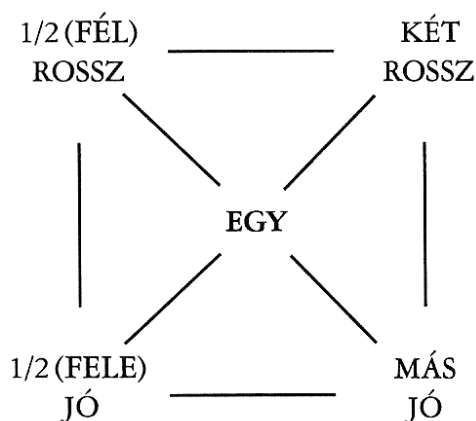
2012. 02. 05.	magyar (év–hó–nap)
05. 02. 2012.	pl. angol (nap–hó–év)

De nem csak a dátumok tekintetében járunk el így, hanem például a nevekkal is:

Miskolczi Csulyák Gáspár	város–család–személy
Fernando Alvarez de Toledo	személy–család–város

(A családnevek képzéséről a „További adalékok” c. részben még lesz szó.)

Még egy fontos dolog van, amiről Berényi László Géza is írt – az „összetartozó felek” és „különálló felek”, amik együtt alkotnak „egy egész”-et.

Miről is van szó? Elmagyarázom:

A rossz „FÉL”: féleszü, féllábú, félelem

A „féleszü”: az AGY – ami az EGY származéka – két FÉLtekéből áll. Ennek hibás működésére utal a kifejezés. A magyar a páros szerveket EGYként emlegeti – Evidencia elve! – így már érthető a „féllábú” is. A „félelem” a teljesség érzésének a hiánya, az EGYségtelenség.

A jó „FELE”: felebarát, felekezet, feleség

A „felebarát” a jóbarátom, a „felekezet” az a hely, ahol a jó barátok és a hasonló gondolkodású emberek EGYbegyűlnek. A „feleség” (FELEs-EGY) a férfiember jobbik FELE, aki kiEG(Y)észíti őt, akivel EGYütt válik EG(Y)ésszé.¹³

A rossz „KÉT”: kétszínű, kétértelmű, kétséges

Úgy gondolom, nem kell elmagyaráznom a szavak értelmét.

A jó „MÁS”: képmás, másfél, másik

A „képmás” az én hasonMÁSom, tehát megEGYezik velem. A „másfél” a MÁSodik fél, ami az EGY után következik. A „másik” a MÁSodik rövidítése.

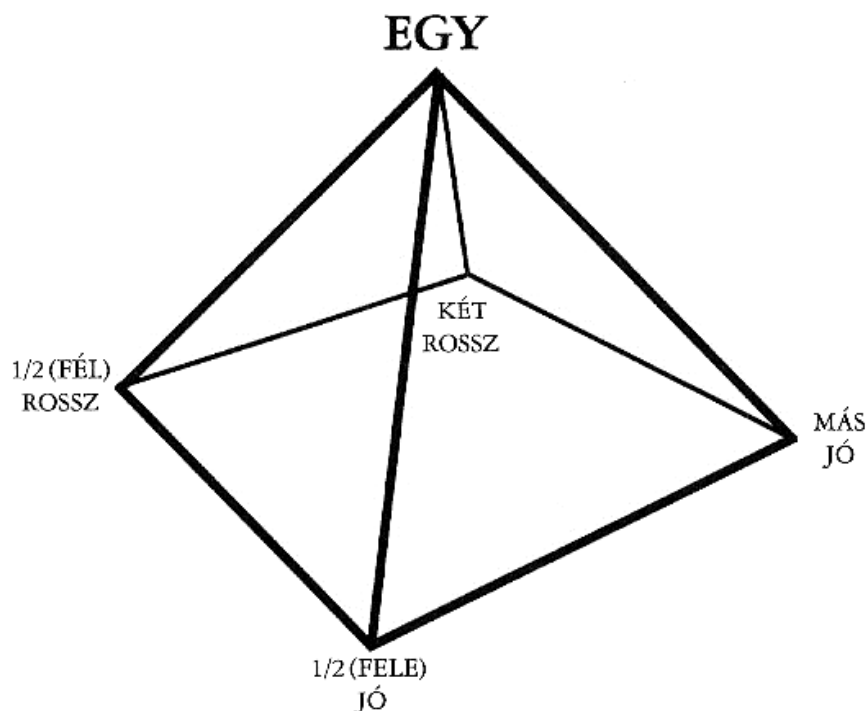
¹³ Varga Csaba szerint *férj* szavunk a *fél* szóból ered. S így már tényleg *fele-fele* a férj-feleség fogalom. – A szerk.

Ha már kétszer is szóbakerült a „második”, ejtsünk egy pár szót sorszámneveink rendhagyó ragozásáról. A magyar nyelvben a „-D” és a „-DIK” a sorszámok képzője, ezt illesztjük a számnevek mögé – kivéve az egyet, ahol az „él” (elől) szótőhöz a „-só” helyhatározó kapcsolódik – így képezve a kezdő sorszámnevet: első.

És a kettő – kérdezhetitek?! Hát az se sokkal különb!

Igaz, ott csak a szótő változik „kettő”-ről „más”-ra – az „O” csak kötőhang. De miért „első” és „második”? Miért nem „egyedik” és „kettedik”, mint ahogy az tíz fölött van? Miért vagyok „egyedül”, és ha „ketten” vagyunk, miért vagyok „másod magammal” – ki érti ezt?! Lehet, hogy éppen a fent leírtak miatt, a „KÉT” és a „MÁS”, rossz és jó jelentése miatt? Döntsétek el Ti!

De térjünk még egy kicsit vissza az „EGY”-hez! Az „EGY” az előbbieket szerint, mindenkinek felett van, tehát szükségszerűen ki kell emelni, ez pedig így néz ki a térben:

És most jutottunk el ahhoz a részhez, ahol már kezdhettek gyanítani a nyelv nagyszerűségét és tökéletességét! Tehát a magyarnak fontos: az EGY(Isten), az EGYség, az EGYenlőség, az EG(Y)ész, az EG(Y)észség!

Ezért van az is, hogy a páros szerveket EGYséggént, EGYként emlegeti és nem teszi többszámúba, mint más nyelvek. Márpedig ez nem más, mint mellérendelő szemléleti mód! Másként: EGYenlőség – ahol a felek kiEG(Y)éssítik egymást (mint a yin és a yang).¹⁴

„A mellérendelő szemléleti módban az a kérdés, hogy melyik az elsődleges föl sem merül, mert elfogadható, hogy a két jelenség ugyanannak a valóságnak két oldala és egymástól elválaszthatatlanok, összetartoznak. A kvantummechanika ezt az elvet már meglehetősen régen kimutatta, amikor az anyag részecske- és hullámtermészetét (ami képletesen megfelel az anyagnak, illetve a tudatnak) elválaszthatatlannak, összetartozónak fogta fel és kezelte.” (Cser Ferenc: *„Kik vagyunk? Honnan jöttünk?”* című műve, 10. old.)

Most jött el az ideje, hogy a mellérendelő szemlélet szerint újból kettébontsuk az „EGY”-et.

¹⁴ A jin és jang gondolatát és kínai jelét is megelőzzük pár ezer évvel. Lásd Cser Ferenc, Darai Lajos: A mellérendelő magyar társadalom kialakulása. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 31. évf. 5. szám. pp. 158-163. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5_0153-0297.pdf. – A szerk.

Mint azt Lange Irén is megállapította, a magyar a páros szerveket is EGYként kezeli. Igen ám, de megkülönbözteti őket oldalanként. Az oldalak elnevezése – mint azt Ti is nagyon jól tudjátok – jobb és bal.

Mit is jelentenek ezek az elnevezések. Kezdjük a „jobb”-bal. Természetesen a „jó”-ból alakult ki a szó, a középfok jelével képezve. A középfok, mindig egy viszonyt fejez ki. Azt jelenti, hogy az adott tulajdonság egy meghatározott dologtól vagy az általánostól/átlagostól mennyivel tér el. Tehát a jobb oldal „jobb” a másiktól – tehát többet/jobban használjuk. (Ebből is látszik, hogy a balkezességnek semmi köze az ősi magyar íráshoz, mint azt már említettem!)

A „bal”, viszont a „rossz” árnyaltabb változata. Nem a teljes használhatatlanságot takarja, csak – mondjuk úgy – a kevésbé „jó”-t. Talán a „bal” igazi értelmére a „balog” és a „balga” szavunk mutat rá a legjobban. Ezek a szavak nem pejoratív értelműek, csak rögzítik a tényeket „balog” = balkezes, esetlen, „balga” = butácska, együgyű, esetlen.

Namármost, az oldal megnevezéséből került át a köznyelvbe egy kicsit súlyozottabban a „bal” szó és lett a „jó”-val szemben a „kevésbé jó”. Erre utalnak az alábbi szavak is: balsors, balítélet, balszerencse, balfék, balfácán stb.

Amint látjuk, a két fél EGY-MÁS nélkül nem létezhet, mert csak így alkotnak EGYséget. Bármelyik hiánya megbontja az EGYséget és a megmaradó azonnal FELnek minősül – mint azt már leírtam.

1. Hangok – betűk

I. Magánhangzók					II. Mássalhangzók				
Tiszta zöngéshangok: képzésük közben a szájüregben nem képződik akadály					Zörejhangok: a zörejt a szájüregben képzett akadály hozza létre				
	Mélyek (a nyelv hátsó részével képződnek)		Magasak (a nyelv elülső részével képződnek)		A képzés helye	Ajak-	Fog-	Szájpad-	Gége-
	rövid	hosszú	rövid	hosszú	A képzés módja	hangok			
Széles ajaknyílással képzettek			e (ē)	é	Zár	zöngés	b	d	g
			i	í		zöngétlen	p	t	k
		á			Rés	zöngés	v	z, zs	j
						zöngétlen	f	sz, s	h
Ajakkerekítéssel képzettek	a		ö	ő	Zár-rés	zöngés		dz, dzs	gy
	o	ó	ü	ű		zöngétlen		c, cs	ty
	u	ú			Oldalsó	zöngés		l	
					Pergő	zöngés		r	
					Orr	zöngés	m	n	ny

A magyar nyelv hangjainak besorolása (A szép magyar nyelv 77. old. alapján)

A magyar nyelv hangzása sima, kellemes. Köszönhető ez annak, hogy – más nyelvekkel ellentétben – nagyon kevés szavunk elején található mássalhangzó torlódás, ezek is jobbra csak hangutánzó szavak. (pl. krádog, brekeg, prűszköl...)

Bár több mássalhangzóval (25) rendelkezünk, mint magánhangzóval (14), mégis beszédünkben egységes az eloszlásuk (58,8% ill. 41,2%). A magánhangzók közül szinte egyforma a mély és a magas hangok megoszlása, míg a mássalhangzók közül a zöngéshangokat részesítjük előnyben (+12%).

Nyelvünkben a legtöbbet használt magánhangzó az „E” és az „A”. A leggyakoribb mássalhangzó pedig a „T” és „L”. A legkevesebbet használt hangjaink pedig a „DZ” és a „DZS”. A „DZ” nagyon kevés szóban fordul elő, hiszen a „madzag”, a „bodza” szavunkon valamint az „edz” és a „pedz” ige szóbokrán kívül már nincs ilyen betűvel írt szavunk! A

„DZS” máris a kiveszés szélén áll, mert a „dzsindzsa” (sűrű, összenőt, vegyes növényzet) szavunkon és annak ragozott alakjain kívül, már csak jövevényszavakban található meg. A Czuczor-Fogarasi gyökészótárban „DS”-ként szerepel (lásd *Függelék* 209. old.), ahol jól látható ennek a hangnak „GY”-vé, „ZS”-vé szelődése, illetve „CS”-vé keményedése.

Beszédünk gördülékenységet az „L-R”, az „N-M” és a „K” hangzók biztosítják. Ezek előfordulása a „T” után a leggyakoribb nyelvünkben. Hogy nyelvünk hangzása ne legyen katonás, arról a „J”, „GY”, „TY” és „NY” hangok gondoskodnak – amiről Wilhelm Schott, „jóleső jésítés”-ként tesz említést (lásd 170. oldal).

2. Nyelvünk rövidítési rendszere

Mint azt már az előbb említettem, Lange Irén, Németországban élő nyelvkutató a nyelvünket vizsgálva, a következő három(!) jellegzetességet állapította meg:

1. Az evidencia elve: nyelvünk lényegre törő, az egyértelműt mellőzi.
2. A tulajdonszemlélet: nincs birtokos segédigénk, nyelvünk alázatosan szemléli azt, amit a Teremtőtől kapott.
3. Holisztikus világszemlélet: a nemiségek megkülönböztetését – még a szavaknál is – értelmetlennek tartja. A páros v. többes szerveket is egyként kezeli.

Ez a három jellemző, már alapjaiban nagy szabadságot biztosít az élő nyelvben, a tömörítés terén. De mi van az írásunkkal?

A „helyesírásnak” csak a neve „helyes”, hiszen nem úgy írunk, ahogy beszélünk. Ha fonetikusán írsz, valószínűleg 1-est kapsz nyelvtanból! (Látom, ahogy bólogattok!)

Az alábbiakban felsorolok egy pár példát. Először leírom a szót, aztán pedig a kiejtését:

mind-járt => mingyárt	hord-ja => horgya
kád-ja => kágygya	ad-ja => agygya
hagy-ja => hagygya	vágy-ja => vágygya
tart-ja => tartya	kürt-je => kúrtye
taszít-ja => taszíttya	barát-ja => barátytya
aty-ja => atytya (apja)	
ne fél-j => ne fély	hall-ja => halylya
nagy-ság=> nacscság	egy-ség => ecscség
vad-ság => vacscság	szabad-ság => szabacscság
tart-sa => tarcsa	bánt-sa => báncsa
követ-ség => kövecscség	barát-ság => barácscság
nád-szál => náccál	mód-szer => móccer
rend-szer => rencer	
gyógy-szer => gyóccer	egy-szerű => eccerű
tet-szik => teccik	lát-szó => láccó
merész-ség => merésség	egész-ség => egésség
igaz-ság => igasság	nehéz-ség => nehésség
bal-ra => barra	fal-ról => farról
szed-te => szette	had-táp => hattáp

Ezt a lehetőséget ősi írásunk ki is használja, ahol tudja.

Így lesz a „d” és a „j” találkozásából „gy”, ha mássalhangzó van előtte és „gygy”, ha magánhangzó. A „gyj”-ből szintén „gygy”, a „tj”-ből „ty” lesz, a „tyj”-ből pedig „tyty”. Az „lj”-ből „ly” lesz, az „llj”-ből pedig „lyly”. A „gys”, a „ds”, a „ts” rendre „cs”-vé, a „dsz” „c”-vé, a „tc”, a „gysz” és a „tsz” pedig „cc”-vé válik. Az „sz-s”-ből és a „z-s”-ből hosszú „s” lesz.

Az „l” és az „r” találkozásából az „r”, a „d” és a „t” találkozásából pedig a „t” kerül ki győztesen.

Szintén érdekes, hogy a könnyebb kiejthetőség miatt a „t” előtti „z”, „sz”-é szelődül, a „b” pedig „p”-vé. Ezt hívjuk hasonulásnak. Ha ugyanis egy zöngés és egy zöngétlen mássalhangzó találkozik, akkor az írás iránya szerint elől álló hasonul az utána következőhöz. A zöngés hangból zöngétlen lesz (hatfi, báporkmány), illetve a zöngétlenből zöngés (nébdal, hädgerinc).

Az ún. teljes hasonulásnál nemcsak egymáshoz „szelődülnek” a hangok, hanem egyenesen egy harmadik hangot ejtünk (szabadság-szabacscság, gyógyszer-gyóccer, egyszerű-eccerű, stb. – az előző táblázatos felsorolásban találsz még néhányat!)

Aztán itt van még az összeolvadás esete, amikor két hang találkozásánál egy bizonyos fokú „lágylás” jön létre. Ezért lesz az „sz-s” és a „z-s” találkozásából hosszú „s”, a „tj”-ből „ty”, a „dj”-ből „gy”, az „nj”-ből „ny” és az „lj”-ből „j”.

(Igen, tudom! Az előző oldalon azt írtam, hogy az „lj”-ből „ly” lesz! Ez így igaz! Viszont sem kiejtésében, sem képzésében nem különbözik a két hang egymástól – ezért is nincs jelölve külön az „ly” a 121. oldali táblázatban.)¹⁵

De írásunk nemcsak a fonetikus írásmódot ismeri, hanem a hangzóugratást is nagyszerűen alkalmazza – pontosan az evidencia elve alapján. Csak egy pár példa:

←
4↑↑4 – 4↑4 (ACTU – AcCU)
84114 – 8414 (ZÁSZTÉK – ZÁCeK)
88118 – 888 (GÉSSZÉGE – GésSéGe)

A hangzóugratás jegyében az „L” hangzót különösen szereti „elsumákolni” más hangzók előtt. Teszi ezt úgy, hogy az előtte levő magánhangzót meghosszabbítja. Ez a fajta beszéd, manapság már csak jobbra vidéken őrződött meg:

bolt – bót	bulcsú – búcsú
koldus – kódus	folt – fót
volt – vót	alma – óma
boldog – bódog	táltos – tátos

Az utolsó szó (tátos), ugyan kihagyja az „L”-t, de mivel előtte hosszú magánhangzó van, így azt már nem nyújtja.

A létigét (van, volt, lesz) csak nyomatékosításra használjuk, ugyanúgy, ahogy a személyes névmást (én, te, ő, mi, ti, ők) is. De ezeket is ritkán használjuk, hiszen a ragozásból kitűnik a cselekvő személye. Birtokos igénk nincs is, helyette birtokos ragot használunk rövidítésként. Ezekkel mind-mind helyet takarítunk meg. Erre is mutatok egy szép példát:

Nekem van kenyerem. (A kenyerem.)

Az egész nyelv törekszik a rövidítésre, hiszen ez a lényege az evidencia elvének. Különböző ragokkal fejez ki olyan dolgokat, amihez más nyelvek külön szavakat használnak. Így lehet az, hogy egy szóval is kifejezők tudunk lenni! Íme egy példa erre is:

Elhozattathatnád!

(Én) Kérlek, hogy ha lehet (Te) szólj valakinek, hogy (Ő) intézze el, hogy (Valaki) hozza el!

És ez a mondat benne van abban az egy szóban! Nem egyszerűbb? Hát így beszélünk mi

¹⁵ Amivel vitatkoznak, akik még különbözőképpen ejtik a két hangot: a „jé”-t nyelvhegygel, az „ely”-t nyelvvel. És ezt 1974-ben a Hangtan tanára is így adta elő az ELTE BTK magyar szakán. – A szerk.

magyarok!

Viszont, a világ leghosszabb szavát is mi jegyezzük:

Elkelkáposztástalaníthatatlanságaitokért

Amint az látható, nem feltétlen „értelmes” szóról van szó – nem jelöl konkrét fogalmat –, de jól mutatja a gyökrendszer toldalékolhatóságát és felépítését. (Kötőjeleket használva ennél hosszabb szót is tudunk alkotni! Elég, ha betűkkel írunk le az eredményét az „1Mrd Billpengő – 1 pengő” kivonásnak...)

A legrövidebb mondatlallal is mi büszkélkedhetünk. A kérdés, amire a választ várjuk:

„Ki volt az az aljas, minden hájjal megkent, égetnivaló, ... gazember, aki ellopta a koronaékszereket?”

A tömör válasz: „Ő!”

Amint láthatjuk, így írásunkban is sok jelet megtakaríthatunk. De van ezen kívül az ómagyar írásnak egy másik, teljesen egyedülálló jellegzetessége/helymegtakarítása – a ligatúra.

A ligatúra szóösszevonást jelent. Gyakorlatilag arról van szó, hogy minél kevesebb jellel írjunk le egy adott szót, fogalmat vagy nevet. (Lásd „A ligatúrák” c. alfejezetben.) Ez a fajta összevonás olyan szinten benne van a magyar nyelvben, hogy még a mai napig is ösztönösen alkalmazzák! Elég, ha csak valamelyik chat-fórumra felmész és máris rövidítések tömkelegével találkozatsz! Például: pill (pillanat), vok (vagyok), stb.

A képi megjelenítés terén is találkozhatunk vele. Álljon itt ebből is egy pár szép példa:

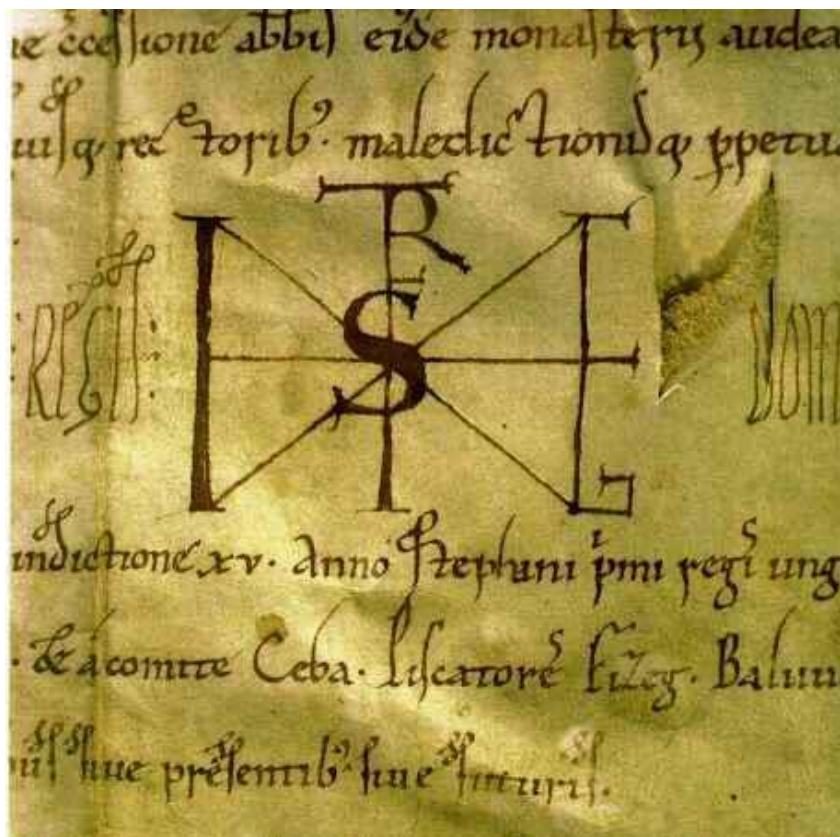
Az első oszlopban az egyszerűbb, a másodikban már a látványosabb ligatúrák találhatók. Viszont az utolsó oszlop cégjelei nemcsak ötletesek, de szépek is.

Használjuk még a monogramot, de az nem teljesen egyértelmű, hiszen Nagy Szabolcsnak és Nádor Szilviának is ugyanúgy „N. Sz.” a monogramja! Ezért is nehéz egy monogramból megállapítani, hogy kié volt. A legtöbbször nem is foglalkoznak vele, de a magyar történelem egyik legrejtélyesebb személyének – Anonymusnak – a monogramja, már régóta foglalkoztatta a történészeket. De semmi sem marad rejtve, „P. mester” betűi mögött – most már tudjuk, hogy – Pósa udvari jegyző (kancellár) bújik meg! Tehát, ha megfelelő mennyiségű háttéradat áll a

rendelkezésünkre, előbb-utóbb egy egyszerű monogram tulajdonosa is megtalálható. De haladjunk tovább!

A monogram – és egyben a ligatúra – egyik különleges változata a „tamga”.

Ahhoz, hogy be tudjam mutatni ezeket az ősi nemzetségeleket, egy mindenki számára ismert tamgát fogok használni – I. (Szent) István király névjelét.

I. Szent István kézjegye – tamgája – egy pergamenen¹⁶

Nagy mélységekbe nem szeretnék belemenni, de mivel ez is szerves része a magyar írásbeliségnek meg kell említeni – mégha csak „futólag” is! (Akit jobban érdekel a téma, annak figyelmébe ajánlom Koricsánszky Attila: *A napút ábécéje* c. művét, a 111. oldaltól) A ligatúrákról, a tamgákról valamint képzésük módjáról, itt a „Szabályok, példák” c. fejezetben bővebben olvashatsz.

3. Jelek, jelképek, jelképezés (szimbólumok, szimbolika)

Az a jel, amit először szeretnék bemutatni kb. 4500-6500 éves és Vincsán került elő, egy cseréptöredéken. Jelentése a továbbiakban is fontossággal fog bírni.

¹⁶ „Szent István király nevének aláírása az ún. pannonhalmi alapítólevélről. Ezt 1002-re ’keltezték’, ám nem eredeti, hanem utánpótlás, a következő évszázadban készült, mégpedig az aláírást III. Ottó német császár okmányai alapján formálták meg, még az ő írójának írásmódját is utánozva. A Stephanus Rex betűösszevonásai sokszoros jelet adnak. (<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/pannon-pannon-enciklopedia-1/magyar-nyelv-es-irodalom-31D6/a-nyelv-alapjai-3249/jelek-es-jelrendszerek-voigt-vilmos-3262/mi-a-jel-mi-jel-3272/>)

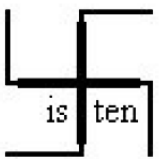
Ha jobban megnézzük, két 𐌺 (P) betű van egymásnak háttal fordítva, „V” alakban összeillesztve. A 𐌺 (P) jelentése „pihe, toll”, tehát itt most egy madarat jelölnek, így a jelentése is természetesen „madár”!

A rakamazi turul két szárnya p (P) betűt formáz. A táblázatból láthatjuk, hogy a 𐌺 (P) jelentése „pihe, toll”.

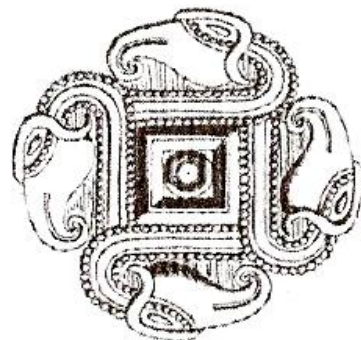
Amint feljebb is bemutattam a két 𐌺 (P) jele együtt „madár” értelemmel bír. A közepen látható ligatúra 𐌺 + 𐌺 => SZeNT jelentésű, tehát a szimbólum a „Szent madarat” ábrázolja. És tényleg! Az Árpádház szent madara a turul látható ezen a hajfonat korongon.

De lépünk egy kicsit tovább!

	vörös tűz réz 𐌺 É(j)szak	
fekete föld vas ⊗ Nyugat	 is ten	fehér levegő ezüst 𐌺 Kelet
	Dél λ arany víz sárga	

A jobbról-balra haladás itt is érvényesül. Hagyományainkban a megszemélyesített elemek tűz-föld-víz-levegő következnek, ahol a lég a legidősebb nővér.

Középen a Világkerék szimbóluma található, amit az Isten irányít. Ennek a jelnek a jobbra tartó változatát láthatjuk a Tordoson talált jelek között is, de még nagyon sok népművészeti ábrázoláson is. Ezek közül álljon itt néhány – és bár nem hangsúlyoztam ki a képeken a világkereket, gondolom mindenki számára szembeötlő:

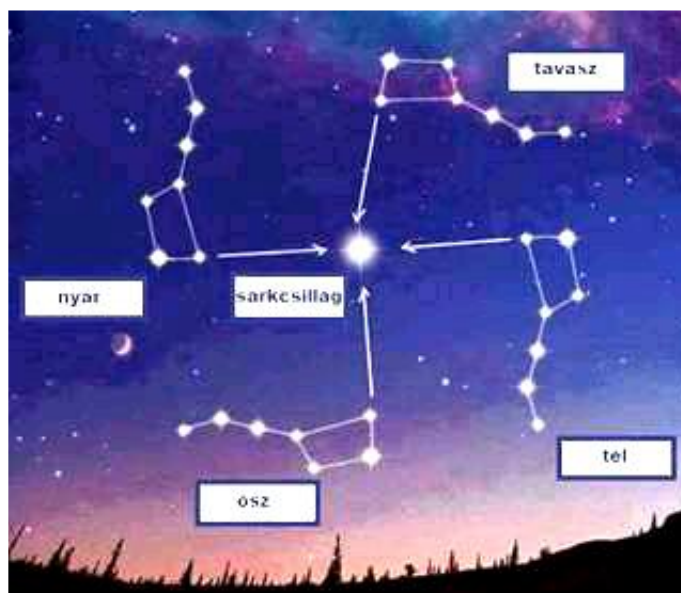

Az itt látható díszítések szerte az országból származnak, elkészítésük módja is különböző. De régebbi korokban is használták ezt a motívumot. Jól kivehető ez a biharugrai zabla egyik díszgombján és egy avar hajfonatkorongon is.

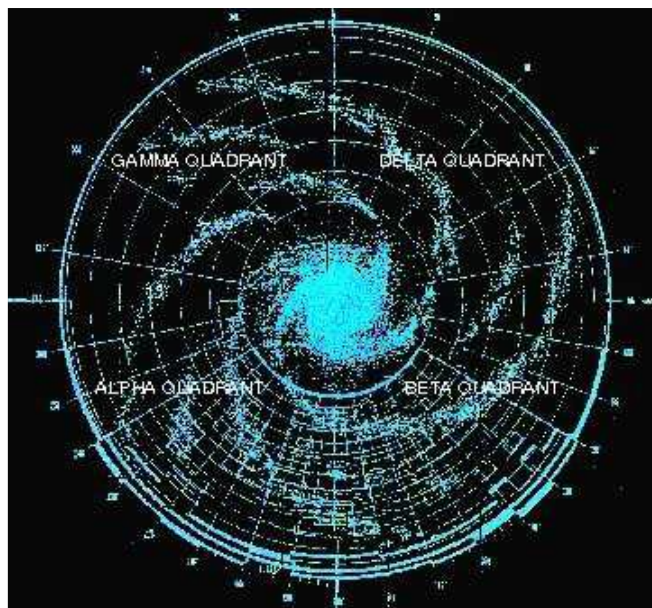
Biharugrán előkerült zabla díszkorongja és 1972-ben Zamárdiban talált avar hajfonatkorong

Amint láthatjuk a Világkerék forgása mindig is foglalkoztatta az embereket, és nehogy azt higgyük, hogy ez csak nálunk volt így! De mit is jelent ez az ősi szimbólum, amit szinte minden nép szimbolikájában megtalálhatunk – hát ezt:

A Világkerék küllője tehát a Göncöl-szekér, ami az évszakok múlásával, az idő haladtával lassan forog a tengelye, vagyis a Sarkcsillag körül. (Így jobban érthető a Sarkcsillag „Vastuskó” elnevezése.) Viszont van visszafeléforgó változata is, – mint pl. a lap tetején a két szélső kép – ami valószínűleg történeti jelentéssel bírhat – „Nincs új a Nap alatt” (Esetleg a Föld több ezer évvel ezelőtti pólusváltására utal?)

Létezik egy másik elmélet is, ami szintén a csillagászattal van összefüggésben. Mint azt tudjuk, Naprendszerünk egy spirálgalaxis egyik karján helyezkedik el. Ezt a spirális galaxist Tejútnak hívják. A következő kép, tehát ezt láthatjuk:

Ezen a fényképen is jól kivehető a Világkerék, viszont itt jobbra forog. Az elmélet alátámasztására a világ tudósai különböző tálak képeit is használják, ahol a tál íve a tulajdonképpeni égboltozatot jeleníti meg. A tálak mintái, hol szimbolikusan, hol keverve, hol pedig direkt jelenítik meg a Világkereket.

Lássunk ezekből is egy pár szép példát:

Természetesen más tárgyakon is előfordul a Világkerék, például egy Kr. e. V–IV. századi drachmán is:

Az érme felülete itt is az eget szimbolizálja, a görögök által akkor hitt – lapos Föld-lapos Ég – doktrína alapján.

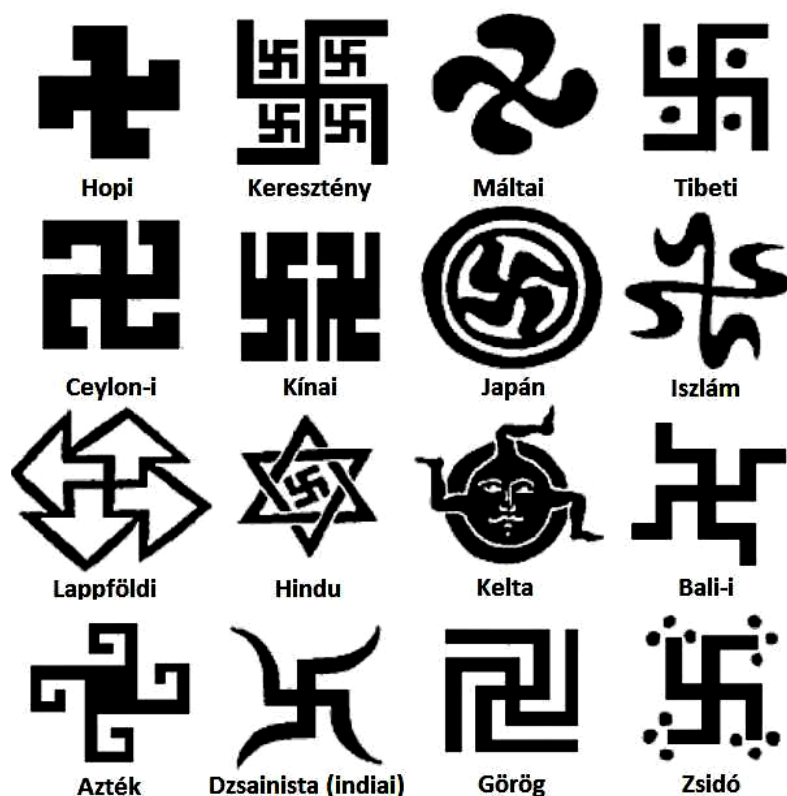
A Krétán talált Knosszosz–Minószi kultúra pénzein is megtalálhatók a Világkerék ábrázolások, pedig ezek nagyjából ezer évvel az – előző oldalon bemutatott – görög drachma előtt készültek.

Az ún. Labirintus-érmék (Kr. e. 500-ból)

A Világkerék tehát több régi nép szimbolikájában megtalálható. Használták a római légiónok, egyes vallási-filozófiai irányzatok és kelet-ázsiai harcművészeti iskolák is.

A következőkben bemutatok még 16 jelet – a teljesség igénye nélkül – a világ különböző pontjairól, egytől-egyig Világkerék szimbólum. Jól látható rajtuk az ősi eszme továbbélése, az azóta már klasszikussá vált kultúrákban.

De vannak még más szimbólumok is, amik körül vesznek minket. Varga Csaba írta: „a kőkor szava: a kép!”

A következő szimbólum, amit be szeretnék mutatni az országalma. A kör, a gömb a világmindenséget jelképezi. A kettőskereszt az írásunk #

(GY) betűje, aminek a jelentése 1, az EGY IGAZ ÉLŐ ISTEN! Együtt a kettő a „Világmindenség istene”, ami megintcsak azt fejezi ki, hogy csak 1! Isten létezik => ahogy fentebb írtam, az „Egy Igaz Élő Isten”. (És ha ehhez még a Szent Koronát is hozzávonnánk!)

Ugyanúgy az Egy Istent jelentő ≠ (GY) betű fedezhető fel a képen látható, Anarcson talált hajfonat korongon is, ami egyben a Világfát, az ősi tulipánszimbólumot (lásd 141. old.) jeleníti meg az egyszerű használati tárgyon.

A következő szimbólumot mindenki ismeri, nap-mint-nap látja és ez nem más, mint a „Hármas halom, Kettős kereszt”. A Λ (S) betűnk „sarok, halom, csúcs” jelentéssel

is bír. Kettőzése „ss” „magas” jelentésű – és egyben a középfok jele is – (egyébként mintegy 10.000 évvel ezelőttig, az 𐎧 (M) jele!)

Háromszorozása, „sss” a – felsőfok jele is egyben – „hegység, ország” jelentéssel. A kettős kereszt az írásunk ≠ (GY) betűje – és ugyanúgy, mint az előbb – jelentése 1, az Egy Igaz Élő Isten! Együtt a kettő (fölről lefelé olvasva): „az Isten Országá” jelentéssel bír!

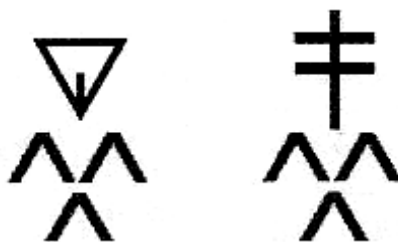

Ugyanez a jelkép látható nagyon sok hun és avar leleten, – többek között – a Tiszavárkonyban, a Hugyin-parton talált VIII. századi avar síjvégeken is. (jobb oldali kép)

Fölül (ebben a nézetben) a csaton látható még egy Világfa is, ami (természetesen) egy ≠ (GY) betűt formáz.

Az alábbi képen kicsit egyszerűsített formában mutatom be ezt a szimbólumot és mellé tettem még egyet. Olyanok, mintha férj és feleség lennének.

A baloldali ábra egy sumer szimbólum, a Teremtő Ősanyát, Ninhurszágot vagy Nénharságot jelképezi.

Ha a „Nénharság”-ot vesszük alapul => nén-nénje, harság-ország => az ország nénje/asszonya vagyis az Ország Nagyasszonyáig is eljuthatunk, ami nálunk a Boldogasszony.

Viszont, ha nem így közelítjük meg, hanem az isteni panteonban elfoglalt helyét vesszük alapul... akkor megintcsak oda jutunk, hogy a Nagyboldogasszony sumer megfelelője.

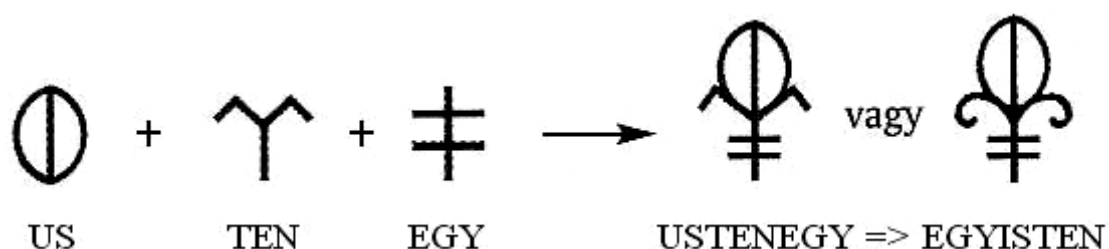
De nem is ez a lényeg, hanem az, hogy mindkettőben a három halom az országot szimbolizálja. Az, hogy egymás mellett még a képi jelentőségük is kidomborodik, csak azt

mutatja, hogy mindkettő igen ősi jelkép. Hasonlóságuk, „női” és „férfi” mivoltuk még nem jelenti azt, hogy összetartoznak. (De ki sem zárja!)

Haladjunk tovább ezen a vonalon. A következő, egy nagyon kedvelt szimbólum, sűrűn előfordul a népi díszítő motívumok között. Ez pedig az ún. „tulipán szimbólum”:

Lükő Gábor szerint „népművészetünk legősibb virágmotívuma a tulipán”. Ez az egyszerűnek tűnő – egyébként az is! – jelkép nagyon komoly jelentéssel bír.

Megdöbbentő, nem? Megtalálhatjuk például az énlakai unitárius templom mennyezeti kazettáinak sarkaiban is, mint díszítőelem. (Bár, ha jobban belegondolok, csak alátámasztja a feliratot! De ez a szimbólum található meg a Budapesten talált hun szíjvégen is (lásd az ábrát jobbra).

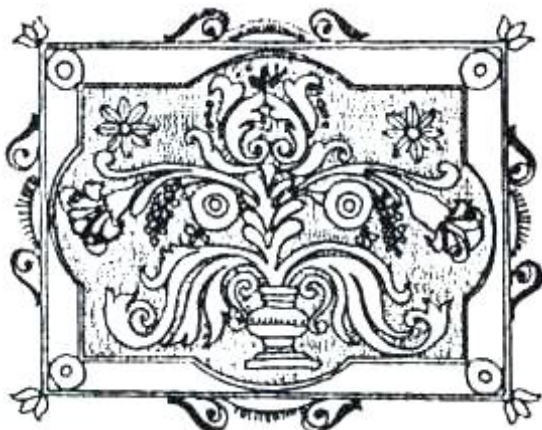
Sőt! Ugyanúgy használták a népi díszítésben is. Egyes olvasatban a tulipán a női szaporítószerveket – a méhet és a petefészkeket – szimbolizálja. Ilyen értelemben került rá az alább látható ládára, bemutatva a nő három „állapotát” – a szüzet (lányt), az asszonyt és az anyát.

A tulipános láda és képeinek rajza

Balról-jobbra haladva a következőket láthatjuk:

Az első képen a mennyasszonyt (lányt) jelképezi a tulipán, összezárt kelyhével, virágaival.

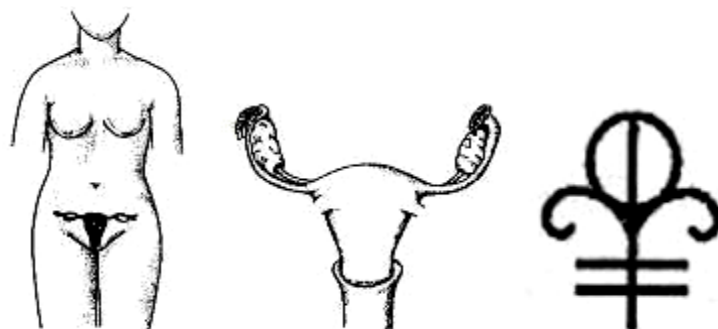
A második kép az érett nőt, az asszonyt mutatja, telt virágaival, enyhén nyitott kelyhével, készen arra, hogy befogadja a magot és új életet teremtsen.

A harmadik kép a várandós nőt, az anyát ábrázolja, a kelyhek között megjelenő apró bimbókkal, magoncokkal.

(Bővebben: Kocsi Márta – Csomor Lajos: Festett bútorok a Székelyföldön c. mű 186. oldaltól)

És hogy magyarosan mondjam: „ha már témánál vagyunk!” Ha időben visszafelé vizsgáljuk ezt a szimbólumot, akkor azt láthatjuk, hogy az igazi tulipánforma csak néhány évszázada van meg az ábrázoló művészetünkben, azt megelőzően azonban csupán, mint valamiféle kelyhes virág értelmezhető a dísz. A korai népművészeti mintákon gyakori, hogy a belső „mag” rész nem is a bibe, hanem pl. hal, szív, vagy szilvamac. Lükő Gábor maga is azt írja, hogy a néprajz tudósok már bebizonyították, hogy nem is tulipán, hanem rózsabimbó a neve. (Lásd a láda második képét az előző oldalon) Így mindenképpen az élet keletkezésének a jelképe és ezért nem is csodálkozhatunk azon, amikor szilvamac alakú belseje erotikus képzeteket kelt. Gimbutas egyik könyvében egy érdekes, anatómia könyvből kiemelt analógiát is bemutat: a női szaporítószerveket, ha kivetítjük a testre, akkor döbbenetes módon egy szemből látott bikafejet kapunk, ami már csak nagyon távolian bár, de emlékeztet magára a tulipánra. A kapcsolat fantasztikus, de – mint a fenti ábra jelképrendszere is mutatja – nem elképzelhetetlen.¹⁷

Női genitáliák, „bikafej”, tulipán

És ha már bikafej...

A bikafej szintén termékenység szimbóluma. Sok ősi nép hitében megtalálható, legtöbbször Nappal a szarvai között – ami csak tovább fokozza teremtő jelentését. Egyiptomban Hathor és Apis, Mezopotámiában Baál, Görögországban Hera és Zeus, Rómában Jupiter, stb. A türk népek mondáiban is megtalálható a bika, mint jelkép, a „rőt ökör” mondákban, rituálékban.

Viszont a magyar hitben és díszítőművészetben nem jelenik meg

Hathor istennő tehén alakban és egy babiloni istenség

¹⁷ „A 2.7. ábrán Kiszely összeállításából vettem át egy csokrot annak bemutatására, hogy ez a szimbólum sokkal inkább a női termékenységre utal, semmint a kelyhes virágra magára (lásd különösen a B ábrát). A korábbi ábrázolások alapján is ez a jelkép a bika szarvai közötti élet- (nap-, életfa-) szimbóluma, ami nagyon széles körben és messze az újkőkorig ismert. Ilyen szimbólumot mutat be pl. Gimbutas¹³⁷ is a krétai kultúra legrégebbi rétegéből merítve (lásd a 2.8. ábrán).” Cser Ferenc: Gyökerek. Töprengések a magyar nép és nyelv Kárpát-medencei származásáról. Melbourne, 2000. <http://www.leventevezet.extra.hu/gyokerek.pdf> pp. 63-64.

A következő termékenység jelkép a víz. Többféle szinonimája is meg szokott jelenni ábrázolásokon: hullámvonal, hal, kígyó-sárkány (lásd etruszk szarkofág) és inda – a magyar szimbolikában.

Tulipán és hal,

inda és madár

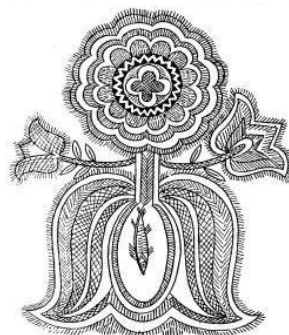
De a víz – mint őselem – más népek szimbolikájában is megjelenik.

A következő kép, gyakorlatilag az eddigiek valamilyen fajta összegzése is lehetne. A képen egy boeotiai termékenység istennő – az „Állatok Úrnője” – ábrázolását láthatjuk.

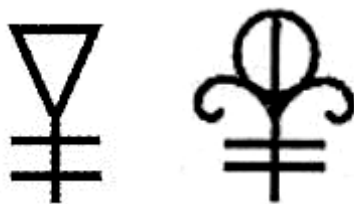

A Kr. e. VII. századból származó ógörög vázán hemzsegnak a jelképek. Az istennő maga egy tulipánt formáz, feje szív alakú és körülötte több Világkerék is található. Termékenység szimbólumoknak sem vagyunk híján. Szoknyája vízből van – szinte ágyékából fakad – amiben egy hal úszik, mintegy szimbolizálva a méhét. Az égi madarak is feltűnnek, ugyanúgy, mint a bikafej is (a kép bal oldalán, jelentését lásd a 144. oldalon). A ragadozók kinyújtott nyelve mutatja, hogy nyalogatják (esetleg isznak), nem támadják.

És hogy hogyan alakul át az istennő az idők folyamán egyszerű díszítő mintává? Hát így:

Ha már az előbb is állítottam egy külhoni párhuzamot, akkor úgy illene, hogy most is megtegyem:

Úgy látom hasonlóképpen jártunk, mint az előbb, csak most a mi szimbólumunk lett az „asszonyka” és a külföldi a „férfi”! (Lehet, hogy nem véletlenül?!) A bal oldali ábra két népnél is megtalálható – eredetileg „𐎶” ebben a formában – a sumernál és a kínainál. A sumerban „herceg”-et jelent, a kínaiban pedig „uralkodó”-t. (Természetesen ebben a formában semmi közük sincs a tulipán-szimbólumunkhoz.)

Még egy ábrázolást mutatnék be, egy hattusai sziklaszentélyből, ahol az egyik domborművön, a párduc hátán álló hettita Sarruma isten – mások szerint Hebat istennő – kezében bukkan fel ez a jelkép.

Jelentése itt: isten.

És ezzel körbe is értünk, hiszen a fenti szimbólumokban egytől-egyig szerepel a 𐎶 (Gy) betű. (Csak emlékeztetnék, jelentése: „Egy Igaz Élő Isten”.) Viszont most visszakanyarodnék egy pillanatra a Világfához, hiszen az is az Isten egyik szimbóluma, amint az az Anarcson talált hajfonatkorongnál is leírtam (lásd [139.](#) oldal).

A Világfa megtalálható az Esztergomi oroszlánok ábrázolásain is. Sőt! Az oroszlánok testén nem három, de négy(!) stilizált halom (Λ) is található. Mint azt fentebb – a címernél – már említettem, a három halom „hegy, hegység” jelentéssel bír – de akkor mit jelenthet a négy halom?

Hegyek hegye, Szent hegy? Talán!

Esztergom a Visegrádi-hegység és a Pilis lábainál fekszik, légvonalban alig 10 kilométerre Dobogókőtől. Ez a 700 méteres csúcs arról híres, hogy itt van a Föld egyik „szívcsakrája” és így már érthető/elfogadható a „Hegyek hegye”, vagy a „Szent hegy” értelmezés. Ha ehhez még

hozzá vesszük az oroszánt is, – ami a legtöbb népnél az uralkodó szimbóluma – akkor a „Szent Hegy Királya” megnevezésig is eljuthatunk. Tehát a kép jelentése: „Isten Országának és a Szent Hegyeknek Királya”.

Az egyik Esztergomi (Ister-Gam-i) oroszlán

És ha már a hegyeknél tartunk!

Mint azt „Az ABC betűinek jelentése” c. fejezetben láthatjuk, az „S” (Λ) „har”, „orom” jelentéssel bír, de ide tartozik még a „halom” is. (Sőt a „három” számnév is!) Sok hegyünk nevében előfordul ez a gyökszó, de a legérdekesebb az, hogy a bibliai Ararát is így van elnevezve! Tehát a hegy neve így alakul: Har-har-hát.

Mire is utal ez? Arra, hogy a szóban forgó hegy két csúcs-ból (oromból) és egy hegyhátból áll. És tessék!

A képen az Ararát hegység látható, vagy ahogy ma nevezik: a Kaukázus.

És hogy nekünk mi közünk van hozzá? A korai orosz krónikák a Kaukázust MAGYAR HEGYSÉG-nek nevezik! A hegy északi lábánál éltek őseink bizonyos csoportjai, Magyarka (Madsar) városában és környékén. Az 1896-os Pallas Lexikon-ban még vannak litográfiák a romos palotákról, ezek után nem csoda, hogy magyarul van elnevezve a hegy! Később ezek a népek Álmosékhoz csatlakozva visszatértek ősi otthonukba a Kárpát-medencébe. Útba ejtették a magyar alapítású Kijevet, ahol csatlakozott hozzájuk 7(!) „várkun”-nak nevezett ősi magyar törzs és így együtt, utat mutatva Árpád népeinek – hazatértek. (Tudomásom szerint az Ararát-Kaukázus környékén meglepően gyakoriak a „madzsar” helynevek!)

De folytassuk hát kalandozásunkat az ősi szimbólumok között. A következő jelkép, amit bemutatok: a szarvas.

Abban mindenki megegyezik, hogy a szarvas a lónak – mint jelképnek – a „tovább fejlesztett” változata. A ló, Nap-jelkép. Ezáltal igen magas rendű termékenység szimbólum (de

nem csak az). Az egyik felfogás szerint a szarvas „koronás ló”, tehát királyi állat, ami a Naptól – a Teremtőtől – kapja hatalmát.

A másik felfogás szerint olyan ló, amely a fején hordozza a Világfát, mintegy óvva azt, ezáltal a Teremtő/a teremtés szimbóluma – ilyen formájában jelenik meg Géza király legendájában is!

Már a szittyák (szkíták) elődeinél is nagy népszerűségnek örvendett ez a felfogás, sőt az utódok által eljutott az összes nagyállat-tartó lovastársadalomhoz. Ezért sem meglepő, hogy a „csodaszarvas” – és legendája – egész Ázsia területén előfordul. Mára a tárgyi leletek száma több ezerre rúg. Nemrégiben Észak-Kínában találtak több százat.

Szkíta aranyzarvas Tápiószentmártonból (Kr. e. VII. század)

4. Az ABC betűinek jelentése

A szimbolikához – úgy gondolom – az is hozzátartozik, hogy minden betűnk egyben egy szót vagy gyököt is jelöl. Nézzük meg most sorban, hogy melyik, mit jelent.

4	a Anahita, anya	◇	(e)k kebel, kert		sz szár (férfi)
X	b Bél, belső	└	(a)k akaszt, patak	└	t tengely, tám
↑	c celőke, ág, nyíl	Λ	l ló	X	(e)ty Etele
⌘	cs csap, család	⊙	ly lyuk, forrás	X	(a)ty atya
†	d Du (Isten)	≡	m magas, mell	⌘	u ust (üst)
⌘	e eleven, ember	⌘	n nő, némbor	⌘	ü üdő (idő), űr
⊗	f föld	D	ny nyugat	M	v vas, vég
Λ	g lég, ég, gém	⌘	o oldal	⌘	z zúg, zug, ház
≠	gy egy (Isten)	⌘	ö ökör	Y	zs zsenge
⌘	h hal, halál	≡	p pihe, toll	⊙	us us (ős)
†	i isten	H	r rét, rész		
└	j jó, juhász	Λ	s har, csúcs (orom), sarok	⌘	ü ügy (húgy, folyó)

Egy-egy betűnek több értelme is lehet, ill. a jelentéshez tartozó szóbokrot is figyelembe kell venni, de amint látható nyelvünk és írásrendszerünk tökéletes. (Itt utalnék Jakob Grimm kijelentésére, alább.)

Nem foglalkoznék minden egyes betűvel, de azért felhívnam figyelmeteket egy-két érdekes összefüggésre.

l – (eSZ) szár (férfi)

Az ABC legegyszerűbb és legfontosabb eleme. Egyik jelentése a „szár”. A régi magyar nyelvben, nemcsak növényi szárat jelentett ez a szó, hanem tart, kopaszt és tisztát is. A másik jelentése a „férfi”, ami fallikus jellegét tekintve egyértelmű. Ősi betűink közül 28 épül erre a jelre valamint az összes számjegyünk.

᳚ – (eN) nővés, néember (nő)

Az „l” (SZ) párja, a női elem. A „néember” ősi szavunkat takarja, aminek jelentése egyszerű: nő-ember, aki a férfi-ember párja. Pejoratív értelme csak nem oly régen alakult ki (mint annyi más szép ősi szavunknak). Másik jelentése – ami szorosan összefügg a „nő”-vel – a „növés, növekedés” és ilyen értelemben, akár a várandós nő hasát is jelképezhetné. Nem találunk olyan népet a földön, ahol a Hold nem nőnemű (istenség) lenne. És a „N”övekvő Hold pontosan egy „᳚” (N) betűt formáz. Szintén fontos elem, az ABC 11 betűje épül rá.

᳚ – (eNY) nyugat, nyugalom

Az „᳚” (N) és az „l” (SZ) betűnket egyesítő betűnk – méghozzá ebben a sorrendben. A nő (᳚) fogadja be a férfit (l), a két fél eggyé válik és megteremtődik a nyugalom. Ebben a minőségében, tulajdonképpen ligatúra is lehetne.

᳚ – (E) eleven, ember

᳚ – hal, halál

A két betű kapcsolata kétségtelen, mint ahogy az élet és halál összefüggése is. Születésünk pillanatában el van rendelve halálunk. Az „᳚” (Élet) nyitott, a kezdetet jelenti, a „᳚” (Halál) zárt, a befejezettséget testesíti meg. A jobb oldali kép mutatja, a két jel kapcsolatát. Minden egyes mássalhangzónk elé „᳚” (E) betűt ejtünk (kezdet). Viszont régi írásos emlékeinkben a szóvégi „᳚” (E) hangot „᳚” (H) helyettesíti (vég). (Erről bővebben *Szabályok, példák* c. fejezet 5. pontjában.) De nem csak ennyiben tükrözi írásunk az ősi felfogást. A „᳚” (H) szárai alul és felül nyitottak, szimbolizálva az ősvallás szerinti, Halál utáni Életet.

A magyar nyelvben az „E” a leggyakoribb magánhangzó – ezért nem szoktuk jelölni írásunkban (Evidencia elve!)

᳚ – (Ü) üdő (idő), űr, üres

᳚, ᳚ – (eF) Föld

Szerintem ez a jel, az Ég egy másik megfogalmazása. Láthatóan üres, az „᳚”-hez képest (Földhöz) képest. A kitöltetlenséget jelképezi – talán ezért folyik el a négy sarkán a rosszul felhasznált idő?! Esetleg még az elmúlást, a lejárt időt látom benne, ahogy lassan elszivárog és ürességet hagy maga után. (Felhívnam figyelmeteket az Ü-I kapcsolatára! Bővebben „A magyar nyelv rendszere” c. fejezetben ill. „Elveszett v. nem használt és új betűink” c. alfejezetben.)

Az „᳚”-fel (F) való kapcsolata, szerintem egyértelmű és lehet, hogy éppen annak telítettségéből van elvonatkoztatva. Hiszen az „᳚” (F) jelképezi az ismert világot, a Földkerekséget, a kereszt pedig a négy főégtájt.

M másik értelmezés szerint az Aranykort, az Első Királyságot jelképezi, – bibliai Édent, –

ahol a kör jelenti a birodalom határát, a kereszt pedig a négy szent folyót.

Hatalmi jelképként megtaláljuk a jelentősebb kultúráknál (Egyiptomban, Mezopotámiában, Kínában, Sarmatiában, Galliában). Talán azért válhatott azzá, mert az ókor uralkodói még ismerték ennek a szimbólumnak a jelentését. Ezáltal mindegyik az Első Királyság jogutódjának tekintette magát vagy szerette volna, hogy annak tartsák!

Λ – (eG) ég, gém

Egyértelműen adja az „ég” jelentést, bár nem igazán képi megfeleltetés – vagy mégis? Ha jobban megnézzük a jelet két „Λ” (S) betűt tartalmaz. Ahogy a **139.** oldalon is említettem a „ΛΛ” magas, magasság jelentésű. Ezt még az is alátámasztani látszik, hogy maga a betű több helyen is előfordul „-ság”, „-ség” értelemben – tehát ligatúráként (Lásd pl. Marsigli – ΛΛ□ 1 ToGásGodOB A, 4.

old. 23.). A „magasságos Ég” kifejezést meg, gondolom, már mindenki hallotta vagy ismeri.

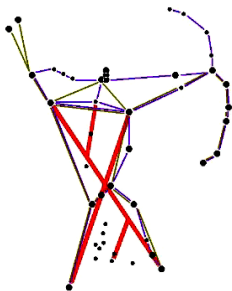
Ha ehhez még hozzávesszük, hogy az egyik TY betű két egymásra fordított „Λ” (G) betűből áll és „(Isten)Atya” jelentéssel bír, akkor én úgy gondolom, hogy jó úton járunk. A másik jelentés nagyon is képi: „gém”. Jó-jó, de mi az összefüggés a két jelentés között? – kérdezhetitek. Én úgy gondolom a Gondoskodás! Hiszen az emberi élet ugyanúgy szomjúhozza az isteni szeretetet és a vizet is.

✕ ✕ ✕ – (eTY, aTY) Etele, atya

Amint látható a „TY” betű mindegyik formájának köze van a „B” (X) betűhöz, mind formailag, mind tartalmilag. A harmadik jel egyenesen egy másik „isteni” jelentésű betűnkkel a „D”-vel (+) van összevonva. ✕ ✕ ✕ (10-100-1000) lehet, hogy ez a szentháromság egy másik megfogalmazása/megközelítése?

Az is előfordulhat, hogy a „TY” első alakjának – „Atya” értelemben – köze van az Orion (Nimród) csillagképhez. Ezen sem lehet igazából meglepődni, hiszen ősi regéink és énekeink sokszor említik őket – lásd Nimród és Csaba királyfi legendák. Ha a Nimród legendát veszem

alapul, akkor szóba jöhet még – az „(Isten)Atya” jelentésen kívül – az „Egek Ege” megnevezés is. Ez utalhat esetleg arra az ősi felfogásra, hogy ahol legendáink első nagy királya, Nimród lakozik, ott van számunkra a Mennysország. A képen zöld színnel jelöltem a „szokásos” ábrázolást. Kék színnel, a – szerintem – helyesebb ábrázolásmódot => „A Nagy Vadász, vadászat közben”, íjjal, nem pedig bunkóval a kezében (lásd görög-római ábrázolások)! Ráadásul ez egy ún. „visszacsapó íj”, amit őseink és az ideérkező hasonló vallású népek használtak!

1 – (eJ) jó, juh, juhász

Ez a betűnk egy ideogrammat takar. A pásztorbot képének (jobboldali kép) egyszerűsítéséből keletkezett. Így már érthető a jószág => jó, juh, juhász jelentése is.

(A betűk jelentéséről bővebben olvashatsz Varga Géza: *A székel rovásírás eredete* és Koricsánszky Attila: *A napút ábécéje* c. műveiben)

Ha jobban körbenézzük a szimbólumokkal, jelképekkel foglalkozó könyvek között, megintcsak érdekes dolgokkal találkozhatunk.

Az általános jelek között:

- ⌚ – Isten egységét jelenti, általánosságban: az „istenit”
- + – Isten és a Világ áthatják egymást
- ⦿ – Isten nyitott szeme. A kinyilatkozás akarata, a teremtés kezdete: „És mondá az Úr: Legyen világosság!” Másik jelentése: a „születendő gyermek”.
- – a teremtő férfiasság, amely fentről lefelé árad
- ⊕ – az ősi időkben Keleten és az északi népeknél a Nap szimbóluma, az Egyháznál a beszentelés jele. Másik jelentése: a Teremtés.
- Y – a „villa” vagy „furca” a Szentháromság középkori jele, s egyben Pythagoras szerint az életút kifejezése is: fölfelé kaptató ösvény, amely egyaránt tarthat a jó és a rossz felé. Másik jelentése: a „várakozó lélek”, a kitárt karral fölfelé vágyódó ember.
- ✱ – az (isteni) erők szétsugárzása
- ΥΔ – a férfi (tűz, lásd lentebb)
- Δ∇ – a nő (víz, lásd lentebb)
- ✝ – Jézus Krisztus egyik monogramja
- ⌘ – svasztika-kereszt, crux dissimulata (rejtett kereszt) vagy crux gammata (gamma kereszt) – mivelhogy négy gammából van összeállítva.
- ⚡ – a hit jelképe. A fölülről jövő üdvösség várása.

A négy elem:

- Δ ⦿ – a tűz
alap tul.: száraz-meleg egyéb tul.: tüzes
alkat: kolerikus
- Δ ⦿ – a levegő
alap tul.: nyirkos-meleg egyéb tul.: légnemű
alkat: vérmes-szangvinikus
- ∇ ⊕ – a víz
alap tul.: nedves-hűvös egyéb tul.: folyékony
alkat: flegmatikus
- ∇ ⊕ – a föld
alap tul.: száraz-hűvös egyéb tul.: szilárd
alkat: búskomor-melancholikus

Csillagászat:

- ⦿ – a **Nap**, vasárnap
- ♌ – a **Hold**, hétfő

Nos a bemutatott jelek – jelentésükkel együtt – szerintem egyértelműen kapcsolatban állnak az ősi jelsorral. Sőt! Jelentésük is megegyezik vagy közel esik azokhoz.

Mindezekén túl, a bemutatott ősi ABC-k nagy részénél is találkozhatunk azzal, hogy a betűknek jelentése van.

- Protosínai ABC 13. oldal
Ugariti ABC 14. oldal
Föníciai ABC 62. oldal
Futhark (germán rúnák) ABC 65. oldal

Futhork (óangol rúnák) ABC 66. oldal

Markomann ABC 71. oldal

Kelta-gall ABC 81. oldal

Görög ABC 88. oldal

A skandináv rúnáknak, a héber kvadrátoknak és az arab írásjegyeknek, a glagolita és a cirill betűknek is van nevük, jelentésük – és még hosszan sorolhatnám, de ez a könyv nem erről szól!

5. További adalékok

Ahhoz, hogy teljes mértékben megismerhessük eleinket, vagy hogy elmélyedhessünk emlékeink tanulmányozásában, még egy pár kiegészítő adat szükségeltetik.

A napok nevei

hétfő – a hét kezdő napja, tehát a hét-feje/fője

kedd – a hét második napja, a „kettő”-ből alakult ki, tehát kettő-d, ketted => kedd

szerda – a hét harmadik napja, a „szer”-ek, vagyis a szertartások és a szer-ződések (lásd Pusztaszer nevében is!) napja

csütörtök – a hét negyedik napja – a hét fordulópontja, jelentését pontosan nem tudjuk, de ha figyelembe vesszük, hogy az ország különböző vidékein ezen a napon nem volt szabad a nőknek házimunkát végezniük, akkor biztosak lehetünk benne, hogy nem volt egy „jó nap”. Ebből maradt ránk a „csütörtököt mond” szállóige is, ami azt jelenti, hogy nem sikerült valami, ami fontos volt az illető számára – csődöt mondott. „Csüt”, „csőd”, hát nem is tudom!

péntek – a hét ötödik napja, a fény napja („p” és az „f” ajakhangok rendszeresen felcserélődnek nyelvünkben, ugyanúgy, mint a „b” és „v” hangok!)

szombat – a hét hatodik napja, a szám-bat/bot napja, tehát a szám-munka, a számadás napja

vasárnap – a hét utolsó, hetedik napja, a vásár-napja. Csak később vesztette el ezen értelmét, amikor az egyház bevezette a kötelező vasárnapi misét és ezért a vásárokat áttették szombatra.

A hónapok nevei és az időszámítás

<i>latin keresztény</i>	<i>magyar keresztény</i>	<i>ősi magyar</i>	<i>hun</i>
Január	Boldogasszony hava	Fergeteg hava	Medvetor hava
Február	Böjt-Elő hava	Jégbontó hava	Szarvastor hava
Március	Böjt-Más hava	Kikelet hava	Bölénytor vagy fák hava
Április	Szent György hava	Szelek hava	Báránytor vagy rügyezés hava
Május	Pünkösöd hava	Ígéret hava	Borjutor vagy virágzó élet hava
Június	Szent Iván hava	Napisten hava	Gödölyetor vagy eper hava
Július	Szent Jakab hava	Áldás hava	Tehén vagy aratás hava
Augusztus	Kisasszony hava	Új kenyér hava	Aranyasszony vagy bőség hava
Szeptember	Szent Mihály hava	Földanya hava	Tigris vagy almaszüret hava
Október	Mindszent hava	Magvető hava	Oroszlán vagy szüretelés hava
November	Szent András hava	Enyészet hava	Halak vagy begyűjtés hava
December	Karácsony hava	Álom hava	Disznótor vagy istenfia hava
			Tárkányok vagy kézművesek hava

Janus hava – a kezdet és a vég istenének hava
Februarius hava – a megtitsztulás hava
Mars hava – a hadisten hava
Apru hava – Vénusz, a „megnyitó” (etruszkból) hava
Maia hava – a termékenység-istennő hava
Juno hava – az anyaság és a család istennőjének hava
September – hetedik hónap
Oktober – nyolcadik hónap
November – kilencedik hónap
December – tizedik hónap

Más források szerint a május az idősek (maiores), a június a fiatalok (iuniores) hava.

Mint láthatjuk, a rómaiaknál eredetileg 10 hónap volt, de két dolyfös császár (cézár) – Julius és Augustus – úgy gondolta, hogy róla is el kell nevezni egy-egy hónapot, 31 napos hosszúsággal. Így adódott, hogy a hetedik hónaptól mindegyik hónap kettővel „odébb csúszott”. Ezek alapján Julius Caesar Kr. e. 46-ban be is vezette a Julián-naptárt.

Úgy gondolom, hogy egyik magyar naptárt sem kell elmagyaráznom. Az elnevezések itt is önmagukért beszélnek.

A hunoknak azért van 13 hónapjuk, mert ők a holdhónapokat követték – tehát újholtól-újholtig számolták a hónapokat. Tehát a hun naptár 2011-ben a következőképpen alakult:

Medvetor hava: 2011. január 5. – február 3.
Szarvastor hava: február 4. – március 4.
Bölénytor hava: március 5. – április 3.
Báránytor hava: április 4. – május 3.
Borjútor hava: május 4. – június 1.
Gödölytor hava: június 2. – július 1.
Tehén hava: július 2. – július 30.
Aranyasszony hava: július 31. – augusztus 29.
Tigris hava: augusztus 30. – szeptember 27.
Oroszlán hava: szeptember 28. – október 26.
Halak hava: október 27. – november 25.
Disznótor hava: november 26. – december 24.
Tárkányok hava: december 25. – 2012. január 23.

Az oroszok a *Pravoszláv-naptárt* használták még a XX. században is. Ebből adódott, hogy az 1917-es „Nagy Októberi Szocialista Forradalom” kezdetét, ami október 25-re esett, mi november 7-én „ünnepeztük”.

A zsidók Kr. e. 3761-től számolnak. A naptáruk 19 éves ciklusokra és 12 holdhónapra van felosztva. A 19 éves ciklusban a 3, 6, 8, 11, 14, 17. és a 19. év szökőév. Ezekben az években a hatodik hónap után beiktatnak egy tizenharmadik hónapot.

A moszlimok Kr. u. 622-től, Mohamed Mekkából Medinába menekülésétől tartják számon az időt. 12 holdhónapjuk van, ami felváltva 30, illetve 29 napos, így náluk egy év 354(!) napból áll. Tehát évente 11 napot, szökőévente pedig 12 napot csúsznak a keresztény időszámításhoz képest.

És ha mindez még nem volna elég, 1582. október 4-én bevezették az ún. Gergely-naptárt (XIII. Gergely pápa), aminek más a rendszere. A naptárváltás úgy történt, hogy bár október 4. csütörtökre esett, de az azt követő nap, péntek, október 15. lett, a kettő közötti napok abban az évben kimaradtak.

Hát ezért nehéz a régi és a külföldi források dátumait „beazonosítani”. (Bővebben Hahn István művében)

A magyar családnevek

Most pedig következzen – ahogy ígértem – a magyar családnevek képzésének módja. Bár ez szorosan véve nem tartozik a témánkhoz, de azért mégiscsak egy nyelvi érdekesség. A magyar családnevek, ún. „beszédes nevek”. Ezt azért mondják, mert a családnév elárulja viselője származását. Hát lássuk!

Mint azt tudjuk, régen nagyrészt csak személyneveket használtak, de a népesség növekedésével felmerült az igénye annak, hogy meg kell különböztetni az egy településen élő, azonos nevű lakosságot. Ekkor kezdtek kialakulni az ún. vezetéknév. Valószínűleg először a foglalkozásuk után nevezték el az embereket, csak amikor már a második Kovács Pistát kellett volna elnevezni – tértek át az egyéb jellemzők általi megnevezésre. Ezzel párhuzamosan a vezető réteg – a kialakuló nemesség – már a kezdetektől a felmenők szerint különböztette meg magát. Ez nem mindig a közvetlen szülő neve volt, előfordult, hogy egy ismertebb ős – nemzetségalapító – nevét használták. Így alakult az, hogy a magyar családnevek 5 nagy csoportba sorolhatók. Lássuk is ezeket:

1. foglalkozás szerint

Takács, Szűcs, Madarász, Papp, Kocsis, Hajdú, Tímár, Gelencsér (fazekas), Varga, Juhász, Pintér, Huszár, Csizmadia, Asztalos, Kádár, Rézmíjes, Szénégető, Kulcsár, Kurucz, Vasas, Kamarás, Lovász, Gombos, Kaszás, Mészáros, Katona, Serfőző, Szíjgyártó, Bíró, Vadász, Kúrákó...

2. tulajdonság szerint

Joó, Vastagh, Nagy, Vékony, Kövér, Kajla, Balogh (balkezes), Ruskó (sűrű), Siska (lógó fülű), Boros, Vígh, Fehér, Fekete, Weöres, Seres, Pálincás, Kiss, Pogány, Bősz, Bornemissza...

ide tartoznak még azok a nevek, akik „olyan, mint a”...

Medve, Sólyom, Aczél, Király, Császár, Herczeg, Nyúl, Bese, Becse (mindkettő ölyvet jelent), Szellő, Virágh, Farkas, Teknős, Bugár, Sass, Szarvas, Arany, Kakuk, Vass, Szarka, Rúzsá...

ide tartoznak még az ún. ragadványnevek, amelynek ősi hagyománya ma is él nyelvünkben és szokásainkban.

3. származás szerint (település)

Zsolnay, Szombathy (nagyszombati), Rhédey, Endrei (szentendrei), Pataky (sárospataki), Tóthkomlóssy, Czegléd, Gyarmathy (balassagyarmati, fehérgyarmati), Horthy, Kállay (nagykállói), Verseghegy, Bányai (nagybányai, tatabányai), Détári (dejtári)...

A jelzett rövidítések, abból adódnak, hogy – a mai napig élő szokás szerint – a közelben található, összetett nevű településeket az utolsó egy-két tag alapján szokták emlegetni – az Evidencia-elve szerint.

ide tartoznak még azok a nevek, ahol csak a tájegység van megjelölve

Kárpáthy, Kikillai (küküllői), Somogyi, Bánsági, Tátrai, Erdélyi, Alföldi, Zelei (zalai), Tordai, Mátrai, Máramarosi, Bodrogi, Rozsnyai, Nógrádi, Mecseki...

vagy akiknél már a tájegységet sem tudták

Hegyi, Pusztay, Földi, Erdei, Mezei, Réthi, Ligethy, Szántai, Teleki...

(de lehet, hogy ezek is csak „Endrei”, „Pataky” típusú nevek. Lásd feljebb.)

4. nemzetiségi hovatartozás szerint

Székely, Görög, Horváth, Lengyel, Bajor, Román, Tóth (szlovák), Oláh (román), Rác (szerb), Nándor (bolgár), Orosz, Szerb, Németh, Kozák, Olasz, Szász, Hornyák (magashegyi szláv), Czigány...

5. felmenő szerint (kinek a „fia”)

Lackfi, Dessewffy, Pálfi, Petőfi, Sándorfi, Lórántfy, Györffy, Péterfy, Bánfi, Gyulaffy, Andrásfi, Istvánffy, Gaálfi, Apafi...

felmenő szerint (kinek a nemzetsége, „háza”)

Abaházy, Bánházy, Mesterházy, Esterházy, Petneházy, Illésházy, Bendeházy, Pethőházy...

ide tartoznak még azok a nevek, ahol a „fi” végződés már lekopott

Gábor Dénes, Benedek Elek, Pethő Zsolt, Sebestyén Gyula, József Attila, László Gyula, Miklós Erika, Gábor Zsazsa, Sándor György, Balázs Béla, Sándor Pál, Paál Zoltán...

IV. Külföldiek, rólunk

Ebben a fejezetben híres és az emberiség által elismert emberek mondják el a véleményüket, a mi csodálatos anyanyelvünkről (és rólunk).

Chico Buarque brazil író: „A magyar az egyetlen nyelv, amit még az ördög is tisztel.”

Sir John Bowring nyelvész, utazó és politikus így ír: „A magyar nyelv eredete nagyon messzire nyúlik vissza. Rendkívül különleges módon fejlődött és struktúrája visszanyúlik arra az időre, amikor még a jelenleg Európában beszélt nyelvek nem léteztek. A magyar nyelv egy tömör kódarab, melyen a viharok a legcsekélyebb karcot sem hagyták. Nincs szüksége senkire, nem kölcsönöz, s nem von vissza, nem ad, és nem vesz el senkitől. Ez a nyelv a legrégebbi, a legdicsőségesebb monumentje egy nemzeti egyeduralomnak és szellemi függetlenségnek. Amit a tudósok nem tudnak megoldani, elhanyagolják, úgy a nyelvutatókban, mint a régészetben is. Ez a nyelvészetben is így van, csakúgy, mint a régészetben is. Az egyiptomi templomok egyetlen kőből készült padlatait sem tudják magyarázni. Honnan ered, melyik hegységből vágták ki e csodálatos tömeget, miként szállították le vagy emelték fel a templom tetejéig. A magyar nyelv eredete ennél sokkal csodálatosabb fenomén. Aki megoldja, isteni titkot fog analizálni, és a titkok első tézise ez: kezdetben vala a szó, és a szó Istennél volt, és a szó lett az Isten.”

Jakob Grimm nyelvész, meseíró (XIX. század), aki egyben az első német tudományos nyelvten megalkotója is volt, mondta: „A magyar nyelv logikus és tökéletes felépítése felülmúl minden más nyelvet”.

N. Erbersberg bécsi tanár és tudós 1840-ben: „Olyan a magyar nyelv szerkezete, mintha nyelvészek gyülekezete alkotta volna, hogy meglegyen benne minden szabályosság, tömörség, összhang és világosság és emellett szorgosan kerül minden közönségest, kiejtésbeli nehézséget és szabálytalanságot.”

Ove Berglund svéd orvos és műfordító: „– Milyennek tartja a magyar nyelvet? Hogy tetszik, ha ugyan tetszik? – Egzotikusnak, de azt nem tudom megmondani, hogy szépe vagy nem, mert ahhoz már – hiába nem értem – mégis túlságosan az enyém. Ma már, hogy van fogalmam a nyelv struktúrájáról, az a véleményem: a magyar nyelv az emberi logika csúcsterméke.” (Magyar Nemzet 2003. XII. 2. 5. o.)

Brockhaus Enzyklopädie (Lipcse, 1796): „A magán- és mássalhangzók szép aránya, a hangok finom árnyalása, minden szótag egyenletes és tökéletes képzése és a magánhangzó-illeszkedés harmóniája pompássá és férfiasá teszik ezt a nyelvet.”

Nicholas Lezard kritikus Szerb Antal „Utas és Holdvilág” c. könyve által felidéz egy régi mondást, a The Guardian-ben (2001.): „A magyarok tulajdonképpen nem is földi lények, hanem egy szuper-intelligens földönkívüli-faj, amelynek sikerült egybeolvadnia az emberiséggel, s csak műveik zsenialitása és nyelvük teljes érthetlensége árulja el őket.”

Isaac Asimov orosz származású amerikai író, biológus, történész egy óvatlan pillanatban ezt mondta rólunk: „Az a szóbeszéd járja Amerikában, hogy két intelligens faj létezik a földön: emberek és magyarok.”

Enrico Fermi olasz atomfizikus – a Fermium felfedezője (részt vett a Manhattan-terv kidolgozásában Teller Edével, Wigner Jenővel és Szilárd Leóval), amikor megkérdezték, hogy hisz-e az űrlakókban, azt válaszolta: „Már itt vannak... magyaroknak nevezik őket!”

Hans Kuitert holland újságíró véleménye a magyarokról (2001. július 31. De Telegraaf): „... a magyarok olyanok, mintha földöntúli elmék lennének: virtuózok a számítástechnikában, briliáns tudósok, akik Nobel-díjakat nyernek, kiváló matematikusok. Egyszóval ha igaz a mese – az emberiség krémje.”

Chevalier de Berris XIX. századi francia nemes ezt írta a magyar nyelvről: „Egészen különös ez a nyelv, kissé talán nehéz is. De mindezzel nem törődve, megtanultam, mert jól

csengő. Az általam ismert nyelvek közül a legszebbnek és legtisztábbnak tartom. Különösen, ha egy hölgyet hall beszélni az ember, akkor vele együtt a nyelvbe is bele kell szeretni.”

George Bernard Shaw drámaíró (az amerikai CBC-nek adott interjújában sokkal bővebben kifejtve) mondta: „Bátran kijelenthetem, hogy miután évekig tanulmányoztam a magyar nyelvet, meggyőződésemmé vált: ha a magyar lett volna az anyanyelvem, az életművem sokkal értékesebb lehetett volna. Egyszerűen azért, mert ezen a különös, ősi erőteljű duzzadó nyelven sokszorta pontosabban lehet leírni a parányi különbségeket, az érzelmek titkos rezdüléseit.”

John Palgrave Simpson 1848. márciusában írja a „Levelek a Duna mellől” című cikkében: „A magyar nyelv költői, gazdag, hangulatos... tele van lelkesedéssel, eréllyel, mindennemű költői célra alkalmas, bátor, s mégis gyöngéd összhangzatos, dallamos és kifejezése tiszta.”

Grover S. Krantz amerikai kutató: „A magyar nyelv ősisége Magyarországon ... meglepő: úgy találom, hogy átmeneti kőkori nyelv, megelőzte az újkőkor kezdetét ... az összes helyben maradó nyelv közül a magyar a legrégebbi.”

Joseph Von Machik, a zágrábi egyetem tanára, 1842-ben zenének mondta a magyar nyelvet: „Bizonyára, ki csak hallja, ha nem is érti, lágy hömpölygését, fenséges zengését, erőteljes hangját, vágyat érez, hogy megértse.”

Giuseppe Caspar Mezzofanti olasz bíboros és nyelvész, az MTA(!) tagja – aki 58 nyelvet beszélt(!) – mondta 1836-ban: „Tudják-e, melyik az a nyelv, amelyet konstruktív képessége és ritmusának harmóniája miatt az összes többi elé, a göröggel és a latinnal egy sorba helyezek? A magyar! Az új magyar költők verseit ismerem, amelyeknek dallamossága teljesen magával ragadott. Kísérjék figyelemmel a jövő történetét és a költői génusz oly hirtelen fellendülésének lesznek tanúi, amely teljesen igazolja jóslatomat. Úgy látszik, a magyarok maguk sem tudják, hogy nyelvük milyen kincset rejt magában.”

Wilhelm Schott német tudós 1840-ben: „A magyar nyelvben olyan üde, gyermeki természetszemlélet él, hogy előre nem is sejthető fejlődés csírái rejtőznek benne. Olyan sok szép lágy mássalhangzója van, például bizonyos hangok oly jóleső jésítése (ny). Magánhangzóit tisztábban ejti, mint a német. Egyaránt képes velős rövidsége és hatásos szónoki nyújtottságra, szóval a próza minden nemére. Összhangzatos felépítése, csengő rímei, kifejezésbeli gazdagsága, és zengő hangjai kiválóan alkalmassá teszik, mint a tapasztalat is igazolja, a költészet minden ágára.”

Arnaldo Dante Marianacci, az Olasz Kultúrintézet igazgatója, mondta 2006-ban: „...a magyar nyelv nem szorul senkire, nem kölcsönöz, nem üzletel, nem ad nem vesz el senkitől. Míg más országokban a nép formálja a nyelvet, addig itt a nyelv formálja a magyarokat. Azt hiszem, hogy a magyar nyelv a világörökség része is lehetne, mert tiszta nyelv. Semmilyen más nyelvnek nem sikerült tulajdonképpen behatolni és idegen kifejezéseket ráerőltetni...”

Sulaiman Bhaimia arab származású, angol nyelvész mondta nem is olyan régen (2012): „Amiért beleszerettem az valószínűleg az irodalom és a versolvasás volt. A versek jobban működnek, mintha áramlanának. Olyan sok mindenre képes ez a nyelv.”

Jules Romain francia költő a finn-magyar nyelvrokonságról: „A két nyelv zenéje külsőleg merőben másnak tetszett. A finn nyelvnek van valami sajátos varázsa: állandóan cseng, mint a drágakőfüzér, melyet egy kéz mozgat a mellen, vagy a fürge csermely, mely kavicsokat görget. Csilingelésében van valami semmihez hasonlítható frissesség. ... Ezzel ellentétben úgy éreztem, hogy a magyar nyelv csupa erő. Nem ismerek ehhez fogható férfias nyelvet. Szenvedelmesen férfias. Az önök szótagjaiban van valami az izmok kemény nekiduzzadásából, néha rekedt és rövid lihegés emeli fel őket, amint a szilaj indulat felemeli a mellkast. Hát én legalábbis ezt éreztem, amit egy másik kísérletem is megerősített, mikor meghitt társaságban elszavaltattam magamnak a klasszikus és jelenkori költészet néhány darabját.”

Oswald Gschnitzer Heidelberg német sakkozó és matematikus 2001-ben mondta: „A magyar nyelv legszigorúbban őrzött titka a szórend. Még a saját feleségem sem árulta el. Ő azt mondta, hogy a magyar szórend szabad. A tankönyvemben olvastam egyetlenegy egyszerű szabályt. Csak az a furcsa, hogy azzal nem találtam el többször a helyes szórendet, mintha nem olvastam volna. A kivételek ugyanis nem voltak benne a könyvben, mert túl bonyolultak. A magyar nyelvművelő irodalomban meg azért nem találhatók meg, mert egy magyarnak úgysem okoz nehézséget a szórend. Aztán egy könyvtárban végre kezembe akadt egy magyar nyelvtan németek (persze még a keletnémetek) számára. A könyv végefelé, két oldalon – kiemelés nélkül összezsúfolva – ott voltak a kivételek. Azóta nem láttam a könyvet. Nyilván a magyar titkosszolgálat rájött az árulásra és eltávolította... És ez jól is van így, mert ami olyan érdekessé és vonzóvá teszi a magyar nyelvet, az éppen a gazdagsága és az egzotikussága, egyszóval: a nehézsége.” (A teljes szöveg a „Függelékben” megtalálható)

Antje Szalaine német író és festő 2008-ban mondta: „A magyar nyelv könnyű, mert logikus. De nem csak logikus, hanem gyönyörű, dallamos és változatos, mert hatalmas szókincse van. Valami nagyon fontos hiányozna az életemből, ha már nem beszélhetném.”

Edgar Clement, német nyelvész mondta 1932-ben, miután megtanult magyarul: „... a magyar nyelv szinte megdöbbentő mágikus erejű, mély lelkeséget tükröz és csak a legmagasabb rendű, legfejlettebb különösen a régi klasszikus nyelvek foghatók hozzá.”

Owen Good ír nyelvész: „... a magyar a legköltőibb nyelv, távol áll bármilyen európai nyelvtől, a nyelvészek szemszögéből pedig hihetetlen.”

Teller Ede Amerikába szakadt hazánkfia, atomfizikus halála előtt pár évvel ezt mondta Pakson: „... Új jeles felfedezésem, miszerint egy nyelv van, s az a magyar.” (Mai Nap, Budapest, 1991. 9.)

Sir Boyle Roche, az ír Alsóház tagja mondta: „A magyarok népi nyelve rendkívül kifejező és a dalaik ősbbe, szebbek, kifejezőbbek a mieinknél (angolokénál).”

Emil Cioran erdélyi születésű román-francia bölcész, író, aki nem éppen magyarbarátságáról ismert, ezt írja egy levélben a magyar nyelvről 1960-ban: „Bevallom magának, hogy irigylem szomszédaink megátalkodottságát, sőt, nyelvét is, ezt a zord hangzású nyelvet, melynek szépségében nincs semmi emberi, melynek hangzása egy másik világegyetemből származik, ezt az erőteljes és megsemmisítő nyelvet, mely a poklokból kel, hogy megörökítse hangsúlyait és kitöréseit. Bár magyarul csak káromkodásokat ismerek, e nyelv szerfölött tetszik nekem, amelyet vég nélkül hallgathatok, mely megbűvöl és sóbálvánnyá dermedt, – mely ígézetének és szörnyűségének nem tudok ellenállni, melynek nektáros és ciános szavait, mint ha csak agóniához teremteték volna. Az ember vagy magyarul lehelje ki lelkét, vagy meg se haljon!”

(Lásd még az „Irodalom” c. fejezetben.)

V. Rovás ABC

1. A betűk képzése

Nem csak anyanyelvünk, de betűink képzése is teljesen egyedi. A magyar betűket nem lehet tükrözéssel előállítani!

		vizzintes tükrözés →	
függőleges tükrözés ↓	p P	q Q	a A
	b B	d D	a A

Forgatással sem tudunk új magyar betűket előállítani:

n N	z Z	T T	Y Y
w W	m M	P P	Ű Ű
n n	u U	L L	V V

(Koricsánszky Attila: *A napút ábécéje c. műve, 30. oldaltól*)

Ez megkönnyíti a ligatúrákban való felismerésüket is.

csoport	alapjel	
1.		sz j c (a)k ő a m p i d gy t zs ő (d)z
2.		r r cs z v ü ü
3.	^	s (a)s g l (e)k r r ck nt int (m) (y)
4.	X	b ty ty ty ty (a)ty (a)ty ő
5.	)	n e o ny h h ő ő ly ly ly ly ly f f us

A magyar betűk csoportosítása Forrai Sándor alapján

Nos, nézzük át a fenti táblázatot!

Az öt csoport alapvetően kétfajta vonalat használ az egyenest „|” (SZ) és az ívet „>” (N). (Lásd 153. o.) Az egyenes lehet: függőleges „|”, vízszintes „—” és haránt irányú „\” vagy „/”. Az ív lehet jobbos „>” vagy balos „<”. Ezek kombinációiból állnak össze betűink és számaink. (Ez alól csak a „LY” egyik formája kivétel „⊙”, ami pontot tartalmaz. És az egyik „H” (⌘) is csak azért került a 4. helyett az 5. csoportba, mert az ívelt „H” (⌘) változata.)

Alakilag az ún. „bogárjelek” is az 5. csoportba tartoznak, ez alól csak a „TPRuS” (⌘) a kivétel – mert az inkább a 3. csoportba tartozik. (A „bogárjelek”-ről bővebben *Az ún. „bogárjeleink”* c. fejezetben olvashatsz.)

A betűk kialakításában jól követhető a logika, ahogy a diakritikus jelek használatával módosítjuk a betűk hangértékét. A segédvonalak száma sem mindegy. Minél több a segédvonal, úgy a betű által jelölt hangot annál hátrább kell képezni.

† ‡ §

D Gy Dzs

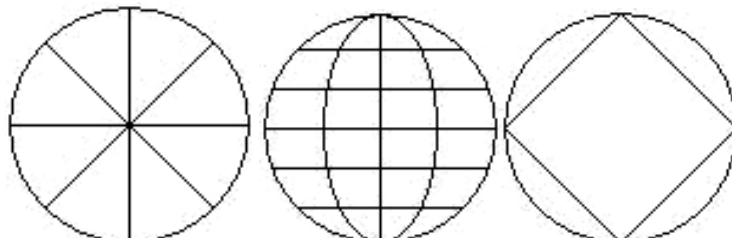
Amint fentebb láthattuk, „három a magyar igazság” elve jól működik, de ahogy mondani szoktuk, „meg egy a ráadás”. Ha ezt a logikát követjük:

	†	‡	§
Λ	Λ	Λ	Λ
⊙	⊙	⊙	⊙
X	X	X	X
	†	†	†
>	>	>	>
H	H	H	H
⊙	⊙	⊙	>
	†	†	†
Y	Y	□	⌘

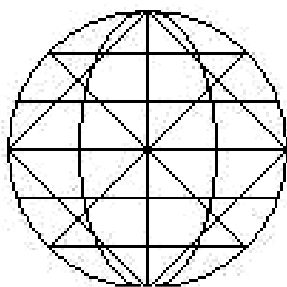
Érdekeselek a párhuzamok, ugye! Bátran állítsatok fel Ti is ilyen betűsorokat, ízlelgessétek az összefüggéseket, a nyelvet! Sokáig játszhatnánk még e „játékot”, de most haladjunk tovább!

Mint azt már említettem, a betűk képzése tulajdonképpen két alapjelből („|” és „>”, férfi és nő) és segédvonalak (diakritikus jelek) használatából tevődik össze. Ahhoz, hogy ezekből a vonalakból betűk legyenek, szükségeltetik egy elképzelés, egy alapelv – vagy ha úgy tetszik – egy sablon.

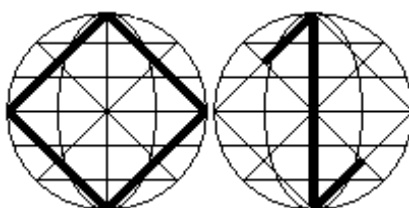
A „sablonnak” meg kell felelnie az ősi magyar szellemiségnek, vagyis a szentháromságnak.

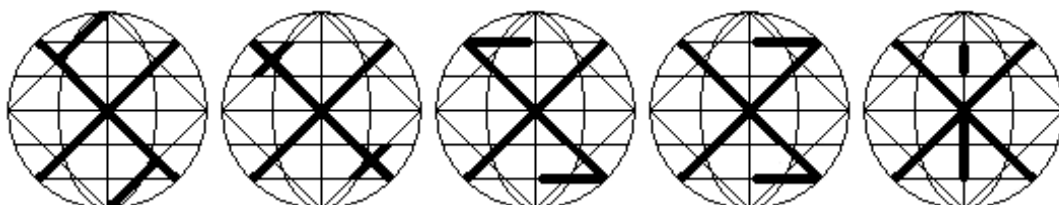
Az első elem egy Napkerék, ami egyben Nimród-tamga is – sőt felfedezhetjük benne a Világkerekét is – és mindezek miatt, természetesen az „Atya” jele is. A második elem egy Föld-jelkép és egyben az „Anyá” szimbóluma is. A harmadik elem pedig a „Gyermek”, az égtájak képi megjelenítése. Ebből a három elemből áll össze a „sablon”:

Ha jobban megnézzük ezt a „sablon”, nem csak az ún. általánosan elfogadott betűket fedezhetjük fel benne, hanem a különféle változatokat is! Lássunk egy pár példát:

A magas és a mély hangrendű „K”.

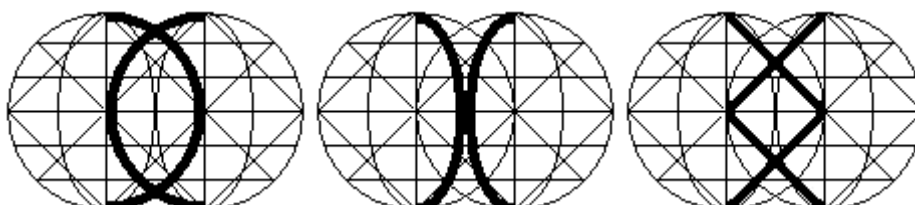
A „TY” betű változatai.

Sőt még egy-két sűrűbben használt ligatúrát is:

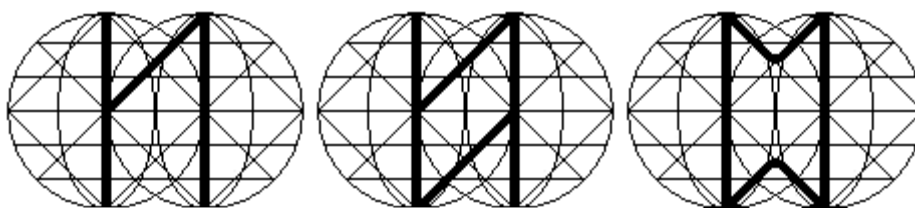

Az „NT”, az „INT” és a „CK” ligatúrák.

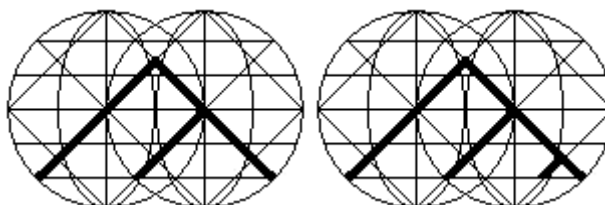
Ha nem elég az egy „sablon” – kettőt használ:

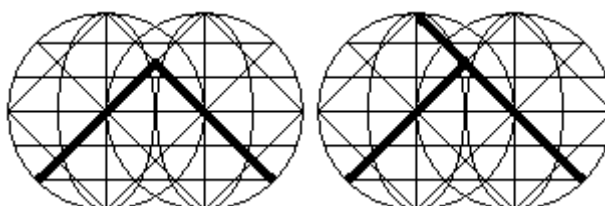
Mint például a „H”-nál és változatainál.

Vagy az „R”, „CS” és „U” betűknél.

Aztán a „G”-nél és az „L”-nél.

Vagy akár a magas és a mély hangrendű „S”-nél.

Amint látható, betűink képzését is ugyanaz a mély lelkület hatja át, mint hagyományainkat, mondáinkat és meséinket.

Most, hogy röviden megismerkedtünk a betűk képzésével, ismerkedjünk meg magukkal a betűkkel. A következőkben be fogom mutatni az ABC betűit és azok különféle változatait, valamint mindezek előfordulását, az ismertebb emlékek alapján.

2. Források

Az általam felhasznált nyelvemlékeinket itt időrendben sorolom fel, aláhúzással jelölve azt, ahogy hivatkozok rájuk, zárójelbe tettem keletkezésük idejét:

1. Luigi Ferdinando Marsigli: *Raccolta della lingua...* c. műve (Bologna, 1726.), amiben egy a Székelyföldön talált, 1230-50. körül keletkezett rovásbot másolata található
2. Székelyderzsi felirat, a helység unitárius templomából (1431.)
3. Nikolsburgi ABC (1483.)
4. Homoródkarácsonyfalva unitárius templomának fal- és toronyfelirata (1495.)
5. Csikszentmártoni felirat (1501.) két másolat készült róla egymástól függetlenül (Szilágyi Sámuel 1749., F 13. old., Simonchicz Imre 1751.)
6. Konstantinápolyi felirat (1515. valamint prágai és német másolat)
7. Dálnok református templomának felirata (1526.)
8. Bögöz református templomának felirata (1480-1530.)
9. Telegdi János: Rudimenta Hunnorum (1598. és a fogarasi másolat)
10. Szamosközi István: *In Rodolfum Caesarem* (1604.)
11. Miskolczi Csulyák István református esperes ABC-i (1610. körül)
12. Komáromi Csipkés György albumában található bejegyzés, amit Viszelin Pál teológia tanárnak ajánlott. (1653.)
13. Miskolczi Csulyák Gáspár által, Viszelin Pál albumába tett bejegyzés (1654.)
14. Portsalmi András ABC-je a Gyulafehérvári református kollégium évkönyvében (1655. valamint ismeretlen szerző)

15. Enlaka unitárius temploma mennyezeti kazettájának híres felirata (1668.)
16. Kájoni János a csíki klostrom szerzetesének ABC-je és írásmutatványa (1673.)
17. Szentiványi Dániel: *Antique hunnorum litera* (1679.)
18. Harsányi János *Hunnish alphabetje*. (1678.)
19. Kájoni János *Telegdi átirata* (1673.)
20. Gönczi György: *De disciplina ecclesiastica* c. művébe ismeretlen által bejegyzett „Magyar ABC” (1680.)
21. Udvarhelyi Dési Ferenc betűsora a *Marosvásárhelyi kéziratban* (1700. k.)
22. Kapossi Sámuel, erdélyi főiskolai tanár betűsora a *Marosvásárhelyi kéziratban* (1700. k.)
23. Marosvásárhelyi „névtelen” bejegyzése a *Marosvásárhelyi kézirat* oldalain (1700. k.)
24. Mezőkeresztes határában állt emlékkő felirata (1705. k.)
25. Bél Mátyás hun-szkíta ABC-je (1718.)
26. Gottfried Hansel által készített „Nyelvek térképe”-n szereplő hun ABC. (1730.)
27. Szentkirályi Sámuel (1730. k.)
28. *Székely-Hun ABC* (1730. k.)
29. Halas Ágoston atya írásgyakorlata (1730. k.)
30. Szamosközi István: *Analecta Lapidum* c. művének átirata (1730. k.)
31. Furta kisközség anyakönyvében található bejegyzés (1786.)
32. Dobai István betűsora a *Marosvásárhelyi kéziratban* (1753.)
33. Zakariás János jezsuita szerzetes „titkosírásos” levele a perui misszióból (1756.)
34. Nagybánya református egyház anyakönyv 699. old. rovásírásos bejegyzés (1819-21. között)
35. Fischer Károly Antal felirata (1889.)
36. *A biblia betűi a besztercebányai irattárból* (1806.)
37. Révai Miklós tatai gróf hun-szkíta-székely ABC-je (1803.)
38. Tar Mihály ABC-i (1902.)
39. Petrovai János levele (1903.)
40. Magyar Adorján ABC-i (XX. sz. eleje, 1915. előtti)
41. Dr. Lévai Lajos tanárúr ABC-je, a Székelyudvarhelyi Református Tanítóképző Intézet kollégiumának évkönyvében (1929.)
42. Bonyhai Moga Mihály és egy ismeretlen ABC-je (1929.)
43. Cserkészbicska (1920-30-as évek eleje)
44. Kolozsvár (1934.)
45. Németh Gyula ABC-je (1934.)
46. Úz-Palóc tárkány-ABC (Paál Zoltán: *Arvisura* (Igazszólás), Kr. e. 4040.)
47. Gyarmat tárkány-ABC (Paál Zoltán: *Arvisura* (Igazszólás), Kr. e. 4040.)
48. Paál Zoltán: *Arvisura* (Igazszólás) c. művének ABC-je (Kr. e. 4040.)
49. Úz tárkány-ABC (Paál Zoltán: *Arvisura* (Igazszólás), Kr. e. 4040.)
50. A lévai vár alaprajzán talált felirat

3. A betűk

A		Az első forma fordul elő a leggyakrabban: Csikszentmárton, Dálnok, Nikolsburg, Székelyderzs, Vadasd (1920.), Kolozsvár, Berekt (1567.), Konstantinápoly (bár ott fordítva), Németh Gyula, Szamosközi, Bögöz és Székelyudvarhely. Jelenleg ezt használjuk „Á” betűnek – gondolom a száj kitátásának logikáját követve.
		Ennek a balra dőlő változata felbukkan: Szilágyinál, Németh Gyula egyik változatában, ill. a Dálnoki református templom feliratának második sorában – de ott valószínűleg ligatúra.

	1	A harmadik alak – ahol az alsó vonal vízszintes – szintén sok helyen fordul elő: Marsigli, Énlaka, Komáromi, Miskolczi, Dobai, Arvisura, Marosvásárhely, Kájoni, Rudimenta, Úz-palóc ABC, Németh Gyula és Dési.
	4	A negyedik változat – ahol a vízszintes vonal keresztül is van róva a száron – a következő nyelvemlékekben fordul elő: Zakariás, Szentkirályi, Marosvásárhely, Analecta Lapidum, Gyulafehérvár, Mezőkeresztes, Székely Hun ABC, Halas atya, a Cserkészbicska és Szentiványi.
	A	Ugyanennek a balra dőlő változata található a Gyarmat törzs tárkány-ABC-jében.
	4	A hatodik rovás – ahol a vízszintes átmetszést egy rövid vonallal függőlegesen is átmetszik – csak Gönczi munkájában jelenik meg.
	a	A hetedik változat megtalálható: Nagybánya, Bél Mátyás és az Úz tárkány-ABC, Léva.
	q	A következő változat csak Rudimentában található meg.
Á	↑	Ez a betű, kinézetre átmenetet képez az „1” (A) és a „↑” (C) betű között, viszont csak az Arvisurában szerepel. Felépítése teljesen logikus, az ott szereplő „1”-hoz (A) viszonyítva.
	4	Csak a Cserkészbicskán szerepel, „Á” hangként
B	X	Gyakorlatilag mindenhol így szerepel, kivételt csak egy-két kalligrafikusabb változat képvisel: Zakariás (X), Nagybánya (X), Bél Mátyás és Dési (X), a Székely-Hun ABC és Gönczi (X). Petrovainál és a Cserkészbicskán latin „Y”-ra hasonlít (Y).
C	↑	A legtöbb nyelvemlékben így fordul elő, de többen felcserélik a „Y” betűvel és – természetesen – akad néhány kivétel. Ahol felcserélik: Gönczi, Dobai, Dési, Marosvásárhely, Mezőkeresztes, Székely-Hun ABC, Rudimenta, Gyulafehérvár és Marsigli.
	Λ	A második változat – ami az „50”-es (V) vízszintes tükörképe – csak Analecta Lapidum-ban és Szentiványinál található. Szentkirályinál is hasonló, bár lehet, hogy csak a pongyola írás miatt.
C	↑	A harmadik típus az Arvisurában és az Úz-palóc tárkány-ABC-ben található – valószínűleg ebből alakult ki a Gyulafehérvári református kollégium furcsa, fenyőfa alakú (A) „CS” betűje. További három változata fordul még elő: az Úz tárkány-ABC-ben (J), a Gyarmat tárkány ABC-ben (J), amire erősen hajaz Bél Mátyás kalligrafikus „C” betűje (J).
CS	h	Hagyományosnak mondható rovásjelünk, bár mint előbb említettem, pár emléünkben a „C”-vel felcserélik (nem sorolnám fel újra). Változatai – természetesen – ennek a betűnknek is van. A Konstantinápolyi felirat két változatot is tartalmaz – mint már említettem fordítva – (h) és (□) – bár az első valószínűleg a természetes kopásnak vagy a hibás másolásnak köszönhető. A második, pedig egyértelmű, hiszen a „Z” betűt is szokták így „h” jelölni.

		A második változat lényegében ugyanaz, csak a párhuzamos határoló vonalak vannak elcsúsztatva egy kicsit. Ez a változat a következő emlékeinkben lelhető fel: Marosvásárhely, Székely-Hun ABC, Kolozsvár, Mezőkeresztes és Gönczi. A Rudimentában egyenesen dupla vonalas „H”-ként () jelenik meg. Az Analecta Lapidumban, Csikszentmártonon, Szentkirályinál ugyanaz csak ferdén ()
D		Az első jel – függőleges vonal, közepén átmetszve egy rövid vízszintes-sel – elég sűrűn előfordul: Szamosközi, Székelyudvarhely, Mezőkeresztes, Kájoni, Homoródkarácsonyfalva és Enlaka.
		A következő betű az előző módosulata, alakja a „+” jelével megegyező. Nyelvemlékeinkben a legsűrűbben előforduló típus: Analecta Lapidum, Komáromi, Gönczi, Miskolczi, Gyulafehérvár, Szentiványi, Dobai, Dési, Kapossi, Németh, Szentkirályi, Zakariás és Kolozsvár.
		A harmadik változat pár helyen fordul csak elő. Jellegénél fogva összekeverhető lenne az „†” (I) betűvel, de azokban az ABC-kben, ahol használták, jól elkülönül tőle. Előfordulása: Bél Mátyás, Furta és Nagybánya
		A következő típust csak az Arvisurában és az Úz-palóc tárkány-ABC-ben találjuk meg. Úgy gondolom ebből az ősi formából alakult ki a rovásjegy minden későbbi változata.
		Ahogy az előzőekben leírtam már, itt is látszik a kialakulás menete – az alsó ív elhagyása. Ez a változat megtalálható: Nikolsburg, Marsigli és a Rudimenta. Néhány érdekes változat található egy-két emlékünknél: Telegdi-átirat és a Cserkészbicska () , Marosvásárhely és Székely-Hun ABC () , Úz tárkány-ABC () és a Gyarmat tárkány-ABC () , Léva () , de tanítanak más () változatot is.
E		Az első jel a hagyományosnak mondható „E” betű. A legtöbb helyen ez fordul elő ívelt vagy jobban ívelt formában, sugárirányban vagy párhuzamos átrovásokkal. Változatok csak pár helyen találhatók: Gyulafehérvár () , Dobai () , Úz-palóc tárkány ABC és az Arvisura () . Miskolczi, Marosvásárhely, Dési és Szentkirályi () . Kapossi viszont megcseréli az „É” betűvel () . A Cserkészbicska viszont elhagyja az alsó vonást () és szögletesebbé teszi a jelet. Valószínűsíthető, hogy a „x” (H) betűből alakult ki, főleg, ha figyelembe vesszük az „élet” és „halál” ellentétét. (Lásd „Az ABC betűinek jelentése” c. alfejezetben)
É		Némely emlékünknél külön rovással jelölik az „É” hangot. Szerintem is jól használható ez a jel, hiszen a segédvonalak távolítása szépen jelzi a magánhangzó nyújtását. Persze itt is vannak változatok, lássuk: Miskolczi, Gyulafehérvár, Bél Mátyás () , Arvisura, Úz-palóc tárkány-ABC () , Nagy-bánya () és Gyarmat tárkány-ABC () , Úz-tárkány ABC () . Kapossi megcseréli az „E” betűvel () , a Cserkészbicska még szögletessé is teszi () .
F		Alapvetően négy típust ismerünk, amik tulajdonképpen egymás változatai. Talán ez a legrégebbi, hiszen az Arvisurában is ez található. Elő-

		fordul még: Úz-palóc tárkány-ABC, Marsigli, Kájoni, Székely Hun ABC és Szentkirályi.
	⊕	A második változatnál a kereszt szárai nem érik el a befoglaló körvonalat. Ebben a formában található meg: Analecta Lapidum, Rudimenta, Gyulafehérvár, Telegdi-átirat, Szentiványi, Mezőkeresztes, Nagybánya, Zakariás.
	⊗	A harmadik típusban egy, a körvonalig érő „X” szerepel: Csikszentmárton, Székelyudvarhely, Kolozsvár.
	⊗	A negyedik rovás annyiban különbözik a harmadiktól, hogy az „X” szárai nem érik el a befoglaló körvonalat: Léva, Úz tárkány-ABC, Gyarmat tárkány-ABC, Nikolsburg, Szamosközi, Dobai, Dési, Kapossi, Bél Mátyás, Furta. Előfordul még egy-két egyedi változat is például Gönczi (⊕), Marosvásárhely (⊕) és a Cserkészbicska (⊗).
G	Λ	A hagyományosnak mondható változat, gyakorlatilag ebben az alakban fordul elő mindenhol, de természetesen itt is vannak kivételek: Analecta Lapidum (Λ), Szentiványi (Λ), Zakariás, Úz tárkány-ABC és a Gyarmat tárkány-ABC (Λ). Nikolsburgban s Csikban nem ér le a középső ”láb” (Λ). Kájoni felcseréli a „GY” jelével (≠), míg Dobai az „L”-lel (Λ). Miskolczi, Bél Mátyás, Nagybánya pedig megfordítva (Λ) írják. Zakariásnál kalligrafikusabb (Λ), Léván össze van kötve a két láb (Λ). A Cserkészbicskán egy érdekes változat szerepel (Λ).
GY	≠	A hagyományosnak mondható alak. Függőleges vonal, középen balra csapott két rövid átrovással. Ez a betű egyben a határozatlan névmás (egy) is, de mint „egy” nem csak ezt jelenti, hanem átvitt értelemben az „Isten”-t is, hiszen egy isten van! Ennek emlékét őrzi az „Egy az Isten, egy a nemzet!” mondás is. Az enlakai templom feliratán is szerepel, illetve a címerben(!) is, az „Egy Igaz Istent” szimbolizálja. Előfordul: Marsigli, Komáromi, Rudimenta, Miskolczi, Dési, Telegdi-átirat, Dobai, Mezőkeresztes, Szentkirályi, Arvisura, Úz-palóc tárkány-ABC. Alul rövidebb vonással szerepel Komárominál és Miskolczinál (≠).
	≠	A Cserkészbicskán és a Csikszentmártoni felirat mindkét (1749., 1751.) változatában a jobbra csapott vonalas változata található.
	≠	Ez a kalligrafikus változat csak pár helyen fordul elő: Bél Mátyás, Nagybánya és az Úz tárkány-ABC. A Gyarmat tárkány-ABC rovása ennek egy kissé döntött változata (≠).
	≠	A két vízszintes vonalkás változat megtalálható: Analecta Lapidum, Enlaka, Kapossi. Szentiványinál és Gönczinél, az alsó rövidebb vonal a szár felénél, míg a felső hosszabb vonal a szár ¾-énél van átróva (≠). Hasonló a helyzet Marosvásárhelyen is csak fordítva (≠). Ez a változat szerepel Enlakán és a címerben is! Jobbra dől a szár, Székelyudvarhelyen, Furtán és Kolozsvárott (≠). A Nikolsburgi ABC-ben csak a két balra csapott rövid jel található (≠), Gyulafehérváron ennek a vízszintes változata (≠). (Ezzel a logikával találkozhatunk később az „R” betű egyes „rovástakarékos” változatainál is. Az <i>Evidencia elve</i> !) A Székely-Hun ABC egészen egyedi (≠), Kájoni egyszerűen kihagyja az ABC-jéből.

H		A hagyományosnak mondható forma, a legtöbb helyen így fordul elő. Már az Arvisurában is így található, tehát nyugodtan állíthatjuk, hogy ez a legősibb forma és az összes többi változat ebből alakult ki. Nem sorolnám fel előfordulási helyeit. Némethnél „CH” hangértékkel szerepel.
		A második változat az előbbi egyszerűsítése. Róni – és talán írni is – ezt a legkönnyebb. Előfordulási helyei: Halas atya, Rudimenta, Gönczi, Székelyudvarhely második változat. Kapossinál egy kalligrafikusabb változat () található. Zakariásnál „B” hangértékkel szerepel, míg a Cserkészbicska egyszerűen felcseréli a „B” (X) betűvel, de Petrovai is így jelöli. Több helyen „Ö” hangértékkel fordul elő: Marosvásárhely, Mezőkeresztes, Konstantinápoly, Telegdi-átirat, Székely-Hun ABC, Gyulafehérvár, Szentiványi, Analecta Lapidum.
		A harmadik jel a hagyományos alak szögletes változata. Előfordul: Gyulafehérvár, Nikolsburg – bár itt két különálló apró „X” van egymás fölött.
		Igen érdekes változat, talán a nikolsburgi „továbbfejlesztése”. Megtalálható Kájoninál és Némethnél.
I		Függőleges vonal, a felső harmadában balra csapottan átróva. Ez a hagyományosnak nevezhető „I” betűnk. Előfordulási helyei: Kájoni, Rudimenta, Nikolsburg, Székelyudvarhely, Csikszentmárton, Szamosközi, Mezőkeresztes, Telegdi-átirat, Székely-Hun ABC, Halas atya, Bögöz, és természetesen fordítva Konstantinápolyban.
		A függőleges szár, a felső harmadban vízszintesen van átróva. Ez a feszületre hajazó típus, szintén több helyen előfordul: Szamosközi, Dési, Enlaka, Komáromi, Miskolczi, Marosvásárhely, Kapossi, Dobai, Szentiványi, Gönczi, Furta, Bél Mátyás, Zakariás, Nagybánya, Kolozsvár.
		E két fő változaton kívül – természetesen – vannak még mások is: a „Marosvásárhelyi másolat”-ban (1751) a „GY” () jelével jelöli – ami valószínűleg hibás másolás – míg lejjebb a ligatúrákban a „szokott” módon írja. A gyulafehérvári változat is érdekes () egy fordított „T”-re () hasonlít. Mindezek ellenére a hagyományos „I” változata, csak lemaradt az átrovás bal oldala. Marsigli a „J”-vel () cseréli fel, míg Szentkirályinál () csak az átrovás hossza különbözteti meg a „D” () betűtől – sőt, igazából fel is cseréli. Léván () is csak annyiban különbözik a „D”-től () hogy nincs talpa és teteje. Az Úz-tárkány ABC-ben és a Gyarmat tárkány ABC-ben egységesen () jelölik, ami formailag megfelel a latin „T”-nek.
Í		A mai rovás ABC-ben így jelöljük az „Í”-t (bár logikailag pont fordítva kellene. (Lásd az „Ismertebb ligatúráink” c. alfejezetben!). Az Arvisurában felbukkan még egy változat () ami teljesen logikus. Marsigli a „J” hangot jelölte így, Homoródkarácsonyfalván fordított arab 1-ként () jelölik.

J	1	Az arab 1-re hasonlító betűnket nyugodtan nevezhetjük hagyományosnak. Bár jelenleg is ezt használjuk a „J” hang jelölésére, elég sok változata létezik. Ebben a formában fordul elő: Nikolsburg, Csikszentmárton (mindegyik másolat), Székelyudvarhely, Kolozsvár és Konstantinápoly (természetesen fordítva). Homoródkarácsonyfalván megfordul és az „I”-t jelöli. Marsigli felcseréli az „I” (1) és a „J” (†) hangok betűit.
	7	Az arab 7-re hajazó változat is előfordul pár helyen: Miskolczi, Szamosközi, Marosvásárhely, Telegdi átirat, Szentiványi, Petrovai. Ennek alváltozatai: Gönczi (7), ahol a hosszabb szár függőleges. Mezőkeresztes, Arvisura és az Úz-palóc tárkány ABC (7), Rudimenta (7), Úz-tárkány ABC, Gyarmat tárkány ABC (7), Székely-Hun ABC (7). A Gyarmat tárkány-ABC közül még egy formát (J), ami a következő változathoz hasonlít. Léván is hasonló a „J” (J) betű. Mindkettő az írott, latin, nagy „J”-re hasonlít.
	J	Ez a változat már gyakorlatilag megfelel a mai latin „J” betűnek – ebből is látszik, hogy az honnan alakult ki! Megtalálható: Kapossi, Miskolczi, Dési, Bél Mátyás, Nagybánya, Szentkirályi,
	j	Ez a típus Gyulafehérváron, illetve Dobainál fordul elő. További változata Furta (j) református anyakönyvében található. (Halkan jegyzem meg, hogy tökéletesen megegyezik az egyiptomi demotikus ABC egyik „J” (j) jelével.)
eK	◇	Sarkára állított négyzet, néhol átmegy rombuszformába, de alapvetően ez a formája a magas hangrendű „K”-nak. Mindenhol így írják, kevés kivétellel. A kivételek is inkább a pongyola írásnak köszönhetők. A „Mezőkeresztesi emlékkő” másolói összekeverték a mélyhangrendű „K”-val (1).
aK	1	A mélyhangrendű „K” hagyományos formája. Több helyen tévesen „vég K”-nak nevezik, de erre több cáfolat is található, pl. a Rudimentában, az enlakai kazettán, Gyulafehérváron és Marsiglinél – Filep Jakab (X11 1111 – BaKaJ PeLIÉ május 1.). Már Fischer is azt írta róla, az MNM 1852/5. 64. db. leltári szám alatt levő rézlap vizsgálata kapcsán, Telegdi útmutatásai alapján: „szó elején is használtatik, ha A betű következik rá”. Alapvetően kétféle változata van – de természetesen itt is vannak kivételek. Az egyik módosulat a „Z”, míg a másik az „N” irányába ment el.
	Z	A latin „Z”-re hasonlító változatok: Telegdi átirat (Z), Rudimenta (Z), Gyulafehérvár (Z), Székely-Hun ABC (Z). Kolozsvár, Marosvásárhely, Mezőkeresztes, Gönczi, Székelyudvarhely, egységesen jelöli (Z). Az Arvisurában és az Úz-Palóc tárkány-ABC-ben ez az „Ő” jele!
	N	A latin „N”-re hasonlító változatok: Gyarmat tárkány ABC, Szentkirályi, Dési, Kapossi. Egyéb változatai: Úz tárkány ABC (N). Kis eltéréssel Léva, Bél Mátyás, Nagybánya (N), Furta (N), bár ott úgy tűnik a kopás miatt nem látható a jobb oldali felfutó szár!
L	Λ	A hagyományosnak mondható „L” betű. Majdnem mindenhol így szerepel, de persze vannak itt is kivételek. A kivételek: Arvisura (Λ), Úz-

		palóc tárkány ABC (A), a Cserkészbicska (A), Konstantinápoly (A), Gyulafehérvár (A). Az Úz tárkány ABC-ben (A), Szentiványinál és Szamosközinél (A) szinte a „P” (A) jele. Csíkszentmártonon mindkét másolatán és Nikolsburgban nem érnek le a középső „lábak” (A). Nagybánya, Furta, Bél Mátyás, Miskolczi (A) fordítva jelöli. Zakariásnál egy kalligrafikusabb (A) változat szerepel, Léván össze van kötve a három láb (A). Dobai a „G” (A) betűvel cseréli fel.
LY		Az egyik legsűrűbben előforduló „LY” betűnk. Megtalálható: Nagybánya, Szentkirályi, Mezőkeresztes, Székely Hun ABC, Bél Mátyás, Kapossi, Marosvásárhely, Dési, Rudimenta, Gönczi, Telegdi-átirat, Gyulafehérvár, Léva, Úz tárkány ABC, Gyarmat tárkány ABC és Németh.
		Ez is kedvelt változat. Megtalálható: Arvisura, Úz-palóc tárkány ABC, Kolozsvár, Homoródkarácsonyfalva, Csíkszentmárton mindkét változat, Székelyudvarhely.
		A következő típus csak pár helyen fordul elő: Dobai, Szentiványi, Szamosközi. További változatok találhatók még: Marsigli és Németh (O), Nikolsburg (O), Konstantinápoly (O) – de az lehet, hogy csak másolási hiba. Természetesen a Cserkészbicskán is találunk egy érdekes változatot (A), ami az előbb említett „L” (A) betű továbbélése.
M		A „hagyományos „M” betű. Gyakorlatilag ebben a formában fordul elő mindenhol, de azért akad egykét kivétel: Léva (A), Székelyderzs és Nikolsburg az „AMEN” szóban (A), Konstantinápolyban természetesen fordítva (B), Szamosközi és Szentiványi (A), Gyulafehérvár (A), Gönczi (A).
		Ez a változat a hagyományos jel csapottabb típusa: Dési, Bél Mátyás, Szentkirályi, Nagybánya.
		Második változata egy fordított, latin „B”-re hasonlít. Eltérések csak a kézírásból adódnak: Enlaka, Rudimenta, Kájoni, Telegdi átirat, Dobai, Marosvásárhely, a Cserkészbicska, Mezőkeresztes, Székely-Hun ABC.
N		Majdnem mindenhol így szerepel, esetenként ívesebben, mint egy fordított, latin „C”. Kivételek: Konstantinápolyban fordítva (C), Bögző (A), Úz-tárkány ABC (A). Bél Mátyás, Nagybánya, Furta, Zakariás (A) között csak kézírásból adódó különbség van. Léván az egyik „N” betűt jelölik hasonlóan (A). Mezőkeresztesen és a Székely-Hun ABC-ben egy kicsit elcsúszik az „O” irányába (A). (Szívem szerint azt mondanám, hogy ez egy gyönyörű „ON” ligatúra!) A Cserkészbicskán egy horoghoz hasonlít (A).
NY		A latin „D” betűre hajazó forma az általánosabb. Természetesen itt is vannak eltérések: Szamosközi (D), Székelyudvarhely (D), Rudimenta (D), Szentiványi (D). Az Arvisura, az Úz-Palóc tárkány-ABC és a Gyarmat tárkány-ABC szinte teljesen egyformán jelöli (D), Szinte „9”-est formáznak:

		Gyulafehérvár (9), Mezőkeresztes (9), Telegdi átirat (9), Székely-Hun ABC (9). Dobai (9).
	9	A hízó Hold első negyedére emlékeztető alak is előfordul egy pár helyen. Különbség itt is csak a kézírásból adódik: Gönczi, Dési, Kapossi, Furta, Marosvásárhely, Bél Mátyás, Szentkirályi, Nagybánya, Úz-tárkány ABC, Léva. A Cserkészbicskán megintcsak egy egyedi változat szerepel (9), ami az általa jelölt „N” (9) továbbfejlesztése. Petrovai egy „digitális 2”-esre hajazó változatot használ (2).
O	9	A fordított, latin „C”-re hasonlító forma az elfogadott, de számtalan variációja létezik: Szilágyi (9), Csikszentmárton (9), Szamosközi (9), Analecta Lapidum (9), Székelyudvarhely (5 és 9), Mezőkeresztes és Halas atya (9), Rudimenta (9), Telegdi átirat (9), Szentiványi (9), Dobai (9), Marosvásárhely (5), Székely-Hun ABC (9), Léva (9), Kolozsvár (9 és 9), Arvisura és Németh Gyula (9), Gyarmat tárkány-ABC (9), Úz-Palóc tárkány ABC (X). Az Úz tárkány-ABC (9) már fordítva jelöli, de az is lehet, hogy csak elírás! A Cserkészbicskán és Petrovainál háromszög alakú (9). Kájoni összekeveri az „NY” betű-vel (9).
	9	Vannak csigavonalra emlékeztető kalligrafikusabb változatok is: Miskolci, Gyulafehérvár, Kapossi, Bél Mátyás, Furta, Szentkirályi, Zakariás, Nagybánya. Gönczi (9) és Dési (9) még változtat rajta egy kicsit.
Ó	9	Érdekes, hogy a „Ó” hangunkat – még a későbbi emlékeinkben is – kevés helyen tüntetik fel különálló betűnek, még ott sem, ahol az „É” hangot jelölik. Székelyudvarhelyen talán az első betű (5) lehet az „Ó”, Arvisura (9), Gyarmat tárkány-ABC (X). Az Úz tárkány-ABC fordítva jelöli (9). Az Úz-Palóc tárkány-ABC-ben olyan, mintha „J” betű lenne (1). A Rudimentában is szerepel, de csak az írásgyakorlatokban a „bíró” szóban, ahol Telegdi a következőképp szerepelteti: (9). Petrovai felső vonallal jelöli az ékezetet (9).
Ö	9	Az eredeti változat, ebből alakult ki a többi forma. Paál Zoltán ragyogóan leírja a változás menetét: Marsigli és a Nikolsburgi ABC is felcseréli az „Ü” (2) egyik alakjával – amit Forrai Sándor meg is jegyez. Kájoninál ebben a formában található meg, Gyulafehérváron „aK” hangértékkel szerepel.
	X	Mint már említettem ez lehet „H” hang is, de most nézzük, hol szerepel, mint „Ö”: Gyulafehérvár, Konstantinápoly, Telegdi-átirat, Szentiványi, Rudimenta, Marosvásárhely, Analecta Lapidum, Mezőkeresztes, Székely-Hun ABC, Úz tárkány-ABC. Ennek a formának, azért vannak még változatai: Gönczinél át is van húzva (X), talán ebből alakult ki a Dobai-féle, illetve a kolozsvári változat (X). A Cserkészbicska így (K) jelöli. Kalligrafikusabb változatok: Gyarmat tárkány-ABC (X), Kapossi (9), Léva (9).

	K	A latin „K”-ra hasonlító változat: Kolozsvár, Székelyudvarhely, Szilágyi, Arvisura, Csikszentmárton, Úz-Palóc tárkány-ABC. Egyéb változatok: Szentkirályi, Furta, Nagybánya, Bél Mátyás (Ḳ), Dési (Ḳ), Kolozsvár (Ḳ), Székelyudvarhely (K, X, Ʒ). Németh Gyula 5(!) változatot közöl (ḲXKZ). A Magyar Rovásírók és Rovók Szövetsége így (X) jelöli.
Ő	Ḳ	Az „Ő” csak az Arvisurában és az Úz-Palóc tárkány-ABC-ben van megkülönböztetve, az ott használt „Ö”-höz (Ḳ) képest teljesen logikusan. A Cserkészbicska rövid „Ö”-je (Ḳ) hasonlít rá egy kicsit. A Magyar Rovásírók és Rovók Szövetsége így (X) jelöli.
P	Ṗ	A hagyományosnak mondható „P”, de mint máshol is, itt is előfordulnak változatok. Ebben a formában fordul elő: Székelyudvarhely, Marsigli, Kolozsvár, Szamosközi, Nikolsburg, Németh Gyula, Székelyderzs.
	Ṗ	A második csoport a latin „J”-re hasonlít, ez is sok helyen előfordul: Gönczi, Dési, Kapossi, Bél Mátyás, Szentkirályi, Léva, Furta, Nagybánya, Gyarmat tárkány-ABC, Úz tárkány-ABC.
	Ṗ	A harmadik típus szögletesebb, egy fordított latin „E”-re hasonlít. Előfordulási helyei: Halas atya, Németh Gyula, Székely-Hun ABC, Mezőkeresztes, Marosvásárhely, Székelyudvarhely, Kájoni, Cserkészbicska, Rudimenta, Telegdi átirat, Kolozsvár, Petrovai. Változatai: Arvisura, Úz-Palóc tárkány-ABC (Ṗ), Analecta Lapidum, Szentiványi (Ṗ).
	Ṗ	A negyedik változat a fordított, latin egy fordított „F”-re hajaz: Dobai, Gyulafehérvár. Kaligrafikusabb változata található Zakariás atya levelében (Ṗ).
R	Ṗ	Az eredeti „R” hangunk jele. Rengeteg változata létezik. Ebben a formában fordul elő: Csikszentmárton, Komáromi, Miskolczi, Kolozsvár, Rudimenta, Szamosközi, Dálnok, Szilágyi, Nikolsburg, Székelyudvarhely, Cserkészbicska.
	Ṗ	Pár helyen fordított, latin „N”-ként szerepel. Ilyen alakban található: Gönczi, Kapossi, Szentkirályi, Németh Gyula, Dési, Dobai.
	N	Szinte latin „N”-ként szerepel az Arvisurában, az Úz-palóc tárkány-ABC-ben és a Gyarmat tárkány-ABC-ben. Tulajdonképpen Konstantinápolyban is így szerepel, de ott az ellentétes írásirány miatt fordult meg.
	H	A negyedik változat a latin „H”-ra hasonlít. Nézzük meg, hogy hol találjuk így: Mezőkeresztes, Marosvásárhely, Enlaka, Halas atya, Szentiványi, Analecta Lapidum, Gyulafehérvár, Németh Gyula. Kaligrafikusabb változatok is léteznek: Székely-Hun ABC, Úz tárkány-ABC (Ḳ), Gyarmat tárkány-ABC (Ḳ), Telegdi-átirat (Ḳ), Nagybányán (Ḳ) szinte egy írott latin „K”. Németh Gyulánál a harmadik változat (H).
	/	Több helyen kis „R”-ként jelölik. Az első változat függőleges befoglaló vonalainak elhagyásával jött létre. Rovástakarékos és nagyon jól ligatúrázható. Ebben a formában található pl. Marsiglinél is. (Ezzel a logikával találkozhatunk a nikolsburgi és a gyulafehérvári „Gy” betűknél is. Az Evidencia elve!)

	/	A második változat egyszerűsítéseként jött létre – szintén elhagyták a két függőleges vonalat. Ezt is kis „R”-nek szokták nevezni és ebben az alakban több helyen is előfordul: Kapossi, Dési, Székely-Hun ABC, Szentkirályi. Kaligrafikusabb változata található: Léva (𐀓), Nagybánya, Furta, Bél Mátyás (𐀓), Zakariás (𐀓). Kájoni összekeveri az „SZ” (𐀓) betűvel – lehet, hogy ebből alakult ki Zakariás változata, de a Rudimentában is szerepel az írásgyakorlatokban, csak alá van húzva. Telegdi két szóban is használja „Péter” (𐀓𐀔𐀕𐀖) és „Tercsi” (𐀓𐀔𐀕𐀖) (4. lap közepe) valamint a „Miatyánk”-ban (4. lap alja), de a betűsorában nem szerepelteti.
eS	Λ	A hagyományos magas hangrendű „S” betű, majdnem mindenhol így található meg, de vannak azért kivételek. Jelenleg is ebben a formában használjuk. A kivételek: Kájoni (𐀓) és Szentiványi (𐀓) keveri a „J” jelével. Zakariás jele (𐀓) szinte megegyezik a marosvásárhelyi „O” (𐀓) betűvel. Néhány kalligrafikus változat: Úz tárkány-ABC és Gyarmat tárkány-ABC (𐀓), Nikolsburg és Szentkirályi (𐀓), Enlaka (𐀓), Nagybánya (𐀓), Furta (𐀓).
aS	λ	A mélyhangrendű „S” jele, az ómagyar írásban. Kevés helyen fordul elő, de létezik, mint a mélyhangrendű „K”, az „aK” is. Megtalálható: Homoródkarácsonyfalva, Csikszentmárton mindkét másolat (MÁT ^Y ÁS – 𐀓𐀔𐀕𐀖 és az utolsó sor felsorolásában is).
SZ	I	Gyakorlatilag mindenhol így fordul elő és jelenleg is így használjuk. Kivételek: Léva (𐀓), Gyarmat tárkány-ABC (𐀓), az Úz tárkány-ABC „SZ” változata (𐀓), Furta, Nagybánya, Bél Mátyás (𐀓), Dési (𐀓), Gönczi (𐀓). (Bár szerintem az utolsó kettő csak egy kalligrafikusabb változata a hagyományos „SZ” betűnek.)
T	𐀓	Alapvetően így szerepel mindenhol, de azért akad itt is bőven kivétel, de amint látható ezek is csak a kézírásból adódnak: Léva (𐀓), Arvisura, Úz-Palóc tárkány-ABC és Szentiványi (𐀓), Gyarmat tárkány-ABC (𐀓 és 𐀓), Úz tárkány-ABC (𐀓 és 𐀓), Konstantinápolyban fordítva (𐀓), Analecta Lapidum (𐀓), Rudimenta (𐀓), Dési (𐀓), Gönczi (𐀓), Komáromi (𐀓), Miskolci (𐀓 és 𐀓), Gyulafehérvár (𐀓), Telegdi átírat (𐀓), Mezőkeresztes (𐀓), Zakariás (𐀓), Halas atya, Kapossi (𐀓), Furta (𐀓), Bél Mátyás (𐀓), Marosvásárhely (𐀓), Székely-Hun ABC, Kájoni, Nagybánya (𐀓), Dobai (𐀓), és végül Harsányi „agyonrajzolt” (𐀓) változata.
eTy	𐀓	Ebből a betűnkéből is több változat létezik és gyakorlatilag minden változata, Nimród-tamga is egyben.
	𐀓	A második változat az elsőből alakult ki – valószínűleg a Nikolsburgi átírás miatt. Akad, ahol egy rövid vonás található a száraz között és van, ahol csak egy pont. Nem venném két változatnak őket. Így található meg: Dési, Dobai, Nikolsburg, Szentiványi, Németh Gyula, Kapossi. Változatok: Rudimenta, Kájoni, Székelyudvarhely és Telegdi-átírat (𐀓), Me-

		zökeresztes, Révai, Székely-Hun ABC (⌘), Kapossi, Csulyák István és Gönczi (⌘), Moga (⌘).
	⌘	Palóc tárkány-ABC, Csikszentmárton mindkét másolat, Marsigli, Magyar Adorján, Németh egyik változata, Székelyudvarhely, Tar Mihály, Arvisura, Telegdi.
	⌘	Ez a jel az első és a második betű változata. Előfordulása: Gyarmat tárkány-ABC, Rudimenta, Úz tárkány ABC (⌘), Besztercebánya (⌘). Egyéb változatok: Bél Mátyásnál, Révai egyik változatánál, Nagybánya (⌘), valamint Marosvásárhelyen (⌘) szinte „B”. Szamosközy levelében (⌘), Harsányinál (⌘) így néz ki. Bögözön egy érdekes változatot (⌘) láthatunk. A Cserkészbizcskán nem szerepel „TY” betű!
aTY	⌘	Ez a betű a Nikolsburgi ABC-ben, mint „aTY” – tehát mély hangrendű „TY” – szerepel.
	⌘	A mélyhangrendű „TY” másik formája, ami „szintén” a Nikolsburgi ABC-ben fordul elő – bár ott „echech” a hangértéke!
	⌘	Telegdi egyik népszerű átíratában szerepel „aTY” hangértékkel.
	⌘	A második forma elfordításával jött létre. Több helyen is megtalálható, mint az „ATYA” szó jele. (Én ezt használom szívesebben „aTY”-ként, talán képi jellege miatt.)
U	⌘	Hagyományosnak mondható „U” jelünk, valószínűleg a „V” betűnkéből alakult ki. ⌘ — ⌘ — ⌘ De az is lehet, hogy fordítva történt!) Előfordul: Marsigli, Nikolsburg, Szamosközi, Szentiványi. Analecta Lapidum, Enlaka, Kájoni, Telegdi átírat, Révai.
	⌘	A második változat, az első egyszerűsítéséből alakult ki és így könnyebb is róni: Kolozsvár, Szilágyi, Székelyudvarhely, Zakariás, Marosvásárhely, Bél Mátyás, Mezőkeresztes, Dési, Szentkirályi, Nagybánya, Kapossi, Székely-Hun ABC, Arvisura, Révai. Bár Telegdi a Rudimentában egy egészen egyedi (⌘) jellel jelöli ezt a hangot, az „ <i>Oratio Dominica</i> ” (Miatyánk) és a „ <i>Symbolum Apostolicum</i> ” (Hiszekegy) szövegében Ő is ezt a változatot használja – hacsak nem úgy másolta valahonnan! A csikszentmártoni 1751-es másolatban így (⌘) tűnik fel, de ez lehet másolási hiba vagy természetes kopás következménye.
	⌘	A harmadik változat – a második elforgatása – csak kevés helyen fordul elő: Az Úz-Palóc tárkány-ABC, az Úz tárkány-ABC, a Gyarmat tárkány-ABC, Besztercebánya, Harsányi, de Hansel térképén is így található.
	⌘	A negyedik változat az első „továbbgondolása”. Előfordul egypár helyen: Gönczi, Dobai. Gyulafehérvár összekeveri a „V” jelével (⌘), viszont a „V”-t ugyanígy jelöli. Portsalmi is „V” hangértékkel használja. A Magyar Rovók és Rovásírók Országos Szövetsége által elfogadott ABC-ben egy zseniális húzással, az első alak az „U”, a második változat az „Ú” jele.

A teljes ABC

a, á - 4 4	m - 𐌛	z - 𐌵
b - X	n - 𐌺	zs - 𐌶
c - ↑	ny - 𐌟	
cs - 𐌵	o, ó - 𐌽 𐌿	<u>és a számok:</u>
d - †	ö, ő - 𐌿 𐌿	0 - 0
e, é - 𐌺 𐌿	p - 𐌵	1 - I
f - 𐌶 𐌶	r - 𐌶 /	5 - V
g - 𐌶	es - 𐌶	10 - X
gy - 𐌶	as - 𐌶	50 - 𐌶
h - 𐌶 𐌶	sz - I	100 - 𐌶
i, í - † †	t - 𐌶	500 - 𐌶
j - †	ety - 𐌶	1000 - 𐌶
ek - 𐌶	aty - 𐌶	5000 - 𐌶
ak - †	u, ú - 𐌶 𐌶	10.000 - 𐌶
l - 𐌶	ü, ű - 𐌶 𐌶	100.000 - 𐌶
ly - 0 0	v - 𐌶	1.000.000 - 𐌶

Elveszett vagy nem használt és új betűink

Varga Csaba „IDŐ és ABC” c. könyvében akadtam rá arra a három jelre, amit most fogok bemutatni. Bár mind a hármat ismeretlen hangértékűnek jelöli, biztosra veszem, hogy benne is felötlött az, ami nekem is „szemet szűrt”.

𐌶 𐌶 W

𐌶 – A hármas szám mindig is fontos volt a magyarság életében. Az írásban is következetesen tartja:

† 𐌶 𐌶

D Gy Dzs

Nagy valószínűséggel a „DZS” azért kopott ki a nyelvünkől, mert hangalakja két irányba fejlődött. Lágylult és a „GY”-vel helyettesítették vagy keményedett, csattanóssá vált és a „CS” betű adta meg azt a határozott hangot, amit a kifejezés megkövetelt. Jelenleg a nyelvünkben megtalálható „DZS” betűs szavak mindegyike jövevényszó. (A Siménfalvi ABC-ben is szerepel, sajnos ismeretlen hangértékkel! Esetleg a sorban elfoglalt helye szerint, egy pongyola „P”.) Sajnos lassan a „DZ”-vel is így fogunk járni, mint azt már említettem.

Y – A következő betű valószínűleg egy hátul képzett – és esetleg zárt – „İ” hangot jelölhet, mint az orosz „Ы” (jeri) vagy eredetileg a görög „υ és Y” (üpszilon). Mivel hangalakja amúgy is közel állt az „Ü”-höz és arra már volt betűnk (X), ezért idővel mellőzve lett a használata. (Érdekes, hogy a finn nyelvben is „Ü” hangként szerepel!)

W – A harmadik ismeretlen hangértékű jelünk. (Ahogy az „U” és „Ü” betűinknél leveztettem, „Ü”-nek tippelném.) Viszont egyes források és kutatók az „M” egyik ősi alakjának tartják.

W	Σ (S)	M
Ősi forma	Későbbi forma	Latin forma

X – A Nikolsburgi ABC-ben találhatjuk meg ezt a jelet „echech” hangérték jelöléssel. Ha ez igaz, akkor erős „H” hang, vagyis „HH” – esetleg „CH” – az értéke. Viszont a sorban elfoglalt helye – és az X jellel való nagyfokú hasonlósága – miatt „eTY” lehet a jelentése.

V – A Gyulafehérvári kollégium ABC-jében lelhető fel ez a betűnk „SCH” hangértékkel. Az „SCH” erős „S”, tehát „SS” az értéke. Forrai gyanakszik, hogy csak egy pongyola Y „ZS”, aminek hangot is ad a Gönczi-féle ABC leírásakor. (A jel egyébként megegyezik az „50” számmal.)

Θ – A Gyarmat tárkány-ABC része ez a betű „TH” hangértékkel.
 5 – Szintén a Gyarmat tárkány-ABC betűje „E”, azaz hátul képzett „E” hangértékkel, ami az „E” és az „Ö” között helyezkedik el. Általános használata már nem szokás, de tájjelleggel még megtalálható (pl. Szeged környéke).

A Magyar Rovók és Rovásírók Szövetsége, hogy elősegítse az idegen szövegek magyarra történő átírását, a következő hangzókat – tulajdonképpen ligatúrákat – vezette be:

Ɱ	Ʒ	Ɑ	Ɱ	Ʒ	Ɑ
DZ	DZS	Q	X	Y	W

A magyarok kevés jellel igen sok értelmet fejeznek ki – írta Marsigli. Ebből kiindulva a meglátásom a következő.

W	Ɑ	Nagyon jó betű! Jól hordozza írásunk szellemiségét.
Y	Ʒ	Szép ligatúra, de első ránézésre „J” vagy „Dl” a hangértéke! A félreértések elkerülése végett, az előbb említett „Y” (Y) ősi jelet ajánlanám.
X	Ɱ	Igen elmés, viszont számomra logikusabb a „ϯ” írásmód. (Ne kérdezzétek miért – talán Xerxész neve miatt! ϯⱮ/Ɱ vagy ϯϯ/ϯ, esetleg eredeti írásmóddal: ϯⱮ/Ɱ vagy ϯϯ/ϯ)
Q	Ɑ	Ez egy keményen ejtett „K” tulajdonképpen, nem „KV”! Ezt a hangértéket csak azért társítják sokan hozzá, mert mind a latinban, mind az abból „leszármazott” nyelvekben nem található meg önállóan, mert mindig egy „U” hang kíséri. (Aqua, Equus, Antiquität, Equipment, Aquitania, stb.) Ráadásul a latin ABC-ben sokáig nem is volt külön betű az „U”

		és a „V” hangra! Viszont más nyelvekben szintén „kemény K”-nak ejtik! Kevesebb rovással – idő és rovás megtakarítással – szerintem így is „ ” kifejező!
DZS		Zseniális ligatúra! Stílusra, formára magában hordozza írásunk lényegét. Viszont, mint azt már feljebb említettem, valószínű, hogy erre a hangra, őseink a „ ” jelet használták.
DZ		Szintén nagyon ötletes ligatúra, viszont ha már a „DZS”-nél nem használjuk „ ” betűt, akkor itt használhatnánk. (A magyar írás történetében többször is előfordult, hogy hasonló hangértékű betűket felcseréltek. Itt sem okozhatna gondot és „megmenthetnénk a feledéstől” egy ősi jelünket!)

Az ún. „bogárjeleink”

Ezeket a jeleinket Telegdi János *Capita dictum*-oknak (mondatok fejei) nevezte. Ezek a jelek alakjukról kapták a nevüket – valamikor réges-régen – és ősi betűösszevonásokat (ligatúrákat) jelölnek. Varga Csaba fel is hívja a figyelmet – az „*IDŐ és ABC*” c. könyvében – a hieroglif jelekkel való nagymértékű hasonlóságra. Egyiptomban a „skarabeus” jele „HPR” esetleg „CPR” hangértékkel szerepel, míg a mi egyik „bogárjelünk” „TPR” hangértékű. Több mint elgondolkodtató!

Lássuk hát a „bogárjeleket”:

– Marsiglinél „aMB” hangértékkel szerepel.

– Az előbb említett „TPRu” hangértékű jel. Telegdi János *Rudimenta*-jában található meg.

– A *Konstantinápolyi felirat*-ban előforduló betűnk, „iMB” hangértéket képvisel.

– A *Nikolsburgi ABC*-ben fordul elő ez a „bogárjel”, „eMP” hangértékkel, de ha figyelembe vesszük az idegenajkú másoló félrehallását és a betű formáját, valószínűleg megegyezik a konstantinápolyi „iMB” jelünkkel. Kájoni János a *Telegdi-átirat*-ban „oMB” hangértékkel jelöli (holott a *Rudimenta* írásmutatványai között nem is szerepel!).

– Ez a jel a *Rudimenta*-ban „aMB” hangértékkel van feltüntetve, de írásmutatványban nem szerepel.

– Kájoni János a *Telegdi-átirat*-ban szerepelteti „PTHRu” hangértékkel, pedig a *Rudimenta*-ban nem is található meg!

– Csak a *Nikolsburgi ABC*-ben található „US” hangértékkel. Igazság szerint „ÖS” az értelme – ebből is látszik, hogy idegen nyelvű volt a másoló!

– A „bogárjelek”-hez sorolható még ez a jel, ami a *Nikolsburgi ABC* szerint „TPRuS” hangértékkel bír. Ha elfogadjuk, hogy a (SZeNT) jel háromszorozásával jött létre – és a háromszorozás a felsőfok jele, lásd a „*Jelek, szimbólumok, szimbolika*” c. fejezetben –, akkor a jel olvasata: LEGSZENTEBB CIPRUS.

Nem járunk messze a valóságtól, ha azt állítjuk, hogy az , „aMB”, „iMB” és „eMP” jelek tulajdonképpen csak egymás változatai és kiejtésük csak attól függ, hogy a másoló

milyen szövegkörnyezetben, milyen összefüggésben látta azt. Alapvetően egy „MB” jel, ami független a hangrendtől.

A 𐌹 „TPRu” és a 𐌹 „PTHRu” pedig csak egyszerű másolási hiba – szerintem – hiszen ugyanannak a szövegnek két példányáról van szó (esetleg a kézi sokszorosítás/terjesztés miatti torzulásról).

Ismertebb ligatúráink

A „ligatúra” összerovást/összevonást jelent. Lényege, hogy minél kevesebb rovással írjunk le betűkapcsolatokat, szótagokat vagy egész szavakat. (Ezzel a „Teljes ligatúrák” c. alfejezetben foglalkozom.) Kezdjük mindjárt a „legismertebbekkel”:

BO		Marsiglinél a legtöbbet használt ligatúra, amit következetesen használ mind a hat „BOldoGasSZoNY” (𐌲𐌹𐌳𐌰 – febr. 2., márc. 25., ápr. 22.(?), júl. 2., aug. 5., aug. 15.) vm. a „BORTALAN” név (𐌲𐌴𐌹𐌳𐌰 – aug. 24.) és az „ABOIdoGsáGoT” szó (𐌹𐌲𐌰 – 4. old. 23. szó) leírásánál.
LA		A második legtöbbet használt ligatúra Marsiglinél – hétszer fordul elő. Szerintem nyugodtan kijelenthetjük, hogy ez is egy állandósult jelösszevonás, ugyanúgy, mint „𐌰” (SA) és „𐌰” (GA) testvérei.
NT		A Marsigli-féle rovásbot használja először az n+t illetően forma összevonását, de más forrásban találkozhatunk ilyen (𐌰) változattal is: pl. Székelyderzs.
INT		Ebben a ligatúrában az „𐌰” (I) hangot a fölül túllógó szár jelöli, mint ahogy Marsigli „𐌰/𐌰” (FIReNC – máj. 26.) szóban az „𐌰”-ben (FI) alul túllógó vonás jelöli az „𐌰”-t (I). Minden más változat, amit „NT” hangértékkel jelöltek logikailag „INT”-nek felel meg vagy „SZeNT”-nek! 𐌰 + 𐌰 (lásd az előző és a 130. oldal) Lássuk tehát a felsorolást: <i>Nikolsburgi ABC, Rudimenta</i> (𐌰), Kájoni-féle <i>Telegdi-átirat</i> (𐌰).
NC		Marsiglinél található meg ez az n+c összevonás – egyszerű, lényegre törő. Megtalálható még a Rudimenta 2. oldalán az írásgyakorlatban („𐌰/𐌰” FERENC)
INC		Szintén Marsiglinél található meg ez a ligatúra is. Az 𐌰 (I) betű abból látszik – közli Forrai –, hogy a jobb oldali metszés vízszintes! (𐌰 FERINC – okt. 4.)
NAP		Kájoni Jánosnál láttam ezt a zseniális ligatúrát. A felnagyított 𐌰 (N) szárába, erős bekanyarítással „beépíti” az a (A) jelét, majd a szár három átmetszésével jelöli a 𐌰- t (P).
NK		Elmés megoldás és jól használható. Az 𐌰- be (N) rója bele a magas hangrendű 𐌰- t (eK). Megtalálható: Dési Ferenc, Kájoni-féle <i>Telegdi-átirat</i> , Rudimenta, Marsigli („𐌰” SZeNtKeReSZT – jan. 6., máj 3., szept. 10. és 14. vm. a 4. oldal 20. és 25. szavában).
CK		Igen szellemes ez a Marsiglinél (BeReCK 𐌰 – nov. 13.) előforduló ligatúra. A 𐌰 (C) szárába rója bele a magas hangrendű 𐌰- et (eK). Sze- repelel a „Nikolsburgi ABC”-ben is, de azt majd külön tárgyalom.

ON		Az enlakai templomfelirat „ <u>DI</u> AKON” (𐌆𐌋𐌹𐌸𐌹) szavában, illetve Marsiglinél („𐌆𐌋𐌹𐌸𐌹” ÁGoST ON – aug. 28. és „𐌆𐌋𐌹𐌸𐌹” SIMON – okt. 28.) szerepel. Fölről halad lefelé, az 𐌆-ből (O) alakítja ki az 𐌆-t (N).
NO		Marsiglinél fordul elő ez a ligatúra is. Az 𐌆-ből (N) alakítja ki az 𐌆-t (O), következésképpen betartva a föntről-lefelé szabályt.
AN		Marsiglinél található meg több helyen is ez a ligatúra. Az 𐌹 (A) szárát elgörbítve jelzi a „beépített” 𐌆 (N) betűt. Az egyik szövegnél („𐌹𐌋𐌹” BIRNAL – máj. 20.) Forrai Sándor meg is jegyzi a hibás „NA” hangértéket.
NA		– () Szintén Marsiglinél fordul elő, az n+a összevonásával keletkezett ligatúra. Azt, hogy az n (N) a kezdőhang – a föntről-lefelé szabály használatával – úgy jelöli, hogy az 𐌹-t (A) középre rója! („𐌹𐌋𐌹” ILo-NA – máj. 22.)
ND		Sok helyen szerepel így (Csikszentmárton, Konstantinápolyi felirat, Rudimenta, Telegdi-átirat, Dési Ferenc), de szerintem téves hangértékkel. Miért is írom ezt? Marsiglinél a bot harmadik oldalának 11. szavában (𐌹𐌋𐌹𐌸𐌹 – MIKODEMuS) található egy „OD” (𐌆) ligatúra. Látható, hogy az 𐌆-ből (O) indul és beleírja a 𐌹 (D) jelét – ezért nem rója át – egyértelművé téve a sorrendet! Ha a 𐌹 (D) vízszintes szára átmetszené az 𐌆-t (O) => 𐌆, akkor „DO” a hangértéke, mert a 𐌹-ből (D) indult és a betű szárának meghajlításával „építi” bele az 𐌆-t (O). (Lásd „𐌆𐌹/X” BREDA – február 1. és „𐌹𐌋𐌹/𐌆” DURuTYtyA – február 6.). Tehát a keresztülrovas a 𐌹 (D) elsőbbségét jelöli, így a ligatúra „DN” hangértékű! De! Máshol is kiálltam a hagyomány mellett, úgy-hogy nyugodtan használjuk ezt a szépséget „ND” hangértékkel!
ST		Igen sok helyen található, népszerű ligatúra. Legtöbbször csak rövidítés, de többször is előfordul az István név szóképeként. (Lásd még Marsigli, „𐌹” eSTván – aug. 3., „𐌆𐌋𐌹𐌸𐌹” ÁGoST ON – aug. 28., Csikszentmárton, „𐌹𐌋𐌹-𐌹𐌸𐌹” MÁTYÁ SMeSTeR, stb.) Testvérei az „𐌹” (LT) és a „𐌹” (GT) is közkedvelt.

Egyéb jól használható ligatúrák

BT		Ötletes ligatúra, cég megnevezéseknél jól jöhet (lásd még Marsigli, „𐌆𐌹/” eRZSEeBeT – nov. 19. bár ott – mint látszik – „BET” a hangértéke).
GT		Szintén sűrűn használt rövidítés, jól használható „Gazdasági Társaságok” jelölésére.
LT		Népszerű ligatúra, jól használható a „Levelező Tagozat” vagy a „levéltár” rövidítésére is. (Lásd Csikszentmárton, „𐌹𐌋𐌹𐌸𐌹” CSINÁLTÁK 2x, Rudimenta, „𐌹𐌋𐌹𐌸𐌹” PARANCsOLT – negyedik lap teteje)
ZRT		Jól használható ligatúra gazdaságunk nagyméretű cégeinek megnevezésében.

NYRT	YD	Az előbbi párja. Szintén jól jöhet a gazdasági életben.
DR	Ƨ	A Dr. vagyis a „doctor” formula kifejezésére.
SK	⚡	Szintén ötletes és jól használható ligatúra. Az Λ (S) bal szárába rója bele a magas hangrendű ◊ -et (eK). Okiratokon az aláírás „s.k.” [saját kezűleg] rövidítésénél tökéletesen alkalmazható! (Lásd még Marsigli, „ ⚡/⚡ ” PIRISKA – jan. 18.)
SM	—	– () Például, jogosítványokban a „segédmotor” megjelölésére, de a „segédmunkás” rövidítésére is kiválóan alkalmas ligatúra. (lásd még csíkszentmártoni felirat, „ ⚡-⚡ ” MÁTYÁ SMeSTeR)
HP	⚡	Ezt a ligatúrát kifejezetten a barátaim unszolására tettem be. Jól használható a „házi pálinka”, egyes cégek-márkák és még sok minden „fontos” kifejezés rövidítésére. Igen, arra is! ☺

A „Nikolsburgi ABC”

Szeretnék pár szót szólni – így a részletes ABC után – a Mikulovoban (jelenleg Csehország, régebben Miklósvár) talált emlékről.

Nürnbergben, 1483-ban kiadtak egy ősnyomtatványt, Bartholomaeus Anglicus *De proprietatibus rerum* c. művét, aminek a hátsó pergamen-védőlevelének versóján található a kézzel írt jegyzet.

A bejegyzést egy Philip de Pencicz nevű ifjú morva nemes tette, aki a magyar királyi udvarral is szoros kapcsolatot tartott. Az ősnyomtatvány ezidőtájt az ő tulajdonában volt, tanúság erre a könyvben található többi jegyzet is. A bejegyzést minden bizonnyal Budán vagy Visegrádon, a királyi udvarban tette 1490–1526 között.

Ez a „plusz” oldal tartalmazza a székely (siculorum), alatta pedig a zsidó (judeorum) ABC-t. A rovás ABC fölött a következő szöveg található:

Littere Siculorum quas sculpunt vel cidunt in lignis
A székeleyek betűi, melyeket fára véstek vagy róttak

A könyv Philip de Penczicz halála után Ferdinand Hoffman von Grönpüchel gyűjteményébe került, mígnem a XVII. század végén – 1669-ben vagy 1688-ban – családja utolsó női sarjai a gyámjuknak, Dietrichstein hercegnek ajándékozták. Így került a Dietrichstein hercegek könyvtárába, ahol századokon át háborítatlanul pihent.

1933. november 21–22-én, Luzernben kalapács alá került az egész gyűjtemény, amikor is Ranschburg György értesítette a „leletről” Jakubovich Emilt, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának akkori igazgatóját. Mivel a szűkös anyagiak miatt nem volt lehetőség az egész könyv megvásárlására, meg kellett győzni az árverezőket a dokumentum fontosságáról, hogy a – magyarság számára nagy jelentőséggel bíró – lapot külön lehessen megvenni.

Miután Ranschburgnak ez sikerült – ő bonyolította a tárgyalásokat – és az árverezők leválasztották a lapot az ősnymtatványról, a Magyar Nemzeti Múzeumnak lehetősége nyílt megvásárolni e páratlan nyelvemléket. Jelenleg az Országos Széchényi Könyvtárban található.

Először is: az egész irományon végig érezni a bizonytalanságot, ahogy az idegenajkú másoló, próbálja latin betűkkel leírni a számára idegen magyar hangokat.

Másodszor: a betűk formáján látszik, hogy nagy valószínűséggel mindezt emlékezetből tette!

Harmadszor: tudományos tény, hogy a magyar nyelv több mint 10.000 éves (sőt!). For amit a szó jelöl. Ha tehát ilyen a nyelvünk, akkor az írásunk is ilyen kell, hogy legyen! Ennek szellemében a betűink alakja, kialakítása is logikus és tökéletes.

Az ABC **46 jelet** tartalmaz: **32 betűt**, **3 „bogarjelet”**¹⁸ és **11 ligatúrát**. Ebből a 11 ligatúra:

↕-NC, ↗-CK, ↗-NCS, ✕-ND, ↗-NGY, ✕-eTY,
✕-UNK, ↗-NYT, ↗-aNT, ✕-ZT, ✕-ST.

Az utolsó kettővel nincs is semmi bajom, na de a többivel – annál több! Vegyük őket szépen sorjában:

NC	↕	Mint láthattuk, erre a betűkapcsolatra már van ligatúránk (☐). Egyébként is ez a ligatúra, inkább „CC” mint „NC”, ugyanis én nem látom benne sehol az ↗ -t (N)! (Sehol máshol nem szerepel.)
CK	↗	Marsigliánál egy nagyon jó „CK” ligatúra található (☐), de ebben nem látom a „K”-t. Ami a ↗ (C) mellé van róva az egy ↗ (Ö)! (Lásd 198. és 205-6. old. Esetleg ↗ „aK” szeretne lenni?)
NCS	↗	Ez igazából „NYCS”. Az „NCS” az így néz ki „↗” vagy így „✕”! (Ne felejtsük el, hogy a ligatúrázhatóság érdekében a betűk a függőleges tengelyük körül elfordulhatnak. Ismerünk rá példákat!)
ND	☐	Ez szintén helytelen hangérték, ugyanis ez „BD”. Az „ND” az így néz ki „ ”! (Lásd pl. Fischer K. A. im. 55. oldal) III. ebben a formában „☐” (Csikszentmárton, Konstantinápoly, Rudimenta, Telegdi-átirat, Dési).

¹⁸ Vö. Záhonyi András i. m.

NGY	Đ	Ez sem „NGY”, hanem „NYGY”. Az „NGY” az a következő képpen néz ki: „𐌵”!
eTY	Ų	A magas hangrendű „TY” egyik változata. Ebben a formában csak itt található, viszont máshol 90°-kal elforgatva (X) „aTY” hangértékkel szerepel.
UNK	⌘	Ennek a ligatúrának „OBO” a hangértéke! Mégis a Pécsett talált emlékkő igazolja, hogy „UNK” hangértékkel rendelkezik. És egyszer csak belém hasított: hiszen ez a világkerék (𐌹), csak belekapaszkodik a jelenbe (X), mintegy „rögzítve a pillanatot”! Magyarán a létige jelen idejének többesszám első személye: vagyUNK. Ha még azt is hozzávesszük, hogy két „aK”-ból áll $\wedge + \vee = \text{X}$, aminek a jelentése aK-aszt, Ka-pocs, akkor azt hiszem, jó úton járunk. Félig képi jellege is azt mutatja, hogy igen ősi jelről van szó.
NYT	𐌶	Ennek a ligatúrának „NYI” a hangértéke! Az „NYT” így néz ki „𐌶”!
aNT	□	Mint már írtam, ennek a ligatúrának „INT” a hangértéke vagy „SZeNT”! Tehát mindenképpen magas hangrendű, nem pedig mély
ZT	𐌵	Szép ligatúra. Megtalálható Fischer Károly Antal 1889-es feliratában is. (lásd M80. oldal)
ST	□	Mint azt az „Ismertebb ligatúránk” c. részben leírtam, „igen sok helyen található, népszerű ligatúra. Legtöbbször csak rövidítés, de többször is előfordul az István név szóképeként.”

Negyedszer: nem tudom, miért nem „Nürnbergi emlék” néven ismerjük – hiszen ott készült, csak később került Nikolsburgba. (De ez csak részletkérdés!)

5. A számok

Európai (Nyugati Arab)	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Arab-Indiai	•	١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨	٩
Perzsa és Urdu	•	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
Devanagari (Hindi)	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९
Tamil		௧	௨	௩	௪	௫	௬	௭	௮	௯

A nyelvhez hozzátartozik az írás, és aki ír, az számol is. (Lásd VIII. Axiómát.) Számírásunk is következetesen tartja azt a szigorú logikát, amit az írásunk is követ.

Bevezetésül bemutatom az ún. „klasszikus” számsorok összehasonlítását:

I	II	III	IIII	V	X	L	C	D	M	római-görög
				∇	×	∇	⊗		8	etruszk
				∇	×	∇	✱		✱	ősmagyar
.	:	::	:::	—	=					ősi székely
				∇	×	∇	✱		✱	Arvisura
1	2	3	4	5	10	50	100	500	1000	

Amint látható elég hasonlóak e számsorok – nem véletlen! A rómaiak számírásában, már görög befolyás az L, C, D és M, ami a számok betűvel írt nevének kezdőbetűje (pl. centum, mille).

Szintén később alakult ki a számok egyszerűsítése: IV, IX, XL, XC, stb.

Az ősi székely írásmódot azért mutatom be, mert egy nagyon ősi számírás továbbélése, amit a bányákban még az 1900-as évek elején is használtak!

Ennek a számírásnak is a következetesség az alapja. Ezt is jobbról-balra olvassuk, akárcsak az írásunkat. Lássuk:

		két szám, erdélyi sóbányákból			
1000	100	10	1000	100	10
15	2	7	12	1	6

Felosztása egyszerű és logikus! Az értékeket csak egymás mellé írjuk és már meg is kaptuk a számot! Természetesen jobbról-balra haladva írjuk a számokat, így a helyiértéküket is pontosan megkapjuk.

							
0	1	2	3	4	5	6	10
							
11	12	13	14	15	16	100	

Mint láthatjuk, könnyű használni. Logikája sem túl bonyolult és bármekkora szám leírható vele. Ebből alakulhatott ki az „abakusz”, illetve a „szoroban” számológép.

Hogy néznek ki, hogyan működnek, röviden bemutatom, a következő oldalakon.

Abacus-tábla

Amint láthatjuk, nem egy bonyolult szerkezet. A vízszintes rudak a helyiértéket, a rajta levő csúszkák (golyók) a számokat jelölik. A tíz csúszka általában ötösével más színűre van festve, megkönnyítve ezzel a műveletek végeredményeinek első pillantásra való leolvasását.

Szuan-pan tábla

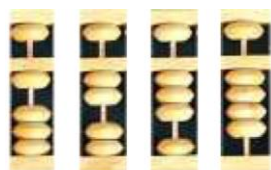
Soroban-tábla

A „soroban” a távol-keleti változat, pontosabban a japán (a kínainak „szuan-pan” a neve). Itt is helyiértékes számolás történik, csak egy kicsit másképp, megmutatom:

Ez is tízes számrendszer, csak öt koronggal! A keresztfa fölötti korong állása mutatja, hogy van-e ötös vagy nincs. Felső állásban tehát 0-át jelöl. Az alsó négy korongnál pedig a keresztfához tolt korongok száma a mérvadó. Tehát ebben az esetben 0.

Vagyis: $0 + 0 = 0$

1 2 3 4

Az első négy szám esetében az „5”-ös fölül (nullán) marad és az alsó részben, a keresztfához tolt korongok száma a lényeg.

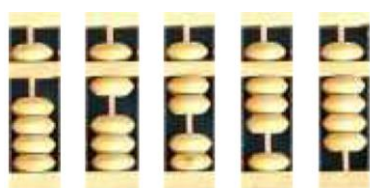
Vagyis:

$$0 + 1 = 1$$

$$0 + 2 = 2$$

$$0 + 3 = 3$$

$$0 + 4 = 4$$

5 6 7 8 9

Itt már az „5”-ös alul, a keresztfánál van, tehát számolni kell.

Vagyis:

$$5 + 0 = 5$$

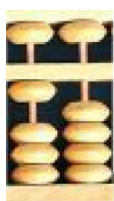
$$5 + 1 = 6$$

$$5 + 2 = 7$$

$$5 + 3 = 8$$

$$5 + 4 = 9$$

És

10

eljutottunk a 10-ig!

Ugye, hogy nem is bonyolult?

Csak az érdekesség – no meg a székely számokhoz való hasonlóság – kedvéért mutatom be a maják számait. Ők húszas számrendszert használtak és fölülről-lefelé írták a számokat.

0	1	2	3	4
5	6	7	8	9
10	11	12	13	14
15	16	17	18	19

A maja számrendszer

Nézzük meg, hogyan is működött ez:

$$\begin{array}{r}
 \begin{array}{c} \text{•••} \\ \hline \end{array} 8 \cdot 20 \cdot 18 = 2880 \\
 \begin{array}{c} \text{••} \\ \hline \end{array} + 2 \cdot 20 = 40 \\
 \begin{array}{c} \text{•••} \\ \hline \end{array} + 0 = 0 \\
 \hline
 2920
 \end{array}$$

És még három szám, de most már külföldről, Franciaországból, az erdélyi jelekkel írva.

30.000 éves számjel Pont d'Arc barlangjában és két 17.000 éves számjel Lascaux-ból
Amint láthatjuk, máshol is felbukkan ez a jelrendszer, ebből is látszik ősisége.

Az erdélyi bányászok pont-pont-vesszőcske számrendszerének logikája, gondolom, már érthető. Lássuk tehát a rovás-számokat!

A következetesség itt is jól látható. Írásuk szabályaival, a „Példák, szabályok” c. fejezet 14. pontjában foglalkozom, most nézzük meg a formai világát. Kezdjük először egy régi dátummal, ami a Csepregiek Tanító tábláján maradt fenn:

: V || O V * V :

5525. év

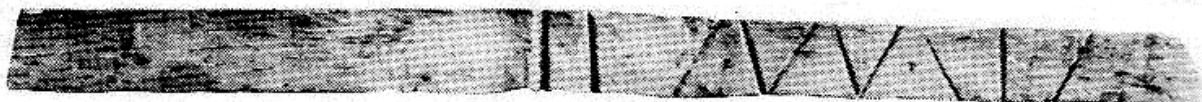
Ez a dátum – 5525. – Kr. u. 1575-öt takarja. Jól látható rajta a számok képzési módja: $5 \times 1000 + 5 \times 100 + 25 = 5525$. A „O” (100) formája kissé meglepő – megegyezik az egyik „LY” alakjával. A tízeseknél sem a „XX”-t használja, hanem csak egyszerűen jelöli a helyiértékek számát: „||”. Mindezek ellenére közérthető és logikus. És most következzenek az igazi „klasszikus” számsor:

I II III IIII V X V X V * magyar

I II III IIII V X V X * Arvisura

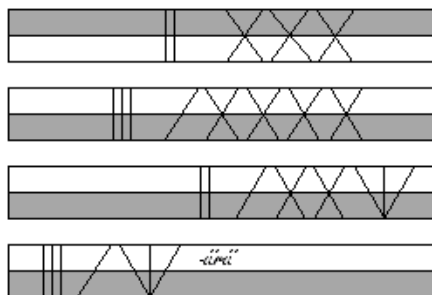
1 2 3 4 5 10 50 100 500 1000

Ez a fajta számrendszer is fennmaradt egészen a XX. sz. elejéig. Legfőbb használói a juhászok és egyéb állattartással foglalkozók voltak. Erről is maradt fent jó néhány emlékünks, egyet be is mutatok:

Tófenék József Kiskunhalas (Bács-Kiskun megye) környéki juhász által készített nyilván-
tartó-bot (1880 körül). A felsőn (II) 30 tokjuh (toklyó), a másodikon (III) 45 nőtényt, a harma-
dikon – ami az első szemben levő oldala – (II) 75 öreg, a negyediken – ami a második bot
szemben levő oldala – (III) 55 ürüt tartottak nyilván – amit rá is írtak.

Amennyiben nem sikerült kisilabizálni a számokat, a következőkben segíték egy kicsit. A gyorsabb rovás érdekében az V-nek (5), csak a jobb oldali ferde szárát (/) rótták. (Evidencia elve!) Mivel nyilvántartásra használták, az elkészült „leltárt” hosszában kettéhasították és csak a bot egyik fele volt a pásztornál, a másik fele a gazdánál, a számadó juhásznál, a korcsmárosnál vagy a szatócsnál maradt, majd az elszámolásnál összeillesztették a két felet, hogy a csalást elkerüljék. Egy kis rutinnal bárki – a bot másik fele nélkül is – el tudja olvasni. Íme, a kiegészített botok (szürkével jelöltem a kiegészített részeket):

Ugye, hogy nem is olyan bonyolult! Tehát így használták a számbotokat. Az alábbi képen is ilyen rováspálcák láthatók. (Kéki Béla: *Az írás története* c. könyve 13. old.)

Azt, hogy milyen régi ez a módszer, bizonyítják a mai napig élő szólások:

– „*Sok van a rovásán!*” – sok a tartozása, adóssága a korcsmáros, a boltos vagy épp a törvény felé!

– „*Rovásod van!*” – adósságod van! Az előző mondás figyelmeztető jellegű megfelelője.

– „*Rovásra hazudik*” – felelőtlenül hazudozik (hiszen az állítása ellentéte rögzítve van).

– „*Botra beszél*” – A gonoszkodó, kötekedő, szurkálódó egyénre mondják ezt.

– „*Elvesztette a rovást*” – mondták, ha a terhes asszony rosszul számolta ki a szülés idejét, illetve ha valaki eltévesztette valaminek az időpontját.

– „*Lerótt a tartozását*” – ez az előbb említett adósságok kiegyenlítéséről szól, adott esetben utalhat a számbotok újrahasznosítására is.

– „*Lerótták a rovást!*” – veréssel megtoroltak valamit.

– „*Lefaragott a hátrányából*” – ez megint csak a rovás által nyilvántartott számokról szól.

– „*Dögrováson van*” – ami arra utal, hogy a pásztorok külön boton tartották nyilván az elhullott állatokat.

– „*Mutogatja a rovást, pedig nem tartozom neki!*” – úgy nevet, hogy kilátszik az egész fogsora, teli szájjal nevet.

– „*Nem iszom én senki rovására*” – nem csinállok másnak adósságot.

És még két szólás, ami a rovás egyszerűsített változatáról szól – régen a csárdatulajdonos krétával jegyezte egyes vendégek fogyasztását, általában az asztal fölött levő keresztgerendán. És a kapatos vendéget egyes – nem éppen becsületes – emberek szívesen átverték egy-két többlett vonással. Innen ered a „*Hiba van a kréta körül!*” szólás és – ha felfedezték a turpisságot, akkor – a hozzá tartozó fenyegetés is elhangzott: „*Ez volt az utolsó húzásod!*”.

Ugye ismerősek! De most már tudjátok az eredetüket is.

Most pedig haladjunk tovább eme kis kitérő után.

A székely–magyar számsort a Magyar Rovásírók Közössége kiegészítette az „500” (V) jelel. Tökéletes! Nagyon szépen követi a hagyományt és írásunk logikáját.

Magam részéről – hogy még jobban megkönnyítsem a számrovást – még négy jelet iktatnék be. „Kölcsön vettem” az Arvisura -s jelét (10.000), egy kicsit alakítottam rajta és továbbfejlesztettem.

5000

10.000
(tyumen,
tömény)

100.000

1M
(sereg)

Kezdjük a legelején! Magukat a számokat már a fejezet elején bemutattam, úgyhogy most nem is foglalkoznék velük, nézzük a képzésüket:

 => V (5) Magyar Adorján szerint

(Valószínűleg ezért van az, hogy néha csak a jobb oldali szarat jelölik, mint azt már említettem. Evidencia elve!)

$$V(5) \Rightarrow V+V \Rightarrow \begin{smallmatrix} V \\ \wedge \end{smallmatrix} \Rightarrow X(10) \quad \text{esetleg } \begin{smallmatrix} \text{III} \\ \text{III} \end{smallmatrix}$$

$$I(1) \quad V(5) \quad \Psi(50)$$

az $V(5)$ léptetve $I(1)$ helyértékkel. (Forrai Sándor szerint a „I” 10x szorzó.

$$I(1) \quad X(10) \quad \text{X}(100)$$

a $X(10)$ léptetve $I(1)$ helyértékkel, de másképpen is ugyanezt az eredményt kapjuk:

$$\Psi(50) \Rightarrow \Psi+\Psi \Rightarrow \begin{smallmatrix} \Psi \\ \wedge \end{smallmatrix} \Rightarrow \text{X}(100)$$

$$I(1) \quad \Psi(50) \quad \underline{\Psi}(500)$$

az $\Psi(50)$ léptetve $I(1)$ helyértékkel.

$$I(1) \quad \text{X}(100) \quad \text{X}(1000)$$

a $\text{X}(100)$ léptetve $I(1)$ helyértékkel, de itt is megkaphatom másképp is ugyanezt az eredményt:

$$\underline{\Psi}(500) \Rightarrow \underline{\Psi}+\underline{\Psi} \Rightarrow \begin{smallmatrix} \underline{\Psi} \\ \wedge \end{smallmatrix} \Rightarrow \text{X}(1000)$$

Mint azt az előző oldalon írtam, tökéletes! Szépen követi az „5-ös osztály” jeleinek logikáját.

JavaSoft jelek

$\text{XX}(5000)$ két V -ös (5) egymásba fordításával jeleztem azt, hogy az „ötös” sorozat (5, 50, 500, 5000) itt le is záródott. Emlékeztem erre a jelre és rövid keresés után, Révai Miklós gróf 1803-ban feljegyzett táblázatában meg is találtam, „P” hangértékkel. Tehát nem kell új jelet bevezetni csak más értéket hozzáadni. (Itt hívom fel a figyelmet az „I” (SZ) és az „1”, a „X” (B) és a „10”, valamint „X” (aTY) és a „100” analógiájára.)

Az $\text{X}(1000)$ vonalainak vége egy négyzet négy sarkát és oldalainak középpontját jelöli ki – $\boxtimes$. A tárkányok ennek a négyzetnek a hegyére állított változatában ($\diamond$) folytatták a számok rovását – az Arvisura szerint.

$\boxtimes(10.000)$ ebben a jelben „tetten érhető” a $X(10)$ jele – nem véletlenül, hiszen az eddigi logikát követve ez a jel 10×1000 . Viszont, itt is megkaphatom másképpen is ugyanezt az eredményt, mint ahogy eddig is:

$$\boxtimes(10.000) \Rightarrow \text{XX} + \text{XX} \Rightarrow \begin{smallmatrix} \text{XX} \\ \wedge \end{smallmatrix} \Rightarrow \boxtimes(10.000)$$

Ez is azt mutatja, hogy sikerült ráhibáznom az $\text{XX}(5000)$ logikusnak tűnő jelére.

(100.000) ebben a jelben folytatódik a számok képzése és jól látható a **X** (100) jele.

(1.000.000) ebben a jelben érjük el az 1000x1000-t, vagyis az 1 milliót. Jól látható itt is az **X** (1000) jele.

Felvetődik még a „nulla” problémája!

Sokan kérdezhetnék, hogy milyen „probléma”, hiszen számaink (**X**, **X**, **X**, stb.) magukban foglalják azt. Igazat adok nekik! DE!!!

Addig nincs is semmi gond, amíg egész számokkal dolgozunk, viszont amikor tizedes törtre „váltunk”, akkor már hiányzik a nulla. Próbálja meg valaki a jelenlegi jelekkel leírni ezt a számot:

0,123

Mivel a nulla hasonlít az **O**-hoz (O), használhatnánk azt is úgy, mint nulla.

IIIXXX,O

Programozóként, az informatikában használt nullát (**Ø**) tudnám ajánlani, jól illik jeleink sorába – és csak egy kicsit hasonlít az egyik „LY”-hez.

IIIXXX,Ø

Mégis úgy gondolom, hogy a következő jel lesz a tökéletes: „**ǀ**”.

A nulla nem a nincset, a semmit jelöli, hanem a kezdetet és – egyes matematikai, illetve filozófiai rendszerek szerint – a véget is. Az „**ǀ**” (US) jelentése: ős => tehát kezdet, kiinduló(pont). „Isten” szavunk őrzi, „is-ten”, „ős-ten”, az „Ősi Isten”, az „Öregisten”, a „Teremtő” értelemben. Magában a „teremtő” szóban benne van a kezdet, a kiindulás, ahonnan/amiből a teremtés kezdődik. Tehát legyen ő a kezdet, a nulla.

IIIXXX,ǀ

Az ajánlott jeleket kipróbáltam boton is – jól róhatók, jól olvashatóak.

Tehát az általam javasolt számsor:

Ø	I	II	III	IIII	V	X	ǂ	X	ǂ	X	ǂ	X	ǂ	X	ǂ
0	1	2	3	4	5	10	50	100	500	1000	5000	10000	100000	1M	

Úgy gondolom ezzel el is értük azt a határt, ami szükséges ahhoz, hogy a magyar nyelvben szereplő számokat le tudjuk jegyezni. Szóba jöhetnének még a „milliárdok”, de azokat csak ritkán – pl. államháztartási mennyiségekben – használjuk. Itt sem igazán jellemző a teljes szám kiírása, hanem bevett szokásként a következőképpen jelölik:

12,345 Mrd forint

□/00 18 VXXXXXXX,IX

De amint az látható, ezt az akadályt is hibátlanul vette ősi írásunk!

Ha már van kezdet, úgy illik, hogy legyen vég is – illetve végtelen. Jelenleg a végtelent így ∞ jelölik. Egy icipici módosítással lehetne így $\diamond$ jelölni. A hinduk a halál utáni életet szimbolizálták az „Ansa”-val. Szerintem nem túl nagy a különbség, mégis, ez a jel jobban illik ősi írásunkba és mély jelentéstartalma sem elhanyagolható.

Műveletek számokkal

A matematikai műveleteknél mindig jobbról-balra haladunk. Miért is? Azért, mert a matematikai műveletek mindig az írás irányával szemben történnek. Mivel ősi írásunk – és ezzel együtt számírásunk is – jobbról-balra halad... Azt hiszem, nem kell tovább magyaráznom!

Összeadás

Az összeadás a legegyszerűbb kommutatív művelet. Az egymás alá írt számokat helyiérték szerint összeadjuk.

$$\begin{array}{r}
 1222 \\
 +2415 \\
 \hline
 3637
 \end{array}
 \quad
 \begin{array}{r}
 \text{II} \quad \text{XX} \quad \text{XII} \quad * \\
 \text{V} \quad \text{X} \quad \text{XIII} \quad ** + \\
 \hline
 \text{IV} \quad \text{XXX} \quad \text{XIV} \quad ***
 \end{array}
 \quad
 \begin{array}{r}
 \text{II} \downarrow \text{XX} \downarrow \text{XII} \downarrow * \\
 \text{V} \quad \text{X} \quad \text{XIII} \quad ** + \\
 \hline
 \text{IV} \quad \text{XXX} \quad \text{XIV} \downarrow *** \\
 \text{IV} \quad \text{XXX} \quad \text{XIV} \quad ***
 \end{array}$$

Ez egy egyszerű művelet volt, de remélem a levezetés segítségével (vagy anélkül) mindenki számára érthető volt. Nehezítsünk egy kicsit a feladaton!

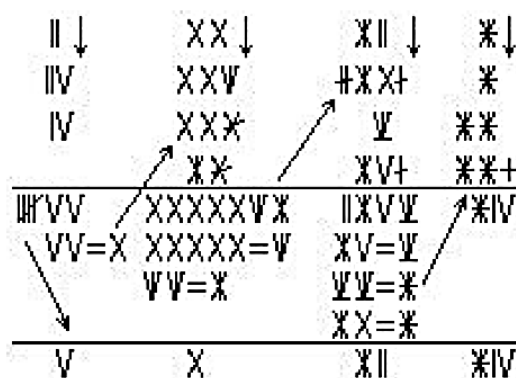
$$\begin{array}{r}
 1222 \\
 +1977 \\
 \hline
 3199
 \end{array}
 \quad
 \begin{array}{r}
 \text{II} \quad \text{XX} \quad \text{XII} \quad * \\
 \text{IV} \quad \text{XXV} \quad \text{XXI} \quad * + \\
 \hline
 \text{XI} \quad \text{XX} \quad \text{X} \quad ***
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 \text{II} \downarrow \text{XX} \downarrow \text{XII} \downarrow * \\
 \text{IV} \quad \text{XXV} \quad \text{XXI} \downarrow * + \\
 \hline
 \text{IIIIV} \downarrow \text{XXXXV} \downarrow \text{XI} \downarrow * \\
 \text{XI} \quad \text{XX} \quad \text{X} \\
 9 \quad 90
 \end{array}$$

Ebben a feladatban már akadt egyszerűsítés, helyiérték váltás is, de még ez sem olyan túl bonyolult – ugye!

Akkor – ahogy mondani szokás – „tegyünk rá még egy lapáttal”!

$$\begin{array}{r}
 1222 \\
 1977 \\
 1526 \\
 +1490 \\
 \hline
 6215
 \end{array}$$

Remélem mindenki számára érthető volt ez a pár művelet, hiszen ugyanezt tanultátok az általános iskolában is – csak más jelekkel. Kis gyakorlással gyorsabban használható, mint az arab számokkal megtanult összeadás. És most, hogy már jól tudunk összeadni, nézzük meg, hogyan működik a kivonás.

Kivonás

A következő nagyon egyszerű művelet a kivonás. Gyakorlatilag itt sem történik máshogy, mint ahogy megszoktuk – helyiérték szerint a számokat kivonjuk egymásból. Több helyen is kiírtam a nullát, de csak az érthetőség kedvéért. Természetesen a mindennapokban nem így használjuk!

$$\begin{array}{r}
 1526 \\
 -1490 \\
 \hline
 36 \\
 3137 \\
 -1526 \\
 \hline
 1611
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 IV \ XX \ \underline{V} \ * \\
 \emptyset \ XX \ XII \ * \\
 \hline
 IV \ XXX \ \emptyset \ \emptyset \\
 II \ VXXX** \\
 IV \ XX \ \underline{V} \ * \ - \\
 \hline
 I \ X \ XIV \ *
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 1526 \\
 -1977 \\
 \hline
 451-
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 IV \ XX \ \underline{V} \ * \\
 II \ VXXVXI \ * \\
 \hline
 I \ \underline{V} \ XIII \ \emptyset -
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 2746 \\
 1317 \\
 -178 \\
 \hline
 1251
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 IV \ XXXXXV** \\
 II \ V \ XXX \ * \\
 III \ V \ XXV \ X \ - \\
 \hline
 I \ \underline{V} \ XX \ *
 \end{array}$$

Az utolsó kettős kivonást ismételjük meg a könnyebb érthetőség kedvéért. Tehát arról van szó, hogy a 2746-ból először kivonjuk az 1317-et, utána pedig a 178-at. Ezt kétféleképpen végezhetjük el:

1.) Összeadjuk a két kivonandó számot (1317 és 178) majd utána az összegüket vonjuk ki az alpból (2746).

2.) Először kivonjuk az 1317-et, majd a kapott eredményből kivonjuk a 178-at is.

Nos – hogy ne legyen kavarodás – a tiszta kivonásnál, a második változatnál maradok.

2746	IVXXXXXXV**
1317	IIV XXXX *
- 178	IIIV XXV X -
1251	I V XX *

IV ↓	***XX ↓	*** ↓	*** ↓
IIV	*	*** ↓	*-
XI	XX	V=XXXXX *	*
		***V=XXXXXXXXX *	
XI	**	***XX ↓	*
IIIV	**V	*	-
I	X-V=V	XX	*

vagy

Mostanra már biztosan érthető ez a művelet is. Nos, akkor: „Nincs más hátra, mint előre!” – ahogy mondani szokták. Most, hogy már mind a két alpművelet jól megy, nézzük meg a szorzást.

Szorzás

A szorzás is kommutatív művelet. Tulajdonképpen az összeadás egyik fajtájának az egyszerűsítése, rövidítése. Azt mutatja meg, hogy az adott számot hányszor kell önmagával összeadni.

1222*5	II XX XII **V
6110	Ø X X *IV

1527*13	IIV XX V *III X
1527	IIV II V I
4581	I IIIV V III
19851	I V XIII *XI X

1977*357	IIV XXV XXI *IV V XIII
5931	I III XI V
9885	V IIIV IIIV XI
13839	XI III IIIV III I
705789	XI XXXV XIV XX Ø XIV

Amint látható, a művelet közben minden helyiértéknél csak az alapszámsort használtam. Ez nagyban megkönnyíti az eredmény kiszámolását és az összegzés után, csak egy pillanat műve pontosítani a számértéket. (Ugyan itt is kiírtam a nullát, de megintcsak a könnyebb megértés kedvéért.)

Osztás

Az osztás a szorzás inverz művelete. Azt mutatja meg, hogy hányszor kellett összeadnunk a számot (osztót), hogy megkapjuk az osztandót.

$$\begin{array}{r} 225:15=15 \\ 75 \\ 0 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} VX = V'I = VX:VXXXX \\ VXXV \\ \emptyset \end{array}$$

Amint az számotokra is kiderült, ez egy egyszerű négyzetszám volt. De nézzük a következőt:

$$17475:231=75,649350$$

$$\begin{array}{r} 1305 \quad \emptyset'V'III'XI'VI'IV,VXXV = IXXXXX:VXXVXXXXXIIIV \\ 1500 \quad VXXXX \\ 1140 \quad V \\ 2160 \quad XXXXX \\ 810 \quad XVXXX \\ 1170 \quad XXIII \\ 150 \quad XXVV \\ 1500 \quad V \\ \cdot V \end{array}$$

Itt egy végtelen, ismétlődő tört jött ki végeredményül.

$$\begin{array}{r} 48:75=0,64 \\ 480 \\ 300 \\ 0 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} VIXV,\emptyset = VI'IV.\emptyset = VXXV:III VXXXX \\ XXXVXXXX \\ XXX \\ \emptyset \end{array}$$

Ez egy véges tizedes tört, ami nullával kezdődik.

Hatványozás

A hatványozás szintén egy egyszerűsítés. A hatványkitevő azt mutatja meg, hogy hányszor szoroztuk meg a hatványalapot önmagával. Kezdjünk egy klasszikussal:

$$2^{10} = 2 \times 2 \times 2 \times 2 \times 2 \times 2 \times 2 \times 2 \times 2 \times 2 = 1024$$

$$\begin{array}{r} II*II = II^X \\ III*II \\ IIIV*II \\ IVX*II \\ IXXX*II \\ IIIXV*II \\ IIIVXXX*II \\ IVVXX*II \\ IIXV*II \\ IIIXX* \end{array}$$

$$5^6 = 5 \times 5 \times 5 \times 5 \times 5 \times 5 = 15.625$$

$$\begin{array}{r} V * V = V^IV \\ \underline{VXX} * V \\ \underline{VXXX} * V \\ \underline{VXXX\cancel{X}} * V \\ \underline{VXXX\cancel{X}\cancel{X}} * V \\ \underline{VXXX\cancel{X}\cancel{X}\cancel{X}} * V \\ \underline{VXXX\cancel{X}\cancel{X}\cancel{X}\cancel{X}} \end{array}$$

$$12^3 = 12 \times 12 \times 12 = 1728$$

$$\frac{\frac{II X^* I X}{III XXXX \bar{X}} * I X}{III VXXX * \Psi X}$$

Ugye, hogy nem is olyan bonyolult! És most, hogy már a hatványozás is nagyszerűen megy, nézzük meg két ellentétes műveletét: a gyökvonást és a logaritmust. (A hatványkitevőt azért hagytam meg a jobboldalon, hogy bármekkora szám felírható legyen.)

Gyökvonás

A gyökvonás a hatványozás egyik inverz művelete. Azt mutatja meg, hogy melyik számot kellett annyszor (számláló) szorozni önmagával, hogy az eredményt (gyökalap) megkapjuk.

Mivel a gyökvonást régen is táblázat alapján végezték, ezért csak néhány jellegzetes négyzet- és köbgyök számot mutatok be a felső sorban. A következő sorban pedig olyan n^{th} (n alapú gyök) számokat, amik a fentebbi hatványozás résznél visszaellenőrizhetők.

$$\sqrt[3]{25}=5, \quad \sqrt[3]{1728}=12, \quad \sqrt[3]{8}=2$$

$$V=\overline{VXX}V^{\text{II}}, \quad \text{II}X=\overline{\text{IIIVXX}***\text{V}}^{\text{III}}, \quad \text{II}=\overline{\text{IIIV}}^{\text{III}}$$

$$\begin{array}{ll} \sqrt[10]{1024} = 2, & \sqrt[9]{15.625} = 5 \\ \Pi = \overline{VIXX*} \sqrt{X}, & V = \overline{VXX* \underline{V}XX*} \sqrt[IV]{} \end{array}$$

Nos, ha megvolt az ellenőrzés, akkor folytassuk a logaritmussal.

Logarithmus

A logaritmus a hatványozás másik inverz művelete. Azt mutatja meg, hogy az alapnak hanyadik hatványa a megadott szám.

E műveletnél is ugyanaz a helyzet, mint a gyökvonásnál, úgyhogy a felső sorban csak néhány 10-es alapú logaritmus-számot ($\lg_{10} \overline{\text{X}}$) mutatok be. Alatta viszont olyan $\lg_n (\overline{\text{X}})$ (n alapú logaritmus) számokat, amik a fentebbi hatványozás résznél szintén visszaellenőrizhetők.

$$\lg_{10} 100 = 2, \quad \lg_{10} 1000 = 3, \quad \lg_{10} 10.000 = 4$$

$$\text{II} = \text{X} \overline{\text{X}}, \quad \text{III} = \text{X} \overline{\text{X}}, \quad \text{III} = \text{X} \overline{\text{X}}$$

$$\lg_2 1024 = 10, \quad \lg_3 81 = 4, \quad \lg_5 1125 = 5$$

$$\text{X} = \text{III} \text{XX} \overline{\text{X}}, \quad \text{VI} = \text{IX} \text{XX} \overline{\text{X}}, \quad \text{V} = \text{V} \text{XX} \text{XXX} \overline{\text{X}}$$

A logaritmus ($\lg$) jelét az „L” és „G” betű összefordításából hoztam létre – persze jobbról-balra, az eredeti jelölés alapján. Az alap jelölésének csak azért hagytam meg a jobboldalt, hogy nagyobb számok is kényelmesen elférjenek.

Sajnos számrendszerünk „nagy hátránya”, hogy nem helyiértékes! Ez a helymegtakarítás miatt számít, hiszen az arab számok használata „csak” ennyit jelent. Viszont ezek a kis gyakorlatok megmutatták, hogy – kellő gyakorlattal – akár gyorsabban is lehet ezzel a rendszerrel számolni.

De legyen elég ennyi a tudományból és következzen egy kis érdekesség!

Néhány ókori számrendszer

Így a fejezet végén még – az érdekesség kedvéért – bemutatok néhány ősi számírási rendszert, amik olyan népektől származnak, akik sokat tettek le az emberi kultúra asztalára. Az első legyen Mezopotámia számírása.

Mezopotámia

Így a fejezet végén még – az érdekesség kedvéért – bemutatok néhány ősi számírási rendszert, amik olyan népektől származnak, akik sokat tettek le az emberi kultúra asztalára. Az első legyen Mezopotámia számírása.

$$\begin{array}{ccccc} \nabla = 1 & \nabla \nabla = 2 & \nabla \nabla \nabla = 3 & \nabla \nabla \nabla \nabla = 4 & \nabla \nabla \nabla \nabla \nabla = 5 \\ \nabla \nabla \nabla \nabla = 6 & \nabla \nabla \nabla \nabla \nabla = 7 & \nabla \nabla \nabla \nabla \nabla \nabla = 8 & \nabla \nabla \nabla \nabla \nabla \nabla \nabla = 9 \end{array}$$

Ezidáig ez teljesen logikus, ugye. De elértünk egy határt, a 10-es számrendszer határát. A következő helyiértékre a ◀ jelet használták. Tehát a további számok:

$$\blacktriangleleft=10 \quad \blacktriangleleft\blacktriangledown=11 \quad \blacktriangleleft\blacktriangledown\blacktriangledown=12 \quad \blacktriangleleft\blacktriangledown\blacktriangledown\blacktriangledown=13\ldots$$

$$\blacktriangleleft\blacktriangleleft=20 \quad \blacktriangleleft\blacktriangleleft\blacktriangleleft=30 \quad \blacktriangleleft\blacktriangleleft\blacktriangleleft\blacktriangleleft=40 \quad \blacktriangleleft\blacktriangleleft\blacktriangleleft\blacktriangleleft\blacktriangleleft=50$$

Gondolom a rendszer érthető, és ezt így is használták, egészen 59-ig:

$$\begin{array}{c} \blacktriangleleft\blacktriangleleft\blacktriangleleft\blacktriangledown\blacktriangledown\blacktriangledown \\ \blacktriangleleft\blacktriangleleft\blacktriangledown\blacktriangledown\blacktriangledown\blacktriangledown \end{array} = 59 \qquad \blacktriangledown\blacktriangledown = 61, \quad \blacktriangledown\blacktriangledown\blacktriangledown = 62$$

Viszont a 60 leírására ugyanazt a jelet használták, mint az 1-nél, vagyis ◀-t. „1-től 59-ig a nem helyiértékes 10-es számrendszer fedezhető fel, azután pedig a helyiértékes 60-as számrendszerben írták a számokat. Az egyes helyiértékeket kis hézaggal különítették el”, amint az a fenti két számnál is látható. (Sain Márton: *Nincs királyi út!* 20. oldal) Innentől a számok képzése a következőképpen alakul:

$$\blacktriangleleft\blacktriangledown\blacktriangledown \quad \blacktriangleleft\blacktriangleleft\blacktriangledown\blacktriangledown\blacktriangledown = 12 \cdot 60 + 23 = 743$$

$$\blacktriangledown\blacktriangledown \quad \blacktriangledown\blacktriangledown\blacktriangledown \quad \blacktriangleleft\blacktriangledown = 2 \cdot 60^2 + 3 \cdot 60 + 11 = 7391$$

$$\blacktriangleleft\blacktriangleleft\blacktriangledown\blacktriangledown \quad \blacktriangleleft \quad \blacktriangleleft\blacktriangleleft\blacktriangledown\blacktriangledown\blacktriangledown = 22 \cdot 60^2 + 0 \cdot 60 + 51 = 79.251$$

Igen, jól látjátok! Használták a 0-át is ◀◀. (Vö. Sain Márton: *i. m.* 20-21. oldal.)
Most pedig következzenek az Egyiptomban használt számok!

Egyiptom

Az egyiptomiaknak nem csak háromféle írásuk, de ugyanannyi-féle számírásuk is volt. Hogy a nagy kavarodást megelőzzem, csak a hieroglif számokkal fogok foglalkozni. Lássuk:

$$| = 1, \quad || = 2, \quad ||| = 3, \quad |||| = 4, \quad \begin{array}{c} ||| \\ || \end{array} = 5, \quad \begin{array}{c} ||| \\ ||| \end{array} = 6, \quad \begin{array}{c} |||| \\ ||| \end{array} = 7, \quad \begin{array}{c} |||| \\ |||| \end{array} = 8, \quad \begin{array}{c} ||| \\ ||| \\ ||| \end{array} = 9$$

Megintcsak elérkeztünk a 10-es számrendszer határához, és, íme a következő helyiérték jele: ∩

$$\cap = 10, \quad \cap\cap = 20 \dots \quad \begin{array}{c} \cap\cap\cap \\ \cap\cap \end{array} = 50 \dots \quad \begin{array}{c} \cap\cap\cap\cap \\ \cap\cap\cap\cap \end{array} = 80, \quad \begin{array}{c} \cap\cap\cap\cap \\ \cap\cap\cap\cap \\ \cap\cap\cap\cap \end{array} = 90$$

A százaskok számára a zsinór jelét használták:

$$\text{ankh} = 100, \quad \text{ankh}\text{ankh} = 200, \quad \text{ankh}\text{ankh}\text{ankh} = 300 \dots$$

És így tovább a fentiek szerint. A következő helyiérték az ezer, amit egy stilizált lótuszvirággal jelöltek:

$$\text{Lótuszvirág} = 1000 \quad \text{vagy} \quad \text{Bumeráng} = 10.000 \quad \text{vagy} \quad \text{Ebihal} = 100.000$$

Mint látható a 10.000-nek két jele is van. Az egyik egy bumerágra hasonlít, a másik az ómagyar „7” (J) egyik – az arab 7-re hajazó – változatára. A 100.000-nek is két jele van. Az egyik egy madár alakú jel, a másik az ebihal.

Most pedig következzenek az igazán nagy számok:

$$\text{Csiga} = 1.000.000 \text{ (1M)} \quad \text{Zárt Omega} = 10.000.000 \text{ (10 M)}$$

Tehát az 1 millió jele egy csodálkozó, térdeplő ember. A 10 millió jele... egy csiga vagy egy zárt Ω (omega)? Csiga nem lehet, mert azt egy bizonyos korszakban az $\frac{1}{2}$ jele volt (no meg az „F”-é – mint „fél”?):

$$\text{Csiga} = \frac{1}{2}, \quad \text{Nyitott Omega} = \frac{1}{2}, \quad \text{Félszög} = \frac{1}{2}$$

Ja, igen! Amint látszik ismerték a törteket is! A „nevezetesebb” törteknek saját jelük volt, a többit a $\bigcirc$ jellel képezték. De először a „nagy számok” jöjjenek:

$$\begin{array}{c} \text{|||} \quad \text{nnn} \\ \text{|||} \quad \text{nnn} \end{array} \quad \text{e} \quad \text{L} \quad \text{77} = 21.396$$

$$\text{nnn} \quad \text{e} \quad \text{7777} = 40.130$$

Amint látható ez a számírás is jobbról-balra tart, ahogy a mienk is. Innentől – úgy gondolom – nem kell tovább magyaráznom!

És akkor most jöjjenek a törtek!

Tehát, mint fentebb említettem a törteket a $\bigcirc$ jel segítségével képezték, ami az „R” jele is (mint „rész”?).

Nézzünk erre is néhány példát:

$$\text{R} = 1/10 \quad \text{RR} = 1/12 \quad \text{R} = 1/100$$

És most jöjjenek a „nevezetes törtek”:

$$> = \frac{1}{2}, \quad \times = \text{RRR} = \frac{1}{4}, \quad \swarrow = \text{R} = \frac{1}{3}, \quad 2 = \frac{2}{3}$$

(V. ö. Sain Márton: *im.* 40-43. oldal.)

Görögország

Végül, de nem utolsósorban vessünk egy pár pillantást az ősi Hellasz számírására. Kezdjük az ún. ősgörögökkel – Kréta és Mykéne lakóival:

$$\begin{aligned}
 | &= 1, & || &= 2, & \dots, & \begin{array}{c} ||| \\ ||| \end{array} &= 9, \\
 - &= 10, & == &= 20, & \dots, & \begin{array}{c} === \\ === \end{array} &= 90, \\
 \bigcirc &= 100, & \dots, & \bigcirc &= 1000, & \dots, & \bigcirc &= 10\,000
 \end{aligned}$$

Az összeget jelentő szavukat, (egyenlő, annyi mint...) így írták le:

$$\begin{array}{c} \pm \end{array} \begin{array}{c} \hookrightarrow \end{array} = \text{da-so} \quad \text{vagy} \quad \begin{array}{c} \pm \end{array} \begin{array}{c} \curvearrowright \end{array} = \text{da-sa}$$

A „±” jelet ismerjük és használjuk a matematikában, viszont a „da-sa” csak a magyarban található meg – nagyon hasonlít az $\hat{\Upsilon}$ -re (NT)!

De folytassuk a sort Attika lakóival!

$$\mathbf{I} = 1, \quad \mathbf{\Gamma} = 5, \quad \mathbf{\Delta} = 10, \quad \mathbf{H} = 100, \quad \mathbf{X} = 1000, \quad \mathbf{M} = 10\,000$$

A jelek a megfelelő számnév első betűi voltak. Az 5 jele nem $\mathbf{\Gamma}$ (gamma), hanem a $\mathbf{\Pi}$ (pi) ősi formája. A $\mathbf{H}$ (héta) pedig, az azóta már kikopott gyenge „H” hang jele volt. Tehát még egyszer:

$$\begin{aligned}
 \mathbf{\Gamma} &= 5 \text{ (penta)} \\
 \mathbf{\Delta} &= 10 \text{ (deka)} \\
 \mathbf{H} &= 100 \text{ (hekaton)} \\
 \mathbf{X} &= 1000 \text{ (khilias)} \\
 \mathbf{M} &= 10.000 \text{ (myrias)}
 \end{aligned}$$

Ezek után pedig lássunk egy igazán nagy attikai (görög) számot:

$$\mathbf{MMMMXXXHH\Delta\Delta IIII} = 43.224$$

Azért, hogy az 5 egységen felüli számjeleknél ne legyen túl sok ismétlés, bevezették még a következő jeleket:

$$\begin{array}{|} \Delta \end{array} = 50, \quad \begin{array}{|} \Gamma \end{array} = 500, \quad \begin{array}{|} X \end{array} = 5000 \quad \text{és} \quad \begin{array}{|} M \end{array} = 50\,000$$

Ezekkel a jelekkel, álljon itt még két „nagy szám”:

$$\begin{array}{|} M \end{array} \begin{array}{|} M \end{array} \begin{array}{|} X \end{array} \begin{array}{|} \Gamma \end{array} \begin{array}{|} H \end{array} \begin{array}{|} H \end{array} \begin{array}{|} \Delta \end{array} \begin{array}{|} \Delta \end{array} \begin{array}{|} | \end{array} \begin{array}{|} | \end{array} \begin{array}{|} | \end{array} = 65.773$$

$$\begin{array}{|} M \end{array} \begin{array}{|} H \end{array} \begin{array}{|} H \end{array} \begin{array}{|} | \end{array} \begin{array}{|} | \end{array} = 50.206$$

Amint fentebb kiderült, az ősi görögök a betűket használták a számok jelölésére is (ahogy ősünk is). Lássuk tehát a számokat 900-ig:

A,	B,	Γ,	Δ,	E,	F,	Z,	H,	Θ,
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I,	K,	Λ,	M,	N,	Ξ,	O,	Π,	Ϟ,
10	20	30	40	50	60	70	80	90
P,	Σ,	T,	Υ,	Φ,	X,	Ψ,	Ω,	Α
100	200	300	400	500	600	700	800	900

Igenám, de a görög ABC 24 betűt tartalmaz, a táblázathoz viszont $3 \times 9 = 27$ jel kellett volna! Sebjaj! Elővettek 3 ősi jelet a **F**-t (digamma, „6”), a **Ϟ**-t (koppa, „90”) és a **Α**-t (sampi, „900”) és így már elegendő jelük volt a számokra.

És boldogan számoltak, míg meg nem haltak...

Na, hát nem! Később bevezették a ión írás kisbetűit, – a fent említett plusz három ősi jellel – attól kezdve így nézett ki a fenti táblázat:

α,	β,	γ,	δ,	ε,	ς,	ζ,	η,	θ,
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ι,	κ,	λ,	μ,	ν,	ξ,	ο,	π,	ϙ,
10	20	30	40	50	60	70	80	90
ρ,	σ,	τ,	υ,	φ,	χ,	ψ,	ω,	λ
100	200	300	400	500	600	700	800	900

Hát elérkeztünk az ezerhez! Az ezreseket ugyanezekkel a betűkkel jelölték, csak a jel elé tettek egy vesszőt:

$$, \alpha = 1000, \quad , \beta = 2000, \quad , \gamma = 3000, \text{ stb.}$$

Azért, hogy a számokat megkülönböztessék a szavaktól, a számokat jelentő jelcsoportot felülhúzták:

$$\overline{\varphi \xi \zeta} = 567 \qquad \overline{, \epsilon \tau \mu \beta} = 5342$$

Továbbhaladva meg is érkeztünk a 10.000-hez. Ezt úgy jelölték, hogy a **M** fölé – mintegy szorzásként – írták:

$$\begin{array}{l} \epsilon \\ \mathbf{M} = 5 \times 10.000 = 50.000 \end{array} \qquad \begin{array}{l} \lambda \delta \\ \mathbf{M} = 34 \times 10.000 = 340.000 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \nu \zeta \\ \overline{\mathbf{M}, \xi \tau \lambda \eta} = 57 \times 10.000 + (7000 + 300 + 30 + 8) = 577.338 \end{array}$$

Ha a leírandó számban sok volt a tízezres, akkor azt az **M** után írták és elválasztották egy ponttal a szám további részét.

$$\overline{\mathbf{M}, \epsilon \varphi \nu \epsilon} \cdot \overline{, \beta \tau \iota \epsilon} = 5555 \times 10.000 + (2000 + 300 + 10 + 5)$$

azaz = 55.552.315

A myriádokat, azaz a tízezreseket olykor két ponttal is jelölték:

$$\ddot{\text{ü}} \ddot{\text{ü}} = 410 \times 10.000 = 4.100.000$$

(V. ö. Sain Márton: *i, m.* 69-70. oldal.)

Itt sem részletezném nagyon a műveleteket, elégedjünk meg ennyivel – elvégre ez nem egy matematika tankönyv! Aki a témával kapcsolatban többet szeretne tudni, annak ajánlom Sain Márton: *Nincs királyi út!* című könyvét.

Most pedig – ezután a kis kerülő után – térjünk vissza az ómagyar íráshoz!

Szabályok, példák

1. A legfontosabb szabály a rovásírásban a **jobbrol-balra**, illetve utána a **fentről-lefelé** való **írás**. Ezt a szabályt mind az írásban, mind a ligatúrák rovásában be kell tartani! Bár vannak emlékeink balról-jobbra írva, – lásd a *Konstantinápolyi felirat* – de ott a betűk írása is megfordul a hossz tengely körül, mintegy saját maga tükörképe lesz, ami az előbb említett emléken is jól látható.

2. A **mássalhangzók elé „E”** hangot kell ejteni, amit az írásban nem jelölünk, ez az alaphangrend (magas). A szó elején ritkán ejtjük az „E”-t, legtöbbször kiírjuk, de egyértelmű szavaknál előfordul az is, hogy ugratjuk.

←

† ‡	Y X Y /	Ø Λ / Λ	◇ † > X	> †
DeGYe,	TeBeZSRe,	LyeGReG,	KeDeNeB,	NeDé,
5 / Ø	/ Y § †	§ X Λ Y X	§ / X	
CNeReF,	ReTeMeD,	MeHeLTeB	<u>K</u> CeReB,	

A második sor első nevében és az utolsó, ősi nevében már ligatúrát is láthatunk, amit jelöltem is.

3. A **mély hangrendű** szavaknál is elég csak egy magánhangzót jelölni a szóban.

←

Y Λ > >	§ / X	Y 9' Λ X	Λ' Ø / ‡	Λ' X / X
ZSoLOK,	<u>K</u> CaRAB,	ZSÁLaB	<u>Sá</u> FRáGY,	<u>Sá</u> BaRaB,
	Λ' X §	X 1 1	X 1' 1	
	<u>Sá</u> TYáM,	Ba <u>Ka</u> J,	<u>BOKa</u> J,	

Az első három névnél, a kiírt szóeleji „A” és „O”, illetve a szóvégi „Á”, míg az utolsó öt névnél a mély hangrendű „aS” és „aK” mássalhangzó jelölte a szó közepén, illetve a szó végén a mély hangrendet.

4. A vegyes hangrendű szavaknál jelölni kell, az ún. **hangrend-szakadást**, vagyis azt a magánhangzót, amelyik megbontja a harmóniát.

←

5 / 2Λ 3 Λ 3Λ4' 04'/t0 44' 3/ X 3 3tΛ Λ30/4 3
 CNIRÖL, NoTSOGÁ, LYÁRIK, TÁNReB, NoMIS, SOKRAM,
 7Λ4'X 04t3 04'3t3 4 4 3/t3 44 3Λ4' 34'tX4'0
 TNILÁB, LYÁhIMtneSZ, AKSORIP, ATOGÁ, NÁIBÁF

Régen a „H” hangot sem nagyon jelezték, ezért van két írásmóddal írva a „Szentmihály”. (A jobb oldali az újabb „helyesírás”).

5. Fontos dolog, hogy a *szó eleji* és a *szóvégi magánhangzót* mindig *kiírjuk*, mint az már az előbbi példákban is látszódott kettőnél (Piroska, Ágota). (Bár vannak olyan emlékeink, ahol a kezdő „E” betűt nem jelölik! – hiszen azt úgy is ejteni kell. Evidencia-elve!)

←

4t/4'3 3 Λt 4 / 3Λ'0 4tΛM1 4t0M4 4 X / 3
 AIRÁM, ANoLI, ARÁLK, AILÚJ, AIFUZS, AtyTYuRUD,

←

5 / 2Λ 3 Λ 3Λ4' 04'/t0 44' 3/ X 3 3tΛ Λ30/4 3
 CNIRÖL, NoTSOGÁ, LYÁRIK, TÁNReB, NoMIS, SOKRAM,
 7Λ4'X 04t3 04'3t3 4 4 3/t3 44 3Λ4' 34'tX4'0
 TNILÁB, LYÁhIMtneSZ, AKSORIP, ATOGÁ, NÁIBÁF

A szóvégi „E” hangot – a hagyomány megtartásával – „H” hanggal jelöljük, mint azt az „Úrszine” szóban (aug. 6.) és az „Imre”, a „Vince”, a „Máté” nevekben is láthatjuk. (Ugyanis „eH” a hangértéke”!

6. A szó *harmóniájának* megfelelő magánhangzót nem jelöli.

←

5 / 2Λ 3 Λ 3Λ4' 04'/t0 44' 3/ X 3 3tΛ Λ30/4 3
 CNIRÖL, NoTSOGÁ, LYÁRIK, TÁNReB, NoMIS, SOKRAM,
 7Λ4'X 04t3 04'3t3 4 4 3/t3 44 3Λ4' 34'tX4'0
 TNILÁB, LYÁhIMtneSZ, AKSORIP, ATOGÁ, NÁIBÁF

A „szemölcs”-nél viszont jelölni kell az „Ö” betűt, mert a hangrendtörés megköveteli. Itt is látszik, hogy mennyit számít, a hangrend megtörése!

7. A *torlódó mássalhangzókat kihagyja*, de a sziszegő és a hangsúlyos hangokat jelöli.

←

3 | 3Λ' 4 / 3 | 3 4 tΛ3
 ÓISZÁL TSZeReKtNeSZ MoTpIGE

A „László”-nál a második „L”, míg a „Szentkereszt”-ben a „szent” szó „T” hangját hagyja ki a jelölésből. Az „Egiptom” (régies írásmód) „P” betűjét is lépteti. (Ma már ezt sem használjuk!) Az „L” betű léptetése a mai napig él nyelvünkben. Megfigyelhető, hogy ilyenkor, az előtte álló magánhangzó meghosszabbodik. Lássunk rá egy pár szép példát:

bolha – bóha, kolbász – kóbász, boldog – bódog, bolt – bót,
föld – főd, hold – hód, bulcsú – búcsú, kulcs – kúcs

... és még hosszan sorolhatnám!

8. A **hosszú mássalhangzók** helyett is csak egyet jelöl, különben a két hang közé is a hangrendnek megfelelő magánhangzót kellene ejteni (lásd: „Duruttya”). Ez alól talán csak a „**Ű**” (TT), és az „**Ű**” (aKK) a kivétel, a különleges jel miatt.

←

Λ ʒ 0 † D | 4†00 04 4
SeElyLYI, NYoszSZa, AINOnNAP

z ʒ 0 ʒ v. ʒ ʒ 0 0 ʒ
ÖTTeK, RoKKa ROkKE

Amint látható, az „aKKoR”-nál két változat található. A második változat már szinte ideogramma! Ebben a ligatúrában az ún. „lebegő R”-t / használtam – a későbbiekben még fogunk vele találkozni.

Régi kódexekben találkozhatunk olyan mássalhangzó kettőzéssel, ahol (pl. az „anno” szóban) egy fölső vonással jelölik, hogy a hangzó duplán értendő. (Hansel is így használja!) Szerintem érdemes megtartani ezt a szokást, hiszen remekül beleillik az ősi írás rövidítési rendszerébe és megfelel a helyesírásnak is. (Egyszerű – ligatúrákban természetesen – csak a hangzóra vonatkozik! Pl. épp – **Ā**) Tehát ez alapján az előbbi szavak így alakulnak:

←

ʒ 0 0 ʒ Λ ʒ 0 † D Ī 4†00 5 4 4
ROKKE SeELLYI, NYoSSZa, AINONNAP

9. Mint azt az „Illyés” szóban is láthattuk, ugyanakkor a **magánhangzók nyújtását** – elvileg – kettőzéssel végzi, a gyakorlatban leginkább csak az „E-É” magánhangzó párnál teszi ezt, az „A-Á” párnál – lásd „János” – és a többi magánhangzónál már nem foglalkozik vele. Régies módszer, már ezt sem alkalmazzuk, de természetesen mindent szabad!

←

Λ ʒ ʒ † / ʒ ʒ ʒ Λ ʒ 0 †
SeNeED, ReTeEP, SeElyLYI (ee=é)

10. Alkalmazza a **fonetikus írásmódot**.

←

𐌵𐌹 𐌹𐌶	𐌹 𐌹 𐌴	𐌹 𐌶 𐌴	𐌹
500 (ZÁcCÖ)	utca (AcCU)	mindszent (TNeCNIM)	ezt (TSZe)

11. A régi írás előszeretettel alkalmazta a *vastagítást* is.

←

𐌹	𐌹 / 𐌹	𐌹
<u>DeSZe</u>	<u>TSZeReKtNeSZ</u>	<u>MeSZ</u>

A „szem” lehet akár „eszem” is – mint ahogy az „eszed” is lehet „szed” is! –, ezt a szöveg-környezet dönti el!

12. Az *írásjelek*et ugyanúgy használjuk, mint a latin betűs írásnál, csak – természetesen – most a mondat baloldalára kerülnek.

←

	!𐌹𐌴𐌹 𐌹𐌹𐌴 𐌴
Nem kapsz semmit!	.𐌹𐌴𐌹𐌹 𐌹𐌹𐌴 𐌴 𐌴𐌹𐌹𐌹𐌹𐌹
Találtam egy kis pénzt.	𐌴𐌹𐌹𐌹 𐌴𐌴
Mi van?	

Ha valaki csak a hagyományos rövid magánhangzókat használja, akkor mind az ugratott betűk hosszú ékezetét, mind a ligatúrák hosszú magánhangzóját a jel jobb oldalán, fölül jelöljük.

←

𐌹'	𐌹'	𐌹 𐌹' 𐌹
„Sá”	„Ká”	NYáKáCS

←

𐌴' 𐌹𐌹' 𐌹	𐌹𐌹'	𐌹𐌹 𐌴𐌹'	𐌴' 𐌹𐌹' 𐌴	𐌹𐌹' 𐌹	𐌹𐌹' 𐌹	𐌴' 𐌹
ÓLSZÁL	<u>LÁP</u>	ATOGÁ	ÉTÁM	ALÁB	TÉR	ÓL
𐌹 𐌴' 𐌹 /	𐌹𐌹' 𐌹	𐌹𐌹 / 𐌹' 𐌴	𐌹 / 𐌹' 𐌹𐌹	𐌹' / 𐌹' 𐌹𐌹' 𐌹	𐌴𐌹' 𐌹	𐌴𐌹'
<u>TeBÉZSRe</u>	LÁG	AIRÁM	ARÁLK	SáRÍ	SÚH	LÓ

Ennek egyik klasszikus és szép példája Petrovai János 1903-as levele Tar Mihályhoz.

13. Végezetül pedig vannak olyan szavak, amiket betűírásként *egyszerűen kiír*. Vagy mert rövidek, vagy az érthetőség miatt.

XX XX
20 1000*2
2000
2020

V XX XV XV
5 20 100*5 1000*5
500 5000
5525

I XV XXV XV
1 60 100*9 1000*5
900 5000
5961

Az első dátum egy centenárius, a második a Csepregiek *Tanító táblájának* dátuma, harmadik az ideai dátum egy régi időszámítás szerint.

Itt kell még megemlítenem a dátumragokat is. A „-dika” és a „-dike” pedig egyszerűen csak ponttal van jelölve, mint az arab számoknál, csak éppen az olvasásnak megfelelő oldalon – tehát bal oldalt.

←
9'-II 7-VI 1-X 5'-III 7-III .I .IIIIV .XI A-V
2-án 4-re 10-i 7-én 3-ra 1-je 8-a 9-e 5-ig

15. Jelenleg mindent teljes fonetikával írunk – pláne a számítógépen – de magánlevelekben, minden megoldás alkalmazható.

A ligatúrák képzése

A ligatúra magyarul összerovást jelent. Ez nem más tulajdonképpen, mint kettő vagy több jel „összesűrítése” egy jellé. A ligatúrák rovásának – a betűtípusoknál fogva – számtalan lehetősége van.

Típusukat tekintve lehetnek egyszerű ligatúrák, és lehetnek összetett vagy teljes ligatúrák. A teljes ligatúrák már tulajdonképpen szóképek. Gyakorlott rovó bármilyen szót vagy kifejezést le tud róni egyetlen – egy jelnek látszó – jelcsoporttal.

←
A návtsI latnA trebladA retsem atnih atlab kelteresz

Az egyszerű ligatúráknak az összeállításánál azt kell figyelembe venni, hogy ténylegesen helyet, illetve rovást takarítsunk meg. A ligatúrák olvasása is jobbról balra tart, de figyelembe kell venni az összerótt jeleknél, egy fentről lefelé tartó olvasási irányt is. Különösen az „A” betű rovásánál kell ilyesmire odafigyelni, de a „D” és az „I” hasonlósága is okozhat tévesztést. Amint azt az „AD” és „DA” ligatúráknál is láthatjuk, mindig jobbról-balra olvasunk és csak utána fentről-lefelé.

←
an na ah ha ad da any nya kc

Az „AD”-nál az „A” betű szárába van róva a „D” hang, míg a „DA”-nál a „D” betűbe van róva az „A” hang, amit úgy mutatunk, hogy a tulajdonképpeni „A” betűt keresztülmetsszük így jelölve, hogy a „D” volt előbb (jobbról-balra haladva). Természetesen találkozhatunk olyan ligatúrával is, amit ma már nem használunk.

A (aS, lásd Marsigli, „**A+Λ**” ÁLDÁS – utolsó szó) Ezt írhatnánk így „**Λ**” is, én mégis a mély-hangrendű, ugyanúgy „aS” kiejtésű „**Λ**” betűnkét ajánlom a mindennapi használatra.

Az „AN”, „AH” és „AD” ligatúráknál is létezik másfajta írásmód – mint ahogy azt be is mutattam – mégis a hagyományos változatot használjuk.

Térjünk most rá a három jel összerovásával keletkezett ligatúrákra. Kezdjük mindjárt két klasszikussal és párjaikkal.

←

nc inc nt (nt) int (int)

Amint látjuk az „NC” egy „N” és egy „C” betű összerovásával jön létre. Az „INC” csak annyiban különbözik tőle, hogy a jobb oldali metszés vízszintes, ezzel jelöljük, hogy ott egy „I” hang van.

Az „NT” az „N” betű és a tetejére ülő hullámos vonalból áll össze eredetileg – ahogy az előző oldalon látható az „Antal”-nál – de mára ez már szögletessé változott. Bár jelöltem egy másik – úgymond logikusabb – változatot is a jobboldalon, de mégis a hagyományos jeleket használjuk. Itt amint látszik az „I” hangot a „hullámos” vonal fölé kinyúló „N” betű szára jelöli. Itt térnek ki az „I” hang ligatúrába metszésére.

A mássalhangzók előtt álló „I” hangot egy rövid, csapott vonalkával jelöljük a ligatúra jobb oldalán. Viszont a hangzó után álló „I” hangot az eredeti átmetszéssel jelöljük – természetesen a baloldalon. (De ha egy ligatúra megkívánja, itt is lehet csapott vonal.)

←

it, ti, in, ni, ib, bi, ir, ri, ity, tyi, is, si, ig, gi, il, li

Mint látszik csak a „TYI”-nél (**X**) lehet zavaró, de kellő odafigyeléssel abban is észrevehető. Amennyiben valakit ez a ligatúra zavar, úgy kerülni kell a használatát. A sor elején mutatom be azokat az összerovásokat, amik kivételek a baloldali átmetszés szabálya alól, mert ott esetleg „D”-nek lehetne nézni az „I”-t.

Az „O” hang alakja megváltozik, ha ligatúrába kerül.

←

ob, bo, os, so, osz, szo, on, no, od, do, ogy, gyo, RONoM

Amint látszik az „O” alakja, úgymond szögletessé válik, kivéve az „N”, „D” és „GY” betűkkel való összerovása során. (Ezek közül az „OGY” (**3**) ligatúrát érdemes megjegyezni, mert azt használjuk a „hogy” szó rövidítésére! Lásd Marsigli 4. oldal 20. szava, ahol lépteti a „hogy” szóban a „H” (**X**) betűt.) Az „ON” és „NO” jelek gyönyörűen mutatják a fentről-lefelé olvasás szabályát.

A ligatúrák készítésének egy nagyon elegáns és nagyon régi szabálya a vastagítás. Ez a módszer arról szól, hogy az azonos típusú rovásjeleket úgy jelezzük, hogy megvastagítjuk azt a részt, ahol a másik hang található.

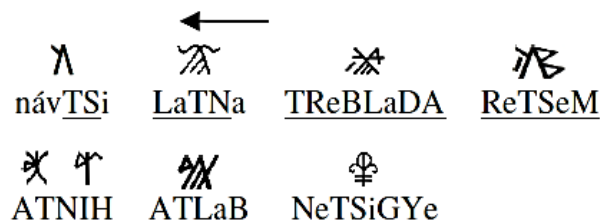
←

MeSZ **TSZe** **DeSZe** **KeLTeReSZ**

Hogy elkerüljük a félreértéseket/félreolvasásokat, ezt manapság kettőzéssel jelezzük. (Írásban! Rovásban a mai napig használjuk a vastagítást.)

A teljes ligatúrák

𐌲𐌹𐌳𐌰𐌹𐌸𐌰𐌽𐌰 nevezük azt a ligatúrát, ami egy nevet vagy fogalmat jelöl. A jobbról-balra és a fentről-lefelé szabály itt is érvényesül, csak itt teljes szavak vannak egy jelbe beleírva. Az alábbiakban ezekből is bemutatok egy párat.

Bár az „𐌰” (ST) tulajdonképpen egy egyszerű ligatúra, mégis ide sorolható, hiszen az István nevet takarja (*Marsigli* – aug. 3.). Hogy ez mennyire volt elfogadott, a „*Tamgák*” c. részben még visszatérek rá.

A következő két ligatúra is a Marsigli-féle rovásboton található. Az „Antal” (jan. 17.) szintén két betűből áll: az „X” (NT) és az „L” (L) jelekből. Igenám, de az „X” (NT) már önmagában is ligatúra, mint azt már a fentiekben is említettem. Tehát tulajdonképpen három jel összevonásából áll össze az „Antal” név. Érdekessége, hogy nem jelöli a mély hangrendet, de itt is az Evidencia-elve érvényesül.

Az „Adalbert” (Marsigli – ápr. 23.) már egy igazi gyöngyszem! Az „𐌰” (AD) ligatúrából indul, majd az „L” (L) „nyakába” ülteti a „X”-t (B). Az „/” (R), mintha nem is odatartozna, csak úgy oda van biggyesztve, de mivel a „kompozíció” belül van, egyértelműen hozzá tartozik. Az utolsó betű a „T” (T), amit szintén a „X” (B) szárába épített be a rovó, így fejezve be a cseh püspök nevét.

A „mester” az „Adalbert” analógiájára készült, a ligatúrában belül „lebegő” „/” (R) betűvel.

A következő szónál két ligatúra is látható. Az elsőnél a

„X”-ből (H) indultam ki, a fölül kilógó vonás jelzi az „f” (I) betűt – mint annyi máshol is. A 264. oldalon bemutatott egyik lehetséges „𐌰”-t (NT) tettem hozzá és végül egy „f”-t (A). A másik változat egy régi hagyományra épül – nem jeleztem a szóeleji „X”-t (H), az Evidencia elve alapján. Tehát az „𐌰”-ből (INT) indultam és hozzátettem egy „f”-t (A).

A „balta” ligatúrájánál az „f”-ből (LT) indultam ki, erre ültettem rá a kezdő „X”-t (B) és a záró „f”-t (A).

A következő szépséget már ismeritek a „*Jelek, szimbólumok, szimbolika*” c. fejezetből. Ne felejtjük el, hogy azon kívül, hogy a magyarság életében ez egy nagyon fontos jelkép, egy összetett ligatúra is! Fentről-lefelé olvasva: „𐌰” (US), „𐌰” (TEN), „f” (eGY). Ez a kijelentő mondat – Isten egy – összevonva átalakul az „Egyisten” fogalmává.

A tamgák

A „tamga” – mint már azt említettem – egy összetett vagy teljes ligatúra. A különlegessége abból áll, hogy egyetlen – egyszerű v. összetett, de jól felismerhető – jellel azonosíthatóvá tesz egy családot v. nemzetséget. A tamga elődje a „billog” vagyis a tulajdonjegy, amit az állattenyésztő társadalmak kezdtek el használni. A billogot forró vassal égették bele a kívánt helyre –

legyen az egy állat bőre vagy egy számbot, azaz rováspálca. A leggyakrabban előforduló tulajdonjegyek a csillag, a kehely, a kerék, a kör, a kereszt, a madárláb, a sarkantyú, a sarló, a szív és a villa.

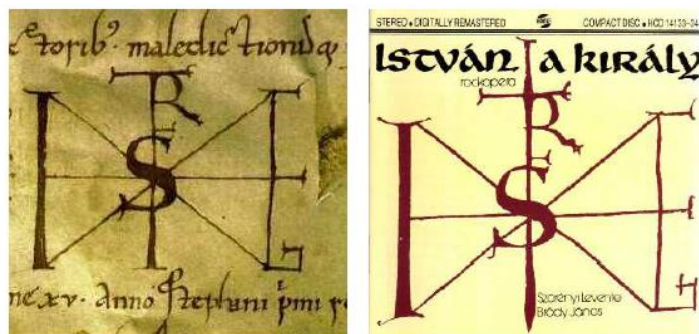
Néhány jellegzetes billog

A magyar tamgák általában az ún. Nimród-tamgából (lásd Varga Géza: *A magyarság jelképei*) indulnak ki, mintegy jelezve, hogy a Nagy Vadász nemzetségéből származunk.

Néhány ún. Nimród-tamga

Tehát nem csak egy különleges ligatúra, hanem egy nemzetségjel is egyben. A „*Nyelvünk rövidítési rendszere*” c. fejezetben már bemutattam I. Szent István tamgáját, most vizsgáljuk meg tüzetesebben.

Még egyszer az eredeti és a CD borító

Ez a tamga két ABC betűivel (latin, rovás), két nyelven (latin, magyar) – összesen három módon szól hozzánk! Az egésznek az alapja, az ún. Nimród-tamga. Erre épülnek rá a két ABC különböző betűi.

Magyar: 4112MXX+Λ1DHI/ΛIYXYM valamint a ✱, ami lehet utalás a koronázás 1000-es dátumára vagy a sumer dingir (tündér) szóra.

Latin: A E F G H I K L M N T S R P U V X W Y.

Sok minden olvasható ebben a jelben, de a legfontosabb az a két mondat, amely mind a három formában megtalálható:

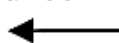
STEPHANUS, REX HUNGARIÆ

REGNUM MARIANUM

ISTVAN KIRAL, MAGARIA URA

MARIA URUSAGA

4112MXX+Λ1DHI/ΛIYXYM

4112MXX+Λ1DHI/ΛIYXYM

(ARU AIRGNU RUDAN navTSi

AGASZURU NASZA GADUAB)

A figyelemre méltó – hogy bár a fentebb leírt mondatok betűről-betűre szerepelnek a tamgában – az első dolog, ami szembeötlik az az István név „ST” rövidítése. Ez a kettő betű eléggő a név leírásához a harmónia és az evidencia elve szerint.

A következő tamga amit bemutatok – bár lehet, hogy szerénytelenségnek tűnik – az én tamgám.

Természetesen én is az egyik Nimród-tamgából indultam ki (X). A betűk zöme az ún. „hivatalos” ABC-ből való, de az „Ö” betűt () az *Arvisurából* vettem, hogy helyet takarítsak meg és hogy a tamga képe is egységes legyen. Amikor elkészítettem, elégedetten olvastam és megdöbbenve vettem észre, hogy benne van a származásom is: „aki jász, palóc”.

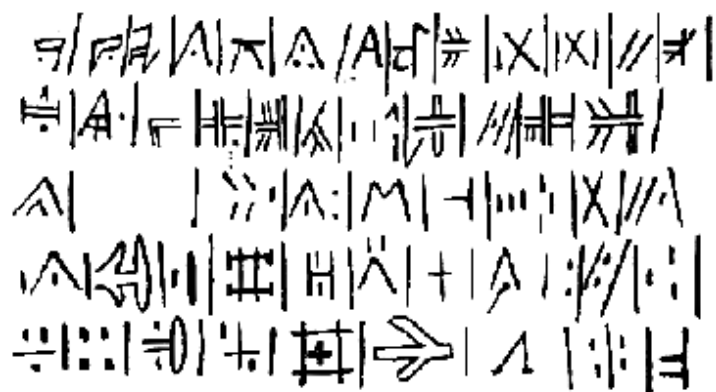
Hát ennyire csodálatos és tökéletes ez az írás!

A fejezet végére tartogattam két híres személy névjegyét (nemzetségjelét, tamgáját):

Mint láthatjuk Michelangelo mester „szerény” ember volt. De az is érdekes, hogy Jézus névjegye is a Nimród-tamgára épül!

Befejezésként álljanak itt a Val d’Anniviers-i völgyben (Dél-Svájc) élő hun leszármazottak nemzetségjelei.

Ragok, jelek, képzők

Csak egy pár darab, a címben említett toldalékokból, névmásokból és határozószókból, természetesen a teljesség igénye nélkül, ötletadónak.

Λ – -ság, -ség (a hangrend dönti el),
 λ – -gat, -get (a hangrend dönti el),
 Å – -sam, -sem (a hangrend dönti el),
 ¶ – itt, ¶ – ott (helyhatározó szók),
 § – nem, Å – sem (tagadó szók),
 ‡ – egy (határozatlan névelő),
 ¶ – azt, ¶ – ezt, ¶ – aszt (hagyományos),
 ¶ – hogy fonetikusan (kérdő- v. határozószó)
 (vigyázz, „¶” ez hegy!),
 § – hogy (kérdő- v. határozószó)
 ¶ – meg- (igekötő),
 Λ – és (kötőszó),
 ¶ – ki-, ¶ – be- (igekötő ill. határozószók),
 ¶ – fel-, ¶ – le- (igekötő ill. határozószók),
 ¶ – -ra, ¶ – -re (helyragok),
 ¶ – -ba, ¶ – -be, ¶ – -ban, ¶ – -ben (helyragok)
 ¶ – -hat, ¶ – -het,
 ¶ – -on, ¶ – -en, ¶ – -ön,
 ¶ – aki, ¶ – ami (vonatkozó névmás),
 ¶ – -ul, ¶ – -ül,
 ¶ – -unk, -ünk (a hangrend dönti el)
 Å – is

Egy jó tanács

És végezetül, de nem utolsó sorban, ha valaki szeretné kipróbálni a fára rovást, akkor 2 cm-szer 2 cm-es keresztmetszetű, légszáraz, csomómentes botot ajánlok. Eredetileg – túlnyomórészt – jávorfából készültek a rovásbotok, de gyakorlatilag minden fafajta használható. A 2 cm-es szélességet azért érdemes tartani, mert az íves betűket úgy lehet szépen, olvashatóan róni, ha a hüvelykujjunktat megtámasztjuk a boton.

Rovókésnek pedig egy kb. 3 cm pengehosszúságú kést vagy bicskát ajánlok. A pengének a hegytől számított első fél centiméterét érdemes élezni igazán. A „hegy” élessége a rövid vonalak és a pontok rovását/fúrását könnyíti meg.

Mindenkinek jó munkát, jó szórakozást kívánok!

Zárszó

Büszke vagyok arra, hogy magyarnak szülehettem és hogy ezt a csodálatos nyelvet beszélem. Ahogy Kiss Dénes írta: „Magam is benne élek, benne és vele újulok meg minden pillanatban.”

Kíváncsiságom szerteágazó és épp ez a tudásszomj hozta létre ezt az írást. Itt szeretném megköszönni mindenkinek, akit e dolgozatban említettem, hogy az Ő tudásuk által én is egy kicsit több lehettem. Található eme irományban egy kis filozófia, matematika, történelem, vallás, néprajz, nyelvészet és irodalom. Úgy gondolom ez így helyes! Hiszen ezek – és a többi – tudományok együtt alkotnak egy egészet – egységet. Önmagában, környezetéből kiszakítva vizsgálni valamit balgaság, hiszen fontos tulajdonságait veszítjük el – kapcsolatait, helyét, viszonyait!

Szerintem, itt lenne már az idő, hogy mindenki alázattal és tisztelettel viseltetve népe és nemzete felé, összefogva és együtt haladna előre a célért, és nem mellünkét döngetve, harsog-nánk féleredményeinket! A célért, amit a költő oly szépen öntött szavakba:

„A magyar név ismét szép lesz,
Mélto régi nagy híréhez.
S mit rákentek a századok,
Lemossuk a gyalázatot!”

Hiszen ne feledjük, együtt olyanok vagyunk, mint a hajókötél, de külön-külön mindenki csak egy cérnaszál!

9/17/11

[illegible]

És még valami!

Nyelvemlékeink folyamatosan pusztulnak a hanyag kezelés miatt. Gondolom (tudom!), hogy nem én vagyok az egyetlen ember, aki szükségét látja egy olyan – Pallas vagy Révay típusú – lexikon-sorozat létrehozásának, amely a legújabb külföldi és magyar kutatások eredményeként, tényszerűen leírja az írásbeliség és az ősi írás történetét. A meghatározott időközönként kiadott további kötetek pedig katalógus-szerűen tartalmazzák a legfrissebben felfedezett magyar és magyar vonatkozású emlékeket, azok részletes dokumentációját és az írástörténetek legújabb kutatási eredményeit.

Bízom benne, hogy eme csodálatos örökséget – aminek megőrzéséért több ezer ember nap-mint-nap munkálkodik – sikerül átmenekítenünk az utókor számára.

Fadrusz János szavaival búcsúzom az olvasótól:

„Látnoki szemmel nézem a jövőt... Mily perspektíva! Látom, jönnek az idők, amikor iskoláinkban tanítani fogják gyermekeinket őseink betűrendszerére. Az építőművészet magyar stílusát rekonstruálják lelkes mestereink, és a középületek homlokán rovásírásban fogjuk olvasni rendeltetését... Az idegen látja őseink legsajátabb kezeírását. És minden magyar büszkén, fönndobogó szívvel fogja az idegennek mutatni a rovott felírást és magyarázni, hogy őseink évezredek át ezekkel a betűkkel írtak! És ez a miénk volt, mi fönntartottuk és fönntartjuk immár mindörökre a magunkénak, magyarnak...”

Irodalom

- Bakay Kornél: *Őstörténetünk régészeti forrásai I-II*. Miskolci Bölcsész Egyesület, 1998.
- Baráth Tibor: *A magyar népek őstörténete I-III*. New York, 1993.
http://magtudin.org/Barath_Tibor_A_magyar_nepek_ostortenete_1_kotet.pdf
http://magtudin.org/Barath_Tibor_A_magyar_nepek_ostortenete_2_kotet.pdf
http://magtudin.org/Barath_Tibor_A_magyar_nepek_ostortenete_3_kotet.pdf
- Berényi László Géza: Megatrendek. *Új Turán*, V. évf. 1. szám, 2002. február 62-71. oldal.
- Béres Judit: Indoeurópai nyelvcsalád. Népeiségünk genetikai rokonsága *Élet és Tudomány* 2001/38., 2001. szeptember 21.
- Buji Ferenc: *A Botlás köve*. avagy a p- > f- hangátalakulás.
https://www.bujiferenc.hu/download/tanulmanyok/tanulmanyok_01.pdf
- Czeizel Endre: *A magyarság genetikája*. 2. korszerűsített kiadás. Galenus, Bp., 2003.
- Czuczor Gergely–Fogarasi János: *A magyar nyelv szótára*. (1862.
- Cser Ferenc: *Gyökerek. Töprengések a magyar nyelv és nép Kárpát-medencei származásáról*. Melbourne, 2000. <http://www.leventevezet.extra.hu/gyokerek.pdf>
- Cser Ferenc: *Kik vagyunk? Honnan jöttünk?* Melbourne, 2001-2.
<http://magyarcorvinuslibrary.com/tortenelem/vagyunk.pdf>
- Engel József: A magyar nyelv gyökérszavai. 1839. in *Nyelvtudományi pályamunkák II. kötet*. Buda, 1839. 1-122. lap.
- Fehérné Walter Anna: *Az írástól a rovásírásig I-II*. Buenos Aires, 1975.
- Fejes Pál: *Mit írtak az ősmagyarokról 46 000 évvel ezelőtt?* Heraldika Kiadó Bt. 2008.
- Fischer Károly Antal: *A Hun-Magyar írás és annak fennmaradt emlékei*. Heisler J. Könyvnyomdája, 1889.
- Forrai Sándor: *Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig*. Antológia Kiadó, 1994.
- Friedrich Klára–Szakács Gábor: *Kárpát-medencei birtoklevelünk, a ROVÁSÍRÁS*. Szakács Gábor kiadása, 2003.
- Friedrich Klára–Szakács Gábor: *Kőbe vésték, fába rótták*. Szakács Gábor kiadása, 2005.
- Györffy György: *A magyarok elődeiről és a honfoglalásról – kortársak és krónikások híradásai*. Szöveggyűjtemény. Gondolat, 1975.
- Hahn István: *Naptári rendszerek és időszámítás*. Gondolat, 1983.
- Hoppál Mihály–Jankovics Marcell–Nagy András–Szemadám György: *Jelképtár*. Helikon Kiadó, 2004.
- Horváth János: A régi magyaroknak vallásbéli s erkölcsi állapotjukról. 1817. in *Az ősi magyar hitvilág*. 36-75. old. Gondolat, 1978.
- Hricsovinyi Tamás: *Kelta vihar*. Célprint Kft., én.
- Jankovics Marcell: *Jelkép kalendárium*. Csokonai Kiadó, 1997.
<https://mek.oszk.hu/05000/05097/>
- Josef Kleib: *Ádám nyomában*. Madách kiadó, 1983.
- Kéki Béla: *Az írás története*. Gondolat, 1975.
- Kocsi Márta–Csomor Lajos: *Festett bútorok a Székelyföldön*. Népművelési Propaganda Iroda, é. n.
- Koricsánszky Attila: *A napút ábécéje, a magyar rovásírás*. Varako Kiadó, 2003.
- Kresznerics Ferenc: *Magyar szótár gyökérrenddel és deákozattal I-II*. Buda, 1831.
- Ljudmil Antonov: *Bulgarian alphabet*. 2009.
- Lükő Gábor: *A magyar lélek formái*. Sylvester Rt., 1942.
http://www.sze.hu/~koti/Szakirodalom/luko_amagyarlelekformai.pdf

- Magyar Adorján: *Ősmagyar rovásírás*. Warren, Ohio, 1970.
<https://newfieldoldhomedays.org/110855-os-magyar-rovasiras>
- Marton Veronika: *A somogyi rovástábla és a táltos kövek*. Matrona, 2001.
- Mellár Mihály: *A magyar nyelv gyökrendszerének alapjai*. 2008. <http://docplayer.hu/1982435-Mellar-mihaly-a-magyar-nyelv-gyokrendszerenek-alapjai.html>
- M. Sinclair Hood: The Tartaria teblts. *Scientific American* 1968/V.
- Nagy Ákos: *A kor halad, de a vér marad*. Magyar Őstörténeti Kutató és Kiadó Kft., Gödöllő, 2005.
- Nagy János: Tiszta magyar gyökök. 1838. in *Nyelvtudományi pályamunkák II. kötet*. Buda, 1839. 125-296. lap.
- Nyelvtudományi pályamunkák I-II. kötet*. Buda, 1839.
- Paál Zoltán: *Arvisura (Igazzsólás)*. Püski, 2005.
- Radics Géza: *Eredetünk és Őshazánk*. Anahita-Ninti Bt., 2001.
- Ráduly János: *Titkok a rovásírásban*. Erdélyi Gondolat Kiadó, 2004.
- Rudolf Koch: *Jelek könyve*. Hungária-könyvek 8., 1941.
- Rumi Tamás–Sípos László: *Rovás alapismeretek*. Imagent Kft., 2010.
- Sain Márton: *Nincs királyi út!* Gondolat, 1986.
- Sebestyén Gyula: *A magyar rovásírás hiteles emlékei*. MTA, 1915.
- Szelp Szabolcs: A Nikolsburgi ábécé szerzősége és keletkezési ideje. Művelődéstörténeti megjegyzésekkel. *Magyar Nyelv* 107. sz. 2011. 407-428. <http://real-j.mtak.hu/16373/4/11-4.pdf>
- Szende Aladár–Károly Sándor–Soltész Katalin: *A szép magyar nyelv*. Minerva Budapest, 1967.
- The Genetic Legacy of Paleolithic Homo sapiens sapiens in Extant Europeans: A Y-Chromosome Perspective. *Science* Vol. 290., 2000. XI. 10.
- Varga Csaba: *Az ősi írás könyve*. Frig Kiadó, 2000.
- Varga Csaba: *Jel, jel, jel avagy az ABC 30.000 éves története*. Frig Kiadó, 2001.
- Varga Csaba: *A kőkor élő nyelve*. Frig Kiadó, 2003.
- Varga Csaba: *IDŐ és ABC*. Frig Kiadó, 2003.
- Varga Géza: *A finnugor elmélet alkonya*. 2006.
- Varga Géza: *A magyarság jelképei*. Írástörténeti Kutató Intézet, 1993.
<http://mek.oszk.hu/15800/15887/15887.pdf>
- Varga Géza: *Bronzkori magyar írásbeliség*. Írástörténeti Kutató Intézet, 1993.
- Vékony Gábor: *Későnépvándorláskori rovásfeliratok a Kárpát-medencében*. Életünk Könyvek, 1987.
- Zajti Ferenc: *Magyar évezredek*. Budapest, 1939.
- Acta Historica Hungarica Turiciensia* I–XXXVI. évfolyam. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kiadványai. <http://epa.oszk.hu/01400/01445> és <https://zmt.ebnode.hu/elektronikus-konyvtar/>

Ajánlott weboldalak

- Magyar Rovás: <http://www.magyarrovas.hu/>
- Forrai Sándor Rovásíró Kör: <http://www.rovasirasforrai.hu/Nyitolap.htm>
- Magyar haza: <http://www.magyarhaza.eoldal.hu/>
- A magyar őstörténeti kutatások gyűjtőhelye: <http://ostortenetunk.blogspot.com/>
- Rovásoldal: <http://www.rovasoldal.eoldal.hu/>
- Czuczor-Fogarasi gyökszótar: <http://osnyelv.hu/czuczor/>
- Magyarságtudományi Intézet: <http://www.magtudin.org/linguistics.htm>
- Zürichi Magyar Történelmi Egyesület: <https://zmt.ebnode.hu/>
- Mario Alinei: *Magyarok Etruriában*: <https://www.youtube.com/watch?v=xn5fpywf-FU>
- Michelangelo Naddeo: *A magyarok Európa őslakosai*:

<https://www.youtube.com/watch?v=5dvG7sdqLo>

Holdnaptár: <http://kalender-365.de/holdnaptar.php>

A magyarokról és a magyar nyelvről:

<http://arpad.org/category/idegenek-velemenye/idegenek-amagyarokrol/>

<http://arpad.org/idegenek-velemenye/a-magyar-nyelv/>

<http://domonyi.aries.hu/Magyar-nyelv-English-Deutsch-Francais-Italiano.html#.WMwNon-0LXU>